

บทที่ 3

องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ถือได้ว่าเป็นฉบับที่ได้รับความนิยมสูงสุดด้วยความดีเด่นในด้านต่าง ๆ จนได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทาน โดยมีเนื้อเรื่องย่อดังนี้

เนื้อเรื่องย่อ

ประเทศจีนเมื่อครั้งพระเจ้าเลนเต้กษัตริย์ราชวงศ์ฮั่นปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ. 717 ประเทศจีนทั้งในและนอกราชสำนักได้เกิดความวุ่นวาย ทั้งนี้เพราะพระเจ้าเลนเต้เป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอ กล่าวคือพระองค์ทรงหลงเชื่อพวกษัตริย์ในราชสำนัก การปกครองแผ่นดินจึงเกิดความวุ่นวายในราชสำนัก ส่วนนอกราชสำนักนั้นปรากฏว่ามีกลุ่มโจรโพกผ้าเหลืองออกปล้นทรัพย์ดินและทำร้ายประชาชน สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนอย่างมาก

พระเจ้าเลนเต้มีราชบุตร 2 พระองค์ต่างพระชนนีกัน พระราชบุตรองค์โตชื่อหงจูเปียน พระมารดาคือพระนางโฮเฮา ส่วนพระราชบุตรองค์รองชื่อหงจูเหียบเป็นกำพร้าแต่พระนางตั้งไท่ฮอผู้เป็นอัยยิกาเลี้ยงดูมาตั้งแต่ยังเล็ก พระนางตั้งไท่ฮอได้ขอให้พระเจ้าเลนเต้ยกราชสมบัติให้แก่ราชบุตรหงจูเหียบ พระเจ้าเลนเต้ก็รับคำนางตั้งไท่ฮอ

ต่อมาเมื่อพระเจ้าเลนเต้สิ้นพระชนม์ พระนางโฮเฮาได้แต่งตั้งพระราชบุตรองค์โตชื่อ หงจูเปียน พระราชบุตรของตนขึ้นครองราชสมบัติโดยที่พระนางเป็นผู้ว่าราชการแผ่นดิน เพราะหงจูเปียนยังเยาว์อยู่ พระนางตั้งไท่ฮอและพระนางโฮเฮาจึงเป็นอริกัน โฮจิ้น พี่ชายพระนางโฮเฮาได้ฆ่าพระนางตั้งไท่ฮอ และคิดจะกำจัดพวกษัตริย์ที่แต่พระนางโฮเฮาปกป้องพวกกษัตริย์ไว้ โฮจิ้นจึงมีสารไปถึงตั้งโต๊ะเจ้าเมืองซีหลงให้ยกกองทัพเข้าไปปราบพวกษัตริย์ ตั้งโต๊ะเห็นว่าได้ช่องทางจะหาประโยชน์ส่วนตน ก็ยกกองทัพเข้าไปยังเมืองหลวง แต่พวกษัตริย์รู้ว่าโฮจิ้นคบคิดกับตั้งโต๊ะจะกำจัดพวกของตนก็จึงทำกลอุบายลวงโฮจิ้นเข้าไปในวัง แล้วปิดประตูวังช่วยกันจับโฮจิ้นฆ่า เมื่อโฮจิ้นตายฝ่ายพรรคพวกของโฮจิ้นพากันโกรธแค้น เอาไฟเผาวังและพังประตูเพื่อไล่ฆ่าพวกษัตริย์ พระเจ้าแผ่นดินกับราชกุมารองค์รองต้องหลบหนีออกจากเมืองไปอาศัยอยู่ในชนบท เมื่อเหตุการณ์ในพระราชวังสงบลง ตั้งโต๊ะและขุนนางทั้งหลายก็ได้ขึ้นเชิญพระเจ้าแผ่นดิน

และราชบุตรหงจูเหียบกลับพระราชวัง ต่อมาเมื่อได้โอกาสเหมาะตั้งโต๊ะก็กำจัดพระเจ้าแผ่นดิน และนางโฮเฮา แล้วแต่งตั้งห้องจูเหียบราชบุตรครองครองขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนามว่าพระเจ้าเหียนเต๋ ส่วนตั้งโต๊ะก็ได้เป็น “เชียงก๊ก” สำเร็จราชการแผ่นดิน ตั้งโต๊ะมีทหารเอกฝีมือดี คือ ลิโป้ คอยคุ้มครอง ตั้งโต๊ะได้ประพาศพิรุณ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ขุนนางจนต้องหลบหนีไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ขุนนางคนหนึ่ง ชื่อ โจโฉ จึงได้รวบรวมพลพรรคพวกจากหัวเมืองต่าง ๆ ปราบตั้งโต๊ะแต่ไม่สำเร็จ

ฮ่องฮุ้นขุนนางในเมืองหลวงได้คิดกลอุบายให้นางเตียวเลี่ยน บุตรบุญธรรมใช้เสน่ห์หลอกล่อให้ลิโป้และตั้งโต๊ะผิดใจกัน จนในที่สุดตั้งโต๊ะก็ถูกลิโป้ฆ่าตาย ต่อมาพรรคพวกของตั้งโต๊ะซึ่งมี ลิฉุย กุยกีเป็นหัวหน้าได้ฆ่าฮ่องฮุ้นเพื่อแก้แค้น แล้วบังคับพระเจ้าเหียนเต๋แต่งตั้งพวกตนเป็นขุนนางผู้ใหญ่ ลิฉุย กุยกี มีอำนาจในเมืองหลวงกำเริบจนถึงขั้นพยายามจะกำจัดพระเจ้าเหียนเต๋ พระเจ้าเหียนเต๋จึงมีรับสั่งให้โจโฉช่วยปราบปรามลิฉุย กุยกี เมื่อโจโฉปราบได้สำเร็จก็ได้รับตำแหน่งเป็นเชียงก๊ก

โจโฉเป็นคนฉลาดมีสติปัญญาและความสามารถในการบังคับบัญชาราชการบ้านเมืองแต่เผด็จการและไม่ยำเกรงพระเจ้าเหียนเต๋ พระเจ้าเหียนเต๋คับแค้นพระราชหฤทัยจึงเอาพระโลหิตทรงพระอักษรเป็นพระราชสารร้องทุกข์ขอให้ผู้ที่มีความจงรักภักดีช่วยกำจัดโจโฉ เมื่อหัวเมืองต่าง ๆ ได้ทราบความในพระราชสาร ก็กระด้างกระเดื่องต่อโจโฉเพราะถือว่าโจโฉเป็นศัตรูของพระเจ้าเหียนเต๋ ฝ่ายโจโฉก็ถือว่าเหล่าหัวเมืองต่าง ๆ เป็นกบฏ ผลการรบพุ่งกันนั้น ฝ่ายโจโฉมีชัยชนะปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ ได้มากมาย แต่ไม่สามารถ ปราบเมืองกังตั๋งที่ขุนกวนปកครองและเมืองเสฉวนที่เล่าปี่ปกครองได้

ขุนกวนเป็นเจ้าเมืองกังตั๋ง ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก ได้ครองเมืองโดยสืบสกุลและเป็นผู้อยู่ในศีลธรรม ปกครองบ้านเมืองให้มีความสงบร่มเย็นและมีกำลังทหารเข้มแข็ง ส่วนเล่าปี่เป็นคนยากจนแต่สกุลสูงเป็นเชื้อสายราชวงศ์ฮั่น และเป็นผู้มีอัธยาศัยดี โอบอ้อมอารี จึงมีคนดีมีฝีมือมาอยู่ด้วย เช่น กวนอู เตียวหุย จูล่ง เป็นต้น แต่ก็มีกำลังร้พลน้อย มักต้องหลบหนีเอาตัวรอดอยู่เนื่อง ๆ จึงไม่สามารถตั้งมั่นเป็นหลักแหล่งได้ จนได้ขบถเป็นทีปรึกษาแนะนำให้ไปเป็นสัมพันธมิตรกับขุนกวน ช่วยกันต่อสู้กับโจโฉ และต่อมาจึงไปได้เมืองเสฉวนเป็นที่มั่นอยู่ทางทิศตะวันตก ราษฎรและเหล่าขุนนางมีความรักใคร่เล่าปี่มาก จึงแต่งตั้งให้เล่าปี่เป็นเจ้าฮั่นต่งหรือพระเจ้าแผ่นดิน

ต่อมาเมื่อโจโฉสิ้นชีวิตลง โจผีลูกโจโฉได้เป็นเซี่ยงก๊ก ได้ถอดพระเจ้าเหี้ยนเต้ออกจากราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ.763 แล้วตั้งตัวขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ เรียกว่าราชวงศ์วุย ฝ่ายขุนกวนไม่ต้องการขึ้นแก่โจผีหรือเล่าปี่ จึงตั้งตนเป็นเอกราชที่เมืองกังต๋ง ตั้งแต่นั้นประเทศจีนจึงแยกกันเป็นสามก๊ก คือ อาณาเขตของพระเจ้าโจผีได้ชื่อว่า "วุยก๊ก" อาณาเขตของพระเจ้าเล่าปี่ได้ชื่อว่า "จ๊กก๊ก" อาณาเขตพระเจ้าซุนกวนได้ชื่อว่า "ง่อก๊ก" ทั้งสามก๊กก็ได้ทำสงครามต่อสู้แย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในแผ่นดินจีน ด้วยยุทธวิธีการศึกต่าง ๆ

หลังจากนั้นไม่นานพระเจ้าเล่าปี่ก็สิ้นพระชนม์ ขงเบ้งจึงยกเอาตำราขุนทรในพระเจ้าเล่าปี่ขึ้นเป็น พระเจ้าเล่าเลี้ยน โดยตนเป็นมหาอุปราช ฝ่ายวุยก๊ก พระเจ้าโจผีสิ้นพระชนม์ โฉยอวยจึงขึ้นครองราชสมบัติแทน โดยมีสุมาอี้เป็นมหาอุปราช ขงเบ้งและสุมาอี้ต่างสู้รบกันด้วยสติปัญญา ยุทธวิธีการศึก ซึ่งไหวชิงพริบกันอยู่หลายครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสุมาอี้จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อสติปัญญาของขงเบ้ง อยู่มาไม่นาน ขงเบ้งตายและพระเจ้าซุนกวนก็สิ้นพระชนม์ ก๊กต่าง ๆ ก็เสื่อมอำนาจลงด้วยขาดผู้ที่มีสติปัญญาและความสามารถ

ต่อมา สุมาเจียวซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการ วุยก๊ก ปราบจ๊กก๊กได้สำเร็จ เมื่อสุมาเจียวสิ้นชีวิต สุมาเจี้ยนบุตรสุมาเจียวก็ได้ชิงราชสมบัติวุยก๊ก ตั้งราชวงศ์ใหม่ เรียกว่า ราชวงศ์จิ้น หลังจากนั้นพระเจ้าสุมาเจี้ยนปราบง่อก๊กได้อีกก๊กหนึ่ง แล้วจึงได้รวมราชอาณาจักรทั้งสามก๊ก แผ่นดินจีนจึงกลับมารวมกันอีกครั้ง

การศึกษา สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นี้ ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ โดยศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของ สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

1.1 โครงเรื่อง

1.2 ตัวละคร

1.3 ฉาก

1.4 แนวคิด

2. กลวิธีการประพันธ์

2.1 กลวิธีการสร้างโครงเรื่อง

2.2 กลวิธีการสร้างตัวละคร

2.3 กลวิธีการสร้างฉาก

2.4 กลวิธีการเสนอแนวคิด

2.5 กลวิธีการเล่าเรื่อง

2.6 กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา

โครงเรื่องและกลวิธีการสร้างโครงเรื่อง สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

โครงเรื่อง คือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน โดยมีความขัดแย้งทำให้เกิดการต่อสู้ทำให้เรื่องดำเนินไป อย่างน่าสนใจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องใหญ่ และโครงเรื่องรองหรือโครงเรื่องย่อย

โครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องใหญ่ (Main plot)

โครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องใหญ่ หมายถึง การดำเนินเรื่องที่เกี่ยวพันกับปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดสำคัญของเรื่อง

โครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องใหญ่ ของ สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) คือ เรื่องราวการต่อสู้แย่งชิงอำนาจและความเป็นใหญ่ในแผ่นดินจีนของเหล่าขุนนาง ข้าราชการเชื้อพระวงศ์ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากพระมหาจักรีในชวงนั้นไร้ความสามารถที่จะปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข พระมหาจักรีอยู่ภายใต้อำนาจของขุนนางผู้ใหญ่ จนทำให้แผ่นดินจีนแบ่งการปกครองออกเป็นสามก๊ก ต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งก๊กที่มีกำลังจ่อมทัพและกำลังพลเข้มแข็งที่สุด สามารถปราบปรามก๊กที่อ่อนแอกว่า แผ่นดินจีนจึงกลับมารวมกันดังเดิม

กลวิธีการสร้างโครงเรื่องหลักหรือโครงเรื่องใหญ่

ความสำคัญของโครงเรื่องจะอยู่ที่การเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ โดยเน้นเหตุผล และเน้นให้ผู้อ่านติดตามเรื่องอย่างกระหายใคร่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป ฉะนั้นกลวิธีในการสร้างโครงเรื่องจึงต้องเน้นความสำคัญดังกล่าวตั้งแต่ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง ไปจนถึงการจบเรื่องดังต่อไปนี้

1. การเปิดเรื่องหรือการเริ่มเรื่อง (Exposition or beginning or Opening)

การเปิดเรื่องหรือการเริ่มเรื่อง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเริ่มแสดงพฤติกรรมของตัวละคร สภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องให้เริ่มดำเนินไป ซึ่งผู้เขียนจะต้องเปิดเรื่องเพื่อสร้างความสนใจให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยว่าจะเกิดอะไรต่อไป

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีกลวิธีการเปิดเรื่องหรือเริ่มเรื่องด้วยการบรรยายอธิบายพงศาวดารก่อนเริ่มเรื่องสามก๊ก คือเหตุการณ์ในแผ่นดินจีนก่อนที่แบ่งแยกออกเป็นสามก๊ก ดังความว่า

เดิมแผ่นดินเมืองจีนทั้งปวงนั้น เป็นสุขมาช้านานแล้วก็เป็นที่ ครั้นศึกสงบแล้วก็สุข มีพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าจิวนู่ฮ่อง แลพระองค์ได้เสวยราชย์ต่อ ๆ ลงมาเป็นหลายพระองค์ได้ความสุขมาถึงเจ็ดร้อยปี จึงมีผู้ตั้งแข็งเมืองถึงเจ็ดหัวเมือง ครั้นนั้นพระเจ้าจิวนู่ฮ่องได้เสวยราชย์ในเมืองจีนก็ให้ไปตีเอาหัวเมืองทั้งเจ็ดนั้นเข้าอยู่ในอาณาจักรพระเจ้าจิวนู่ฮ่องทั้งสิ้น ครั้นอยู่มาพระเจ้าจิวนู่ฮ่องเสวยแก่ฮั่นฉื่อ แล้วฮั่นโกโจกับฮั่นฉื่อรบกัน จึงได้ราชสมบัติแก่ฮั่นโกโจ ฮั่นโกโจแลพระราชวงศ์ได้เสวยราชสมบัติต่อ ๆ มาในแผ่นดินจีนนั้นถึงสิบสององค์ มีขุนนางคนหนึ่งชื่อองมั่งเป็นขบถชิงเอาราชสมบัติได้ เป็นเจ้าแผ่นดินอยู่สิบแปดปี แล้วจึงมีหลานพระเจ้าฮั่นโกโจชื่อ ฮั่นกอบงู จักรพรรดิฆ่าเสียชิงเอาราชสมบัติ ได้เสวยราชย์สืบวงศ์มาสิบสององค์ พระองค์ที่ได้เสวยราชย์ที่สุดนั้น ทรงพระนามพระเจ้าเหียนเต๋ จึงแตกเป็นสามเมือง ภาษาจีนเรียกว่า สามก๊ก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 4)

ลักษณะการเปิดเรื่องโดยการบรรยายถึงเหตุการณ์พงศาวดารก่อนที่ประเทศจีนจะแตกออกเป็นสามก๊ก เริ่มตั้งแต่สมัยกษัตริย์จิวนู่ฮ่อง เล่าตามลำดับเหตุการณ์จนถึงรัชสมัยพระเจ้าเลนเต้ พระมหากษัตริย์ที่ตกอยู่ใต้อำนาจของขันที

การเปิดเรื่องเช่นนี้ เป็นการเปิดเรื่องที่ช่วยปูพื้นฐานด้านประวัติพงศาวดารจีนแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีความรู้พื้นฐานด้านประวัติความเป็นมา สภาพบ้านเมือง ลักษณะการปกครอง

ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาถึงสาเหตุของการเกิดการแตกแยกออกเป็นสามก๊ก คือ เหตุที่พระมหากษัตริย์ไร้ความสามารถที่จะปกครองแผ่นดิน ตกอยู่ในอำนาจของชนที่ทั้งสิบ จนก่อให้เกิดความวุ่นวาย ทั้งในและนอกราชสำนัก ดังความว่า

...เลนเต้ได้เสวยราชย์ มีพระราชบุตรสององค์ ชื่อหงจูเปียนหนึ่ง หงจูเหียบหนึ่ง แลเมืองพระเจ้าเลนเต้เสวยราชย์นั้น มิได้ตั้งอยู่ในโบราณราชประเพณี แลมิได้คบหาคนสัตย์ธรรม เชื้อถือแต่คนอันเป็นอาสัถย์ ประพฤติแต่ตามอำเภอใจ แห่งพระองค์เสียราชประเพณีไป จึงมีชนที่ผู้ใหญ่คนหนึ่งชื่อเทาเจียดกับพวกชนที่ทั้งปวง เห็นว่าพระเจ้าเลนเต้รักใคร่ไว้พระทัย จึงคิดกันกระทำการหยาบช้าต่าง ๆ แต่บรรดาราชกิจสิ่งใดนั้น ชนที่ว่ากล่าวเอาผิดเป็นชอบ ชุนนางแลอาณาประชาราษฎรได้รับความเดือดร้อนนัก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543, หน้า 3)

เมื่อพระมหากษัตริย์อ่อนแอ ไร้ความสามารถที่จะปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขได้ บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายจากกลุ่มโจรโพกผ้าเหลืองที่ปล้นฆ่าประชาชน ต่อมาก็กกลุ่มผู้รักชาติรวมตัวกันเพื่อปราบโจรโพกผ้าเหลือง ซึ่งในช่วงนี้เป็นการแนะนำตัวละครเอกของเรื่อง

การแนะนำตัวละครในตอนเปิดเรื่องจะเป็นการเสนอในด้านรูปร่าง หน้าตา อุปนิสัยที่โดดเด่น และประวัติส่วนตัวของตัวละครนั้น ๆ ด้วยวิธีการบรรยายถึงภูมิหลัง ลักษณะนิสัยและรูปลักษณะของตัวละครเอก เช่น

เล่าปี ตัวละครเอกในเรื่อง เป็นผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารีและมีเชื้อสายราชวงศ์ชั้น และภายหลังเป็นพระเจ้าแผ่นดินของจ๊กก๊ก ผู้ประพันธ์ได้บรรยายลักษณะและบุคลิกของเล่าปีดังนี้

แลเมืองต้วนก้วนมีชายคนหนึ่งชื่อเล่าปี เมื่อน้อยชื่อเหียนเต็ก ก็ไม่สู้รักเรียนหนังสือแต่มีปัญญาน้ำใจนั้นดี ความโกรธความยินดีมิได้ปรากฏออกมาภายนอก ใจนั้นอารีนักมีเพื่อนฝูงมาก ใจกว้างขวาง หมายถึงเป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง กอบด้วยลักษณะรูปใหญ่สมบูรณ์สูงประมาณห้าศอกเศษ หูยานถึงปาก มีเอวถึงเข่า หน้าขาวดั่งสีหยก ฝีปากแดงดั่งชาดแต้ม

จักขุชำเลื่องไปเห็นหู แลเล่าปีนั้นเป็นบุตรเล่าเหง เล่าเหงเป็นเชื้อวงศ์พระเจ้า
ฮั่นแกงเต้ เล่าเหงตายยังแต่ภรรยา เล่าปีผู้บุตรมีกตัญญูรักษามารดาให้
อนาทร แลเล่าปีกับมารดาเป็นคนซื่อใจไว้ทรัพย์ ทอเสื้อขายเลี้ยงชีวิต บ้าน
ที่เล่าปีอยู่นั้น ชื่อบ้านเล่าของฉุน อยู่ใกล้เมืองดุ้นก้วน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 7)

ด้วยบุคลิกและลักษณะอันประกอบด้วยจิตใจทั้งดงามดังกล่าว เล่าปีจึงสามารถ
ผูกใจและเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์เมื่อบ้านเมืองเกิดความวุ่นวายจาก
กลุ่มโจรโพกผ้าเหลือง เล่าปีคิดอาสาปราบโจร ต่อมาเล่าปีได้พบกับ เตียวหุย ซึ่งมีความคิด
เช่นเดียวกับเล่าปี

ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึงบุคลิกลักษณะของ เตียวหุย ไว้ดังนี้

มีคนหนึ่งยืนอยู่หลังเล่าปีว่า เป็นผู้ชายไม่ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินแล้วดี
มาทอดใจใหญ่ ฝ่ายเล่าปีกลับหน้ามาดู เห็นผู้นั้นสูงประมาณห้าศอก
ศีรษะเหมือนเสือ จักขุกลมใหญ่ คางพองโต เสียงดังฟ้าร้อง กิริยาดังม้า
ควบ เห็นผิดประหลาดจึงถามว่าท่านนี้ชื่อใด ผู้นั้นจึงตอบว่าเราชื่อเตียวหุย
เอ็กเต็ก บ้านอยู่ดุ้นก้วน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 7)

เล่าปีและเตียวหุยก็ได้ชวนกันไปดื่มสุรา ในขณะที่นั่งอยู่นั้นได้มีชายคนหนึ่งชื่อว่า
กวนอู เข้ามาในร้าน ซึ่งผู้ประพันธ์ได้บรรยายและพรรณนาถึงบุคลิกลักษณะของ กวนอู ไว้
ดังนี้

มีคนหนึ่งรูปร่างโตใหญ่ซบเขวียนมาถึงหน้าร้านสุราเข้าไปเรียกผู้ขายสุรา
ว่า เอาสุรามาขายจงเร็ว เรากินแล้วจะรีบไปอาสาแผ่นดิน เล่าปีเห็นผู้นั้นสูง
ดังขาดแต่้ม คิ้วดั่งตัวไหม จักขุยาวดั่งนกการเวก เห็นกิริยาผิดประหลาด
กว่าคนทั้งปวง เล่าปีจึงชวนเข้าไปนั่งกินสุรಾದ้วยแล้วถามว่าท่านนี้ชื่ออะไร ผู้นั้น
จึงบอกว่าเราชื่อกวนอู อีกชื่อหนึ่งนั้นหนุนเตี๋ย บ้านเราอยู่เมืองฮอต้งโกเหลียง

ที่เมืองตังโกเหลียงนั้น มีคนหนึ่งมีทรัพย์มากร้ายกาจสามหาว ช่มเหลงคนทั้งปวง เราเห็นผิดนักเราจึงฆ่าผู้นั้นเสียแล้วหนีไปเที่ยวอยู่เป็นหลายหัวเมือง
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 8)

นอกจากบุคลิกและลักษณะของเล่าปี่ที่สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นรักใคร่ นับถือแล้ว ทั้งเล่าปี่ เตียวหุย กวนอู ต่างก็มีความคิดที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองเหมือนกัน จึงได้ตั้งสัตย์สาบานเป็นพี่น้องกัน และได้อาสาไปปราบโจรโพกผ้าเหลือง

นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ได้แนะนำตัวละครเอก ที่สำคัญอีกผู้หนึ่ง คือ โจโฉ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีสติปัญญาและเป็นผู้นำของวุยก๊ก ถึงแม้ว่าโจโฉจะไม่ได้ขึ้นครองราชสมบัติของวุยก๊ก แต่การต่อสู้แย่งชิงอำนาจในลักษณะการถ่วงดุลอำนาจกันของทั้งสามก๊กนั้น เริ่มต้นตั้งแต่สมัยของโจโฉ แต่ได้มีการแบ่งเขตแดนการปกครองกันอย่างชัดเจนเมื่อโจโฉสิ้นแล้ว บุคลิกและลักษณะของโจโฉ นั้น เด็ดขาด สง่า น่าเกรงขาม ดังความที่บรรยายและพรรณนา ว่า

...แลนายทัพนั้นชื่อโจโฉ สูงประมาณห้าศอก จักขุเล็ก หนวดยาวเป็นบุตรโจโก้ แลโจโฉเมื่อน้อยนั้นมักพอใจไปเล่นปาหึงเนื้อ มักพอใจฟังร้องรำทำเพลง มีปัญญาความคิดรวดเร็ว...ครั้นอายุโจโฉ ได้ยี่สิบปี จึงเข้าไปทำราชการฝ่ายทหารในเมืองลกเอี้ยง โจโฉจึงให้เอาไม้ลำคัญห้าสิบไปปักไว้ทั้งสี่ประตูเมือง ห้ามมิให้คนเดินกลางคืน ถ้าเดินไปมาผิดประหลาด ให้จับเอาตัวมาทำโทษ ครั้นกลางคืนวันหนึ่งโจโฉไปตระเวนพบเอาขันทีเดินมาผิดเวลา โจโฉให้จับเอาตัวมาตีสิบห้าที แลโจโฉนั้นทำราชการเข้มแข็งขึ้นทุกวัน คนทั้งปวงยำเกรงเป็นอันมาก...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 12)

2. การดำเนินเรื่อง (Middle or Complication or Body)

กลวิธีการดำเนินเรื่องนี้ เป็นการพัฒนาเรื่องโดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เรื่องไปสู่จุดจบได้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่

- 2.1 การผูกปมปัญหา หรือ การสร้างความขัดแย้ง
- 2.2 การพัฒนาเรื่อง
- 2.3 การดำเนินเรื่องเพื่อสร้างความสนใจผู้อ่าน

2.4. จุดสุดยอดของเรื่อง

2.5 จุดคลายปมปัญหา

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีกลวิธีในการดำเนินเรื่องหรือกลวิธีที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไปดังต่อไปนี้

2.1 การผูกปมปัญหา หรือ การสร้างความขัดแย้ง

เป็นการสร้างปมปัญหา หรือ ความขัดแย้งนับเป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องที่จะช่วยให้เรื่องดำเนินไปจนถึงจุดจบ ช่วยให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่ที่จะติดตามเรื่องอย่างจืดจางว่า การต่อสู้ของตัวละครในเรื่องฝ่ายใดจะชนะ

ในโครงเรื่องใหญ่ของ สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีกลวิธีการสร้างความขัดแย้งที่เด่นชัด คือ มนุษย์ขัดแย้งกับมนุษย์ (Man Against Man) กล่าวคือ สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นเรื่องการแข่งขันอำนาจของกลุ่มคนสามฝ่ายหรือที่เรียกว่า สามก๊ก ในลักษณะของการช่วงชิงอำนาจซึ่งกันและกัน ซึ่งสาเหตุของความขัดแย้งของทั้งสามก๊กก็คือ ต่างก็ต้องการรวมแผ่นดินจีนเข้าด้วยกัน โดยก๊กของตนเป็นผู้ปกครอง มีอำนาจสูงสุด

ทั้งสามก๊กต่างเป็นทั้งศัตรูและมิตรของกันและกัน กล่าวคือ ในบางครั้งก๊กของเล่าปี่จะร่วมมือกับก๊กของซุนกวนเพื่อต่อสู้กับก๊กของโจโฉ บางครั้งก๊กซุนกวนก็ร่วมมือกับก๊กของโจโฉเพื่อต่อสู้กับก๊กเล่าปี่ บางครั้งก๊กเล่าปี่ก็ร่วมมือกับก๊กโจโฉต่อสู้กับก๊กซุนกวน หรือบางครั้งทั้งสามก๊กต่างก็ทำสงครามกัน

ความขัดแย้งระหว่างผู้นำของแต่ละก๊ก ยังได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็นทหารเอกและขุนชื่อของแต่ละก๊กด้วย เพราะต่างก็ต้องการให้ก๊กของตนได้รับชัยชนะ เช่น ความขัดแย้งระหว่าง ขงเบ้ง ขุนชื่อของจ๊กก๊ก กับ สุมาอี้แม่ทัพใหญ่ของวุยก๊ก ที่ได้ทำสงครามกันอยู่เป็นระยะเวลานาน ซึ่งต่างฝ่ายก็ใช้กลยุทธ์ในการศึกเข้าหักล้าง ซึ่งไหวชิงพริบกัน ดังตอนหนึ่งที่ขงเบ้งได้วางกลลวงให้สุมาอี้ทำโคยมนตร์ เพื่อที่จะชิงเอาเสบียงจากทัพของสุมาอี้

...เตียวห้งจึงได้ว่าแก่งเบ้งว่า อันเสบียงซึ่งซ่อนซ่อนไว้ ณ ด้านเกียมโก๊ะ นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าโคกระปือจะลากเข็นมาส่งกองทัพเราแน่ขัดสนด้วยทางไกล กันดารนัก ขอท่านจงดำริการให้ส่งเสบียงได้โดยง่าย

ขงเบ้งได้ฟังดังนั้นก็หัวเราะแล้วว่า ท่านอย่าวิตกเลย เราได้จัดแจงให้ช่างทำโคยন্ত্রสำหรับจะได้เข็นเสปียงทั้งกลางวันกลางคืนมิให้ลำบากด้วยโคกระบือ แล้วขงเบ้งก็เอาตำราอย่างโคยন্ত্রมาให้ดู เตียวหิงแลขุนนางทั้งปวงเห็นดังนั้นก็ว่าฟังได้เห็นครั้งนี้ แล้วสรรเสริญว่าสติปัญญามหาอุปราชาคิดได้เช่นนี้คงเทพตามาดลใจท่าน

ครั้นได้สืบทอดวันช่างทำการแล้ว ตอยอย อาวตังก็เอาโคยন্ত্রพันธุ์หนึ่งมาให้ขงเบ้ง ขงเบ้งก็เอาโคยন্ত্রนั้นลองดู ทหารเข้าร่นแต่พอให้พ้นจากที่โคยন্ত্রนั้นก็เดินไปขึ้นเนินเขาสูงลุ่มได้ดั่งเป็น ขงเบ้งจึงว่า ถ้าเดินแต่ตัวเดียวไปได้ทางประมาณสามร้อยเส้น แม้ไปทั้งพวกเดินทางได้ถึงเจ็ดร้อยแปดร้อยเส้น ขุนนางทั้งปวงเห็นดังนั้นก็สรรเสริญเป็นอันมาก ขงเบ้งจึงให้ทหารคุมไปเข็นเกวียนเสปียง ณ ตำบลเกียมโก๊ะมาส่งถึงค่ายเขากิสานเป็นหลายเที่ยวแลในกองทัพขงเบ้งนั้นมีได้ขาดเสปียงอาหาร

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน) , 2543. หน้า 1306)

เมื่อสุมาอี้รู้ข่าวเกี่ยวกับโคยন্ত্র จึงสั่งให้ทหารไปชิงเอาโคยন্ত্রมาดูเป็นตัวอย่างและทำเลียนแบบเพื่อเข็นเสปียงของฝ่ายตนบ้าง ต่อมาเมื่อขงเบ้งรู้ว่าสุมาอี้ได้ใช้โคยন্ত্রเข็นเสปียง ขงเบ้งจึงได้ทำกลยุทธ์วางแผนให้ทหารของตนปลอมตัวเป็นทหารของสุมาอี้ไปดักริงเอาเสปียงของสุมาอี้ โดยให้แกล้งทำทีไปช่วยคุมเสปียง เมื่อทหารของสุมาอี้ตามมาให้พลิกลั่นโคยন্ত্রไม่ให้เดินได้ ขงเบ้งได้สั่งให้เตียวหิงคุมทหารแต่งตัวเป็นกองทัพผี หลอกกองทัพของสุมาอี้ เมื่อเหล่าทหารของสุมาอี้หนีไปหมดแล้ว ก็ให้กลับลั่นโคยন্ত্রเหมือนเดิม แล้วเข็นเอาเสปียง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่าง ทหารเอกของแต่ละฝ่ายนั้น จะเห็นได้ว่าต่างเกิดจากความจงรักภักดีต่อผู้เป็นนายของตน

2.2 การพัฒนาเรื่อง

เป็นวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องให้เดินไปสู่จุดสุดยอดหรือจุดที่ปัญหาได้รับการแก้ไข จุดคลายปม และตอนจบของเรื่อง ซึ่งสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ใช้กลวิธีการพัฒนาเรื่อง ดังต่อไปนี้

2.2.1 การพัฒนาเรื่องตามลำดับกาลเวลาและเหตุการณ์ หรือตามปฏิทิน

ผู้ประพันธ์ได้พัฒนาเรื่องโดยการเล่าเรื่องตามลำดับเวลาและเหตุการณ์เป็นหลัก กล่าวคือ เมื่อผู้ประพันธ์ได้เปิดเรื่องด้วยการปูพื้นความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของราชวงศ์จิ้น และ เหตุที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นสามก๊ก คือกษัตริย์อ่อนแอ บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย จากโจรโพกผ้าเหลือง และได้มีกลุ่มผู้รักชาติรวมตัวกันเพื่อปราบโจรโพกผ้าเหลือง หลังจากนั้นก็ได้สร้างความขัดแย้งขึ้นภายในโครงเรื่องย่อยต่าง ๆ เพื่อที่จะสนับสนุนความขัดแย้งในโครงเรื่อง ใหญ่คือ การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันระหว่างสามก๊ก เรื่องราวก็ได้มีการพัฒนาตามลำดับเหตุการณ์คือ ต่อมาโจโฉได้ปราบเหล่าขุนนางที่ทุจริตและขึ้นเป็นมหาอุปราช แต่หลงระเหิรในอำนาจไม่ยำเกรง พระเจ้าเหียนเต๋ ดังเหตุการณ์ในตอนพระเจ้าเหียนเต๋เสด็จประพาสป่าล่าสัตว์ ความว่า

พระเจ้าเหียนเต๋เสด็จขึ้นทรงม้าพระที่นั่ง ขุนนางทั้งปวงกับเล่าปี่ กวนอู เตียวฮุยก็ขี่ม้าตามเสด็จไป แต่โจโฉนั้นทำที่เป็นเจ้าขี่ม้าเคียงม้าพระที่นั่ง มิ ได้ยำเกรงพระเจ้าเหียนเต๋...

...พระเจ้าเหียนเต๋จึงทรงเกาทัณฑ์ยิงกว้างก็ไม่ถูก จึงตรัสแก่โจโฉว่า ท่านจงยิงกว้างตัวนั้นให้ถูก โจโฉจึงทูลว่า ถ้าพระองค์ใคร่จะเห็นฝีมือข้าพเจ้า จงพระราชทานพระแสงเกาทัณฑ์นั้นมา ข้าพเจ้าจะยิงถวายให้พระองค์ทอด พระเนตร พระเจ้าเหียนเต๋ก็เอาเกาทัณฑ์ซึ่งทรงนั้นยื่นให้แก่โจโฉ โจโฉรับเอา พระแสงเกาทัณฑ์มายิงถูกกว้างตัวนั้นล้มลง ขุนนางทั้งปวงซึ่งอยู่ใกล้กัน เห็น พระแสงเกาทัณฑ์เกลี้ยงมังกรนั้นต้องกว้างล้มลง ก็คิดว่าพระเจ้าเหียนเต๋ทรง ต่างคนต่างก็เข้ามาราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง โจโฉเห็นดังนั้นก็มีความยินดี จึงขับม้าผ่านม้าพระที่นั่งออกไปแล้วร้องว่า ตัวเรายิงเกาทัณฑ์ไปถูกกว้างแล้ว หรือ ขุนนางแลทหารทั้งปวงเห็นโจโฉทำหยาบช้าต่อหน้าที่นั่งก็ตกใจตะลึงอยู่สิ้น

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 277)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจแก่เหล่าหัวเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นก๊กของ เล่าปี่ หรือก๊กของขุนกวน จึงเกิดการรบพุ่งกัน ต่อมาเล่าปี่ถือว่าตนมีเชื้อสายราชวงศ์จิ้น ก็ตั้งตน เป็นกษัตริย์ของจ๊กก๊ก เมื่อโจโฉตาย โจผีทอดพระเจ้าเหียนเต๋ออกจากราชสมบัติและขึ้นครองราช แทนโดยตั้งราชวงศ์ใหม่ ฝ่ายขุนกวนนั้นไม่ต้องการขึ้นตรงต่ออูยก๊กของโจผี และจ๊กก๊กของเล่าปี่ ก็ตั้งตนเป็นเอกราช ทั้งสามก๊กต่างทำศึกสงคราม ต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน

2.2.2 การพัฒนาเรื่องโดยการเล่าย้อนหลัง

ข้อสังเกตในกลวิธีการดำเนินเรื่อง จะเห็นได้ถึงแม้ว่าผู้ประพันธ์จะใช้การดำเนินเรื่องตามปฏิทินเป็นหลักในการดำเนินเรื่องแล้วนั้น ยังปรากฏกลวิธีการดำเนินเรื่องแบบย้อนหลังแทรกอยู่เป็นช่วง ๆ ซึ่งการเล่าย้อนหลังนี้ มีส่วนช่วยในการพัฒนาเรื่องโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 ใช้กลวิธีการเล่าย้อนหลังเพื่อแนะนำตัวละคร เช่น ประวัติของกำแหง ทหารเอกของขุนทอง ดังความว่า

...กำแหงคนนี้อยู่ชายทะเลตำบลลิ้มกั้ง แต่ก่อนนั้นกำแหงคุมพวกเพื่อนเป็นโจรเที่ยวชิงเรือลูกค้าวานิชอยู่ในท้องทะเล แลพวกโจรทั้งนั้นเอาพรวนแลกระดิงร้อยผูกกายทุกคน แล้วกำแหงให้เอาแพรวบวรลายทอง ซึ่งตีได้ในเรือลูกค้าเมืองเสฉวนมาทำใบเรือ แลลูกค้าวานิชเห็นเรือสำคัญดังนั้นก็กลัวมิจากที่จะต่อสู้ ครั้นอยู่มากำแหงละวามชั่วเสีย จึงพาพวกเพื่อไปอยู่กับเล่าเปียวเป็นหลายเดือน กำแหงเห็นว่าเล่าเปียวเป็นคนมีความคิดน้อย จึงหนีข้ามอ่าวมาจะอยู่ด้วยท่าน พอพบหนองจอกกลางทาง หนองจอกกล่าวเกลี้ยกล่อมกำแหงไปได้ด้วย เมื่อครั้งท่านยกทัพเรือไปรบกับหนองจอนั้น ถ้าหนองจอกไม่ได้กำแหงไว้เป็นกำลัง หนองจอกก็จะถึงแก่ความตาย หนองจอกมิได้ปูนบำเหน็จเลี้ยงดูกำแหงให้ถึงขนาด แล้วข้านินทาว่ากำแหงเป็นโจร กำแหงนั้นมีความน้อยใจคิดจะออกจากหนองจอก

ฝ่ายไชยหยั่งซึ่งเป็นทหารหนองจอก เห็นกำแหงเสียใจไม่สบายดังนั้นจึงเข้าไปว่าแก่หนองจอกว่า ขอให้ท่านเอาใจกำแหงไว้ให้เป็นนายทหารอยู่ ณ เมืองเอียนก้วนซึ่งขึ้นแก่เมืองกังแฮนั้น หนองจอกก็ยอม ไชยหยั่งหาตัวกำแหงมากินโต๊ะแล้วบอกว่า เราช่วยว่ากล่าวเสนอความชอบให้ท่าน บัดนี้หนองจอกให้ท่านเป็นนายทหารอยู่ ณ เมืองเอียนก้วน แลตัวท่านก็เป็นชาติทหาร จงพิเคราะห์ให้ประจักษ์ใจเถิด ไชยว่าเดือนตะวันนี้จะอยู่ท่ากั๊กกันได้ ครั้นจะนั่งอยู่เล่า ท่านก็

จะแก่ชราลงทุกวัน ซึ่งท่านจะไปเป็นนายทหารนั้นจงเร่งคิดตั้งตัวให้ได้ ครั้น
 กำเลงมาอยู่ ณ เมืองเอียวก้วน เห็นได้ทีแล้วจึงมาว่ากล่าวจะขอมาอยู่ทำราช
 การด้วยท่าน...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน) , 2543. หน้า 530)

ผู้ประพันธ์ได้เล่าประวัติ กำเลง เพื่อจะแสดงบุคลิกลักษณะของ กำเลง ว่า เป็นคนที่
 มีความเชี่ยวชาญในการรบทางเรือ และเป็นคนที่มีความสามารถแต่ขาดนายที่เหมาะสม คือ กำเลง
 มีความต้องการที่จะมาอยู่กับขุนกวน เนื่องจากกำเลงเห็นว่า ขุนกวนเป็นผู้ที่มีความสามารถ
 โอบอ้อมอารี มีผู้คนรักใคร่

2.2.2.2 ใช้การเล่าย้อนหลังเพื่อกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของสัตว์
 หรือสิ่งของบางสิ่ง เช่น ประวัติความเป็นมาของตราหยกสำหรับแผ่นดิน ซึ่งเป็นตราหยกประจำ
 ตำแหน่งของพระเจ้าแผ่นดิน ดังความว่า

...ตราสำหรับราชสมบัติ แลหยกซึ่งแกะตรานี้ครั้งเบ้งโหเห็นหงส์จับอยู่บน
 เขา ครั้นหงส์บินไปแล้ว เบ้งโหจึงเอาก้อนศิลาที่หงส์จับนั้นมาด้อยออกจึงได้
 หยก แล้วเอาไปถวายพระเจ้าไซบูอ่อง พระเจ้าไซบูอ่องก็ดับสูญ ครั้นพระเจ้าจิ้นซี
 อ่องได้เสวยราชย์ จึงให้หาช่างมาทำเป็นตราสำหรับพระมหากษัตริย์ แล้วให้
 หลี่สูจึ่งแกะเป็นอักษรแปดตัว ครั้งหนึ่งพระเจ้าจิ้นซีอ่องเสวยราชสมบัติได้
 ยี่สิบหกปี (พ.ศ.231) จึงเสด็จไปประพาสโดยทางชลมารค พอเกิดพายุหนัก
 คลื่นใหญ่ พระเจ้าจิ้นซีอ่องกลัวเรือพระที่นั่งจะล่มจึงเอาตราหยกนี้ทิ้งลงใน
 แม่น้ำ พายุแลคลื่นก็สงบไป ครั้นอยู่มาอีกแปดปี พระเจ้าจิ้นซีอ่องเสด็จไป
 ประพาสโดยทางสถลมารค มีผู้หนึ่งเอาตราหยกนี้มาถวายต่อพระหัตถ์ แล้วผู้นั้น
 ก็หายไป ครั้นพระเจ้าจิ้นซีอ่องเสด็จกลับเข้ามาถึงวังก็สวรรคต

จูเอ่งจึ่งเอาตรานี้มาถวายพระเจ้าฮั่นโกโจ ครั้นจอมมั่งเป็นขบถนาง
 ดังไทฮอจึ่งเอาตรานี้ทิ้งเอาองสิมโซเสียมทหารของมั่ง ไปถูกผนังตึกเหลี่ยมนั้น
 จึ่งลิไป แล้วให้เอาทองคำทำเสียมตราไว้ ครั้นพระเจ้าฮั่นโกโจได้ตราดวงนี้จึง
 ได้เสวยราชย์ต่อ ๆ มา ครั้นเพลิงไหม้วัง พวกชนที่จึ่งพาของจูเอ่งกับของจูเหียบ

หนีเพลิงไป ครั้นกลับเข้ามาจึงให้คนค้นดูทรัพย์สินของในท้องพระคลังนั้นก็ยังดี
อยู่สิ้น แต่ตราหยกดวงนี้หายไป...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 76)

ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตราหยก โดยให้ตัวละครเป็นผู้เล่า เพื่อที่
จะสร้างปมปัญหา เสริมความขัดแย้งของมนุษย์หรือตัวละครภายในโครงเรื่อง กล่าวคือ ตราหยก
นี้เป็นสิ่งที่มีไว้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งถ้าใครได้ไว้ครอบครอง ผู้นั้นก็จะได้ปกครองแผ่นดินจีน
ซึ่งการที่ขุนเทียนเป็นผู้พบตราหยกเมื่อครั้งยกทัพมาร่วมกับหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อปราบตั้งโต๊ะ ทำให้
ขุนเทียนเกิดความมักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ขุนเทียนจึงเลิกทัพกลับเมือง
ของตนโดยอ้างกับอ้วนเสี้ยวซึ่งเป็นแม่ทัพในตอนนั้นว่าป่วย การรวมตัวของหัวเมืองต่าง ๆ ก็ได้
สลายตัวไป ทำให้การปราบตั้งโต๊ะไม่สำเร็จ

2.2.2.3 ใช้กลวิธีการเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อใช้ตักเตือน
สั่งสอน และเป็นคติสอนใจ ข้อสังเกตคือ กลวิธีเล่าย้อนหลังนี้ตัวละครจะเป็นผู้เล่าโดยมุ่งตักเตือน
ตัวละครอื่น ๆ เช่น เหตุการณ์หลังจากที่ตั้งโต๊ะเห็นลิโป้อุ้มนางเตียวเสียน ด้วยความโกรธ ตั้งโต๊ะ
จึงเอาทวนไล่ฆ่าลิโป้ ขณะนั้นลิโป้ได้เข้าไปข้ามและกล่าวเตือนสติตั้งโต๊ะ ดังความว่า

...ท่านจะฆ่าลิโป้เสียนั้นข้าพเจ้านั้นเห็นมิบังควร ข้าพเจ้าจะเปรียบเนื้อความ
ให้ท่านฟังข้อหนึ่ง ครั้งหนึ่งเจ้าเมืองฉ้อซ่งอ่อง รู้ข่าวว่าเจ้าเมืองหนึ่งมีลูกสาว
รูปงามจึงให้คนไปขอ เจ้าเมืองนั้นมียอมให้ ฉ้อซ่งอ่องก็โกรธจึงให้เจียว
หยงทหารเอกคุมทหารไปตีเมืองนั้นได้ เจียวหยงจึงเอาลูกสาวมาถวาย
แก่ฉ้อซ่งอ่อง ฉ้อซ่งอ่องจึงว่าแก่เจียวหยงว่า ท่านมีความชอบไปตี
เมืองได้จะเอานางมาให้แก่เรานั้นเราหายินดีไม่ ควรท่านจะเอาไว้เป็นภรรยาเถิด
ฉ้อซ่งอ่องก็ยกนางให้แก่เจียวหยงตามมีความชอบ เจียวหยงก็มีความยินดี
คิดกตัญญูต่อฉ้อซ่งอ่อง

ครั้นอยู่มาเมื่อศึกมาล้อมเมืองไว้เป็นสามรอบ หาผู้ใดจะรับอาสาออกรบ
ด้วยข้าศึกมิได้ เจียวหยงมีความภักดีต่อฉ้อซ่งอ่องรับอาสาออกตีข้าศึก
แตกไป แลลิโป้เป็นทหารเอก แล้วท่านก็เลี้ยงเป็นบุตรไว้เป็นเนื้อเชื้อใจอยู่
ควรที่จะบำรุงน้ำใจลิโป้ไว้ แลท่านจะมาเห็นแก่หญิงคนเดียวนี้ด้วยอันใด...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 107-108)

จากเรื่องราวของฉ้อซ่งอ๋อง ที่มอบลูกสาวเจ้าเมืองให้แก่เจียวหยอง เพื่อเอาใจ และทำให้เจียวหยองความเคารพรัก เป็นการเล่าย้อนหลังเพื่อเตือนสติตั้งโต๊ะไม่ให้ทำร้ายลิโป้ แต่ให้ยกนางเดียวเสียให้ลิโป้แทน เพราะลิโป้เป็นผู้ที่มีฝีมือ ความสามารถในการรบ ตั้งโต๊ะควรจะเอาใจลิโป้ไว้ ไม่ควรมีเรื่องบาดหมางกันด้วยผู้หญิงเพียงคนเดียว ซึ่งจากการเตือนสติดังกล่าว ก็ได้ส่งผลให้ ตั้งโต๊ะคิดได้ ไม่ทำร้ายลิโป้ และตัดสินใจจะยกนางเดียวเสียให้แก่ลิโป้

2.3 การดำเนินเรื่องเพื่อสร้างความสนใจ

นอกจากการดำเนินเรื่องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องแล้ว ยังมีวิธีการดำเนินเรื่องเพื่อสร้างความสนใจอีกหลายประการที่สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่ที่จะอ่านวรรณคดีเรื่อง สามก๊ก นี้ ซึ่งกลวิธีสร้างความสนใจของผู้อ่านจะปรากฏอยู่ในโครงเรื่องย่อยเป็นส่วนใหญ่ สามารถแยกกล่าวเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 การใช้ความกระหายใคร่รู้

สามก๊กเป็นวรรณคดีที่มีเสน่ห์ชวนติดตาม ด้วยเรื่องราวที่สร้างความกระหายใคร่รู้แก่ผู้อ่านให้ใจจดจ่อกับเหตุการณ์ กล่าวคือ สามก๊กมีความโดดเด่นในเรื่องเนื้อหาที่เต็มไปด้วย เรื่องของการใช้เล่ห์เหลี่ยม สติปัญญา และกลอุบาย ซึ่งโหดพิริบกันระหว่างตัวละคร เช่น ตอน อ๋องอู่ใช้กลสตรีโดยให้นางเดียวเสียนบุตรบุญธรรมใช้เสน่ห์ ทำให้ตั้งโต๊ะและลิโป้ผิใจกัน จนในที่สุดลิโป้ก็ฆ่าตั้งโต๊ะ ความว่า

...ตั้งโต๊ะทำการหยาบข้ากำเริบขึ้นจะชิงราชสมบัติ หากผู้ใดจะคิดล้าง ตั้งโต๊ะไม่ แลตั้งโต๊ะนั้นมีบุตรคนหนึ่งชื่อลิโป้ ลิโป้ก็มีฝีมือกล้าหาญ แลน้ำใจ ตั้งโต๊ะกับลิโป้นั้น มักยินดีด้วยสตรีรูปงาม ถ้าเจ้าจะช่วยกู้แผ่นดินแล้ว พ่อจะคิดเป็นกลอุบายจะยกเจ้าให้แก่ลิโป้ แล้วจึงไปบอกตั้งโต๊ะให้มารับเจ้าไปเป็นภรรยา เมื่อเจ้าไปอยู่ด้วยตั้งโต๊ะนั้นจงลอบทำกลมารยาต่าง ๆ ให้ลิโป้มีความรักใคร่ในเจ้าแล้ว เจ้าจึงลอบบอกแก่ตั้งโต๊ะด้วยกลมารยาความคิดของเจ้า นาน

ไปเห็นตั้งโต๊ะกับลิโป้จะมีความสงสัยกันแหว่งแหว่งกัน ลิโป้ก็จะฆ่าตั้งโต๊ะเสีย
เมื่อศัตรูราชสมบัติแล้ว บ้านเมืองก็จะอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 98)

จากกลอุบายของอ๋องอ้วน ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความกระหายใคร่รู้แก่ผู้อ่าน ที่ต้องการ
จะติดตามเรื่องราวจะมีอุปสรรคอย่างไรมาขัดขวางหรือไม่ ลิโป้และตั้งโต๊ะจะผัดเจี้ยนจนถึงขึ้น ฆ่าฟัน
กันด้วยสาเหตุจากนางเดียวเสียหรือไม่ ทำให้ผู้อ่านใคร่ที่จะติดตามผลว่าในตอนท้ายที่สุดแล้ว
แผนการนี้จะสำเร็จหรือไม่

หรือสติปัญญาของขงเบ้ง ในเวลาคับขันเนื่องจากสุมาอี้ยกกองทัพเข้ามาประชิด ขงเบ้งจึง
ทำที่นั่งติดพินด้วยความสบายใจ ทำให้สุมาอี้เกรงว่าขงเบ้งจะวางกลอุบายอะไรไว้จึงให้ถอยทัพ
กลับ ดังความว่า

ขณะนั้นมาเข้ามาบอกว่า สุมาอี้ยกทหารมาแล้ว ขงเบ้งแจ้งดังนั้นก็ตกใจ
ทหารทั้งปวงก็หน้าซีดไปสิ้นทุกคน ขงเบ้งน้อยตัวแลทหารผู้ใหญ่ก็ไม่อยู่มีผู้ที่
รับประการใด จึงขึ้นไปดูบนเชิงเทิน เห็นทหารสุมาอี้ยกมาเป็นอันมาก ดั่งหนึ่ง
จะเหยียบเมืองเสีย จึงให้ทหารรื้อถอนธงที่ปักไว้บนกำแพงนั้นลงมาเป็นอันมาก
แล้วให้เปิดประตูเมืองไว้ทั้งสองด้าน จัดทหารแลชาวบ้านให้กวาดทางประตูเมือง
เป็นปรกติดอยู่ประตูละยี่สิบคน มิให้สะดุ้งสะเทือน แล้วก็ขับให้ทหารทั้งปวงเข้า
ชุมนุมเสียมิให้พูดจาเป็นปากเสียง จึงว่าเราจะคิดกลอุบายอันหนึ่งให้สุมาอี้ถอย
ไปจงได้ ถ้าผู้ใดเจรจากันหรือจะไปจะตัดศีรษะเสีย สั่งแล้วขงเบ้งก็แต่งตัวอาโอง
พาเด็กน้อยสองคนขึ้นไปบนหอรบ ให้เด็กนั้นถือกระบี่คนหนึ่ง คนหนึ่งถือโล่ยืน
อยู่ทั้งสองข้าง แล้วตั้งกระดานธูปบูชาไว้ข้างหน้า ก็นั่งติดกระบี่ปีเล่นอยู่...
...สุมาอี้ขึ้นม้าพาทหารไปประมาณยี่สิบคน ยืนอยู่แต่ไกลเชิงกำแพงแลขึ้นไป
เห็นขงเบ้งแต่งตัวอาโอง หน้าตาเข้มขื่นบานสบายอยู่ ก็คิดว่ากองทัพเรายกมา
เป็นการจวนตัวถึงเพียงนี้ ขงเบ้งหามีความสะดุ้งใจไม่ กลับติดกระบี่ปีเล่นเสีย
อีกเล่า ชะรอยจะแต่งกลไว้ลวงเราเป็นมั่นคง คิดจะนั้นแล้วก็กริ่งใจกลัวว่าขงเบ้ง
จะชุมทหารไว้ ก็ชักม้าพาทหารกลับไป ความกลัวมิทันจะจัดแจงทหารก็ให้
กองหน้าเป็นกองหลังขับทหารรีบถอยออกมา

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1229)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้อธิบายถึงกลอุบาย หรือความคิดของ ขงเบ้ง แต่เป็นการเล่าพฤติกรรม การกระทำของขงเบ้งเท่านั้น ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้ ว่า ขงเบ้งทำอย่างนั้นเพื่ออะไร มีแผนการ หรือกลอุบายอะไรหรือไม่

จากเนื้อหาที่เกี่ยวกับการใช้สติปัญญา กลอุบายต่าง ๆ ในการศึกษา จนถูกจัดให้เป็นตำรา พิชัยสงครามเล่มเอกเล่มหนึ่ง และด้วยกลอุบายต่าง ๆ ที่แต่ละฝ่ายใช้ต่อสู้ทำศึกสงครามกัน ได้ เป็นจุดที่สร้างความกระหายใคร่รู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านแล้วนั้น เนื้อเรื่องดังกล่าวยังชวนให้ผู้อ่าน ติดตามเนื้อเรื่อง เนื่องจากผู้อ่านเกิดความคาดหวัง (Suspense by Expectation) กล่าวคือ ในเรื่องสามก๊ก เป็นการต่อสู้กันของกลุ่มคน สามก๊ก ซึ่งในแต่ละก๊กก็จะมีผู้นำ ทหารเอก และ กุนซือของตน ซึ่งลักษณะเด่นของตัวละครแต่ละตัวได้ทำให้อ่านเกิดความชื่นชอบต่างกัน บ้าง ท่านอาจชอบเล่าปี่ เตียวหุย กวนอู หรือขงเบ้ง ก็มีความคาดหวังให้ก๊ิกของเล่าปี่ชนะ และเป็น ผู้ปกครองแผ่นดินจีน แต่ผู้อ่านบางท่านอาจชื่นชอบขุนกวน ก็คาดหวังที่จะให้ขุนกวนเป็นฝ่ายที่ ชนะ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่าโครงเรื่องย่อยต่าง ๆ ใน สามก๊ก ได้สร้างความกระหายใคร่รู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน ว่าในท้ายที่สุดแล้วเรื่องราวต่าง ๆ จะสิ้นสุดหรือจบลงอย่างไร มีผลแพ้ชนะอย่างไร

2.3.2 การใช้ลางบอกเหตุล่วงหน้า

ในขณะที่ความกระหายใคร่รู้เหตุการณ์ยังเกิดและความไม่แน่ใจในเหตุการณ์ข้างหน้าว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ผู้อ่านต้องอาศัยการคาดเดาอยู่ตลอดเวลา แต่ลางบอกเหตุเป็นส่วนที่จะ บอกผู้อ่านอย่างเลื่อนลางว่า จะมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดติดตามมา ซึ่งอาจเกิดจากสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 ความฝัน เป็นลางบอกเหตุที่พบในหลายตอนเรื่องสามก๊ก เช่น ช่วง ที่พระเจ้าเลนเต้ครองราชย์ทรงนิมิต ว่า

...ครั้นถึงเดือนหกขึ้นค่ำหนึ่ง เกิดนิมิตเป็นคว้นเพลิงพุ่งขึ้นไปสูงประมาณ ยี่สิบวา แล้วคว้นเพลิงนั้นพุ่งเข้าไปในพระที่นั่งขุนตักเณยน ครั้น ณ เดือนเจ็ด เกิดนิมิตรัศมีรุ่งตกในพระราชวัง แลเขารันชวสูงใหญ่บันดาลแตกทลายลง พระเจ้าเลนเต้จึงถามขุนนางทั้งปวงว่า นิมิตวิปริตดังนี้จะดีร้ายประการใด ยี่หลงขุนนางจึงเขียนหนังสือลักราบทูลว่า เหตุทั้งปวงนี้เพราะชนที่ประพฤติ ล่วงพระราชอาญา จึงเกิดนิมิตให้พระองค์ปรากฏ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 4)

จากการที่พระเจ้าเหี้ยนเต้มีมิตที่เห็นรัศมีรุ่งตกในพระราชวัง และเห็นเขารันข้าวสูงใหญ่ขึ้นแตกทลาย ขุนนางในราชสำนักได้กล่าวว่าเป็นเพราะชั้นที่ประพุดิลวงพระราชอาญา แต่พระเจ้าเลนเต้ไม่ได้สนพระทัยเนื่องมาจากทรงตกอยู่ภายใต้อำนาจของเหล่าขันที จนทำให้บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย

2.3.2.2 ปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจาก ธรรมชาติไม่สามารถหาเหตุผลในปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ เช่น เหตุการณ์ในช่วงที่พระเจ้าเลนเต้ เสด็จราชสมบัติได้สิบสองปี ได้เกิดเหตุการณ์ลึกลับเหนือธรรมชาติ ความว่า

ครั้นอยู่มาพระเจ้าเลนเต้เสวยราชสมบัติได้สิบสองปี (พ.ศ.722) ณ เดือนสี่ขึ้นสิบห้าค่ำเสด็จอยู่บนพระเก้าอี้ ณ พระที่นั่งอุดกัเตียน เวลาตะวันตก เที่ยงเกิดลมพายุหนัก มีงูสีเขียวใหญ่ตกลงมาพันอยู่ที่เท้าพระเก้าอี้ซึ่งเสด็จอยู่นั้น พระเจ้าเลนเต้ตกพระทัยล้มลงจากพระเก้าอี้หาพระสติมิได้ ขาวรักษาพระองค์ เข้าช่วยพยุงเชิญเสด็จเข้าไปที่ข้างใน บรรดาขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งเฝ้าอยู่นั้น เห็นงูกัดใจกลัว ต่างคนก็วิ่งหนีไป อยู่คนเดียวหนึ่งงูนั้นก็หายไป จึงเกิดฟ้าร้อง ฝนตกหาใหญ่ ลูกเห็บตกลงตึกแลเรือนราษฎรทั้งปวงหักทลายเป็นอันมาก จนเวลาเที่ยงคืนฝนจึงหยุด ครั้นอยู่มาได้สี่ปี (พ.ศ.726) ณ เดือนยี่เมืองลกเอี้ยง แผ่นดินไหว น้ำทะเลเกิดใหญ่ท่วมตึกแลเรือนอาณาประชาราษฎร ซึ่งอยู่ตีนทำนั้นถล่มลอยไปเป็นอันมาก ไก่ตัวเมียกลายเป็นตัวผู้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 4)

จากเหตุการณ์ ที่ พระที่นั่งอุดกัเตียน ในเวลาเที่ยงเกิดลมพายุหนัก มีงูเขียวตกลงมาพันอยู่ที่เท้าพระเก้าอี้ เมื่องูนั้นหายไป ก็เกิดฟ้าร้อง ฝนตกหนัก ลูกเห็บตกลงมาใส่บ้านเรือนราษฎรเสีย และหลังจากนั้นสี่ปี เกิดแผ่นดินไหว น้ำทะเลท่วมบ้านเรือนราษฎร ไก่ตัวเมียกลายเป็นตัวผู้ ซึ่งหลังจากนั้น บ้านเมืองก็เกิดความวุ่นวายเรื่อยมา ไม่ว่าจะจากเหล่าขันที โจรโพกผ้า เหลือง หรือเหล่าขุนนางที่มักใหญ่ใฝ่สูง

หรือดังเหตุการณ์ในตอนที่เราเปี้ยวเจ้าเมืองเกงจิวชิงตราหยกขุนเทียน ซึ่งก่อนที่ขุนเทียนจะยกทัพไปรบกับเล่าเปี้ยวได้เกิดลางบอกเหตุ ดังนี้

ฝ่ายขุนเทียนจึงเกณฑ์ทหารทั้งปวงยกเข้าล้อมเมืองเกงจิ๋วไว้ ครั้นอยู่มาวันหนึ่งเกิดพายุใหญ่พัดธงชัยสำหรับทัพขุนเทียนหัก อันตงเหินดั่งนั้นจึงว่าแก่ขุนเทียนว่า บัดนี้บังเกิดอัศจรรย์เป็นกลางในกองทัพเรา ธงชัยจึงหัก ครั้นจะตั้งล้อมเมืองเกงจิ๋วไว้ละนี้ เหตุใหญ่ก็จะมีแก่ท่านเป็นมั่นคง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 92)

หลังจากเกิดเหตุการณ์ คือ พายุใหญ่พัดธงชัยสำหรับทัพขุนเทียนหัก ซึ่งเป็นกลางบอกเหตุ ผลของการรบในครั้งนั้น ขุนเทียนถูกทหารของเล่าเปียวที่ดักร้อมอยู่บนเนินเขายิงด้วยธนูและโดนก้อนหินทับตาย

2.3.2.3 โหราศาสตร์ ในเรื่องสามก๊กจะปรากฏเรื่องของโหราศาสตร์อยู่มาก แต่ที่เด่นชัดก็คือ ในเรื่องของการดูดาว ดังตอนขงเบ้งดูดาว ความเป็นว่า

ครั้นเวลาค่ำขงเบ้งอุทิศสำหรีตออกไปดูอากาศ เห็นดาวสำหรับตัวนั้น เสร้าหมองกว่าแต่ก่อนก็ยิ่งตกใจเป็นอันมาก จึงพาเกียงอยู่เข้าไปที่ข้างในแล้วว่า ชีวิตเรานี้เห็นจะตายในวันพรุ่งนี้แล้ว เกียงอยู่ได้ฟังดังนั้นก็ตกใจจึงถามว่า เหตุใดมหาอุปราชจึงว่าละนี้ ขงเบ้งจึงบอกว่า เราพิเคราะห์ดูอากาศเห็นดาวสำหรับตัวเรานี้วิปริต จึงรู้ว่าจะสิ้นอายุแล้ว...

...ฝ่ายสุมาอี้มิได้เห็นทหารขงเบ้งออกมารบพุ่งเป็นหลายวัน ก็มีความสงสัยอยู่ ครั้นกลางคืนวันนั้นสุมาอ้อออกมาดูอากาศเห็นวิปริตก็ดีใจ จึงบอกแก่แฮหัวป๋าว่า เห็นดาวมหาอุปราชเมืองเสฉวนนั้นเสร้าหมอง เห็นอายุขงเบ้งจะถึงกำหนดอยู่แล้ว

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1319-1320)

การดูดาว ทำให้ขงเบ้ง และรู้ว่าตนต้องตาย จึงได้ทำการต่อชะตา ขณะนั้นสุมาอ้อได้ตั้งทัพอยู่ฝั่งตรงข้ามได้มองเห็นดาวประจำตัวของเบ้งตก สุมาอ้อจึงรู้ว่าขงเบ้งตาย เหตุการณ์ที่ขงเบ้งดูดาวหรือสุมาอ้อเห็นดาวตก ทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเอาได้ว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรในอนาคต

จากกลางบอกเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น ความฝัน ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ หรือโหราศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านสามารถเดาเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

2.4 จุดสุดยอดของเรื่อง

เป็นจุดที่ปมปัญหาได้รับการแก้ไข เป็นตอนที่เรื่องดำเนินมาถึงจุดสูงสุด (Climax) ที่จะมีผลให้เรื่องเปลี่ยนแปลงไปทางใดทางหนึ่ง

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีโครงเรื่องย่อยมากมายและในโครงเรื่องย่อยก็มีจุดสุดยอดและจบในตัวเอง ส่วนจุดสุดยอดของโครงเรื่องใหญ่ ก็คือ ตอนที่ขงเบ้งตาย

ครั้นเวลาค่ำขงเบ้งจึงให้ทหารพยุ้งออกไปที่ข้างหน้า ชี้ให้ทหารทั้งปวงดูดาวแล้วว่า ดาวดวงนั้นซึ่งอยู่ข้างทิศเหนือเฉียงตะวันตกนั้นเป็นดาวสำหรับอายุเรา ทหารทั้งปวงดูไปเป็นดาวสำหรับขงเบ้งนั้นรู้อยู่เป็นประหนึ่งจะตกลงมาจากอากาศ ขงเบ้งจึงให้ทหารพยุ้งเข้าไปที่ข้างใน ขณะขงเบ้งไม่มีสมประดีเจรจากก็ไม่ออก ขุนนางแลนายทหารทั้งปวงเห็นดังนั้นก็ตกใจ...

ขงเบ้งสิ้นใจในเดือนสิบแปดค่ำ...ขณะนั้นในกองทัพขงเบ้งให้เย็นเยียบไปทั้งค่าย พยับลมมิวไปทั่วอากาศ ทหารทั้งปวงรู้ก็ตกใจต่างคนต่างร้องให้แล้วห้ามกันสงบอยู่มิให้เสียงลือลืออื้ออึง เกียงจู้ย เอียวหงี้ก็จัดแจงการศพแล้วทำตามขงเบ้งสั่งไว้ทุกประการ

(เจ้าพระยาพระคลัง(หน), 2543. หน้า1324)

สามก๊กเป็นเรื่องของการใช้สติปัญญา เมื่อพูดถึงเรื่องสติปัญญาผู้อ่านก็จะมุ่งดูไปที่ตัวละครที่มีสติปัญญามากที่สุดในเรื่อง และตัวละครที่เด่นในเรื่องนี้ก็คือขงเบ้ง ดังนั้นขงเบ้งจึงเป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทและความสำคัญ การตายของขงเบ้งมีอิทธิพลต่อเรื่องเป็นอย่างมาก จากเนื้อเรื่องจะเห็นว่า เรื่องราวการใช้กลอุบายส่วนใหญ่ในการศึกนั้น ผู้ประพันธ์ได้เสนอโดยผ่านตัวละคร คือ ขงเบ้ง

จะเห็นได้ว่า เรื่องราวได้ดำเนินเรื่อยมาด้วยการทำศึกสงครามของก๊กต่าง ๆ โดยเน้นที่ก๊กของเล่าปี่ ซึ่งมีขงเบ้งเป็นกุนซือ เรื่องดำเนินเรื่อยมาจนถึงช่วงการตายของขงเบ้ง เรื่องราวในช่วงนี้เป็นช่วงที่ตึงเครียดที่สุด สะเทือนอารมณ์ของผู้อ่าน เป็นจุดที่ทำให้อารมณ์ผู้อ่านขึ้นสูงสุด และต้องการที่จะรู้ว่าเรื่องจะลงเอยอย่างไร หลังจากขงเบ้งตาย

2.5 จุดคล้ายปมปัญหา

เมื่อเรื่องดำเนินถึงจุดสุดยอดหรือจุดที่ปมปัญหาได้รับการแก้ไข เรื่องต่าง ๆ ก็จะค่อยคลี่คลายเข้าไปสู่จุดจบของเรื่อง

หลังจากการตายของขงเบ้ง จ๊กก๊กก็อ่อนอำนาจลง เนื่องจากผู้ที่มีสติปัญญา ในที่สุดพระเจ้าเล่าเสี้ยนก็ยอมอ่อนน้อมต่อขงจ๊ก ดังความว่า

ฝ่ายพระเจ้าเล่าเสี้ยนก็แต่งเจียวจิ๋ว เตียวเจียว เติ้งเลียงสามนายให้คุมเครื่องบรรณาการแลตราหยกสำหรับว่าราชการเมือง ออกไปคำนับเตงงาย ณ เมืองปัวยเสีย...

...ฝ่ายพระเจ้าเล่าเสี้ยนครั้นมาถึงเมืองเตียงฮั่นแล้ว ก็เข้าไปคำนับสุมาเจียว สุมาเจียวก็พาทหารแลพระเจ้าเล่าเสี้ยนยกทหารกลับมาเมืองวุยก๊ก ครั้นถึงเมืองแล้วสุมาเจียวจึงว่าแก่พระเจ้าเล่าเสี้ยนว่า ท่านนี้เป็นคนมีดีหาสติปัญญามีได้ เสพย์สุรามิได้นำพากิจการบ้านเมือง ทำให้แผ่นดินพินเพื่อนเสียจนอาณาประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อนดังนี้มีควรนักร ขอบแต่ประหารชีวิตเสียจึงจะควร

พระเจ้าเล่าเสี้ยนได้ฟังสุมาเจียวว่า มีความกลัวเป็นกำลังหน้าเศร้าสลดลงในทันใดก็หมอบนุ่งอยู่ ขุนนางทั้งปวงก็ชวนกันขอโทษไว้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1472-1489)

เรื่องราวการต่อสู้ก็เริ่มคลี่คลายลงเรื่อย ๆ กล่าวคือ เมื่อสุมาเจียวตาย สุมาเอี้ยนบุตรของสุมาเจียวได้ถอดพระเจ้าโจฮวนจากราชสมบัติ และตั้งตนเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่คือ ราชวงศ์จิ้น หลังจากนั้นก็ปราบขงจ๊ก ได้สำเร็จ

ข้อสังเกตในตอนคล้ายปมปัญหา จากจุดสุดยอดของเรื่องคือ ตอนที่ขงเบ้งเสียชีวิตแล้วนั้น จะสังเกตเห็นว่าการทำสงครามจะเป็นการต่อสู้ด้วยการใช้กำลังทหาร ไม่มีการใช้กลอุบายทางการศึก เนื่องจากตัวละครที่มีสติปัญญาเสียชีวิต ผู้นำก็ขาดความสามารถก็ต่าง ๆ จึงถูกปราบ เรื่องราวก็ดำเนินไปสู่จุดจบ

3. ตอนจบเรื่องหรือตอนปิดเรื่อง (Ending or Denouement)

เมื่อเหตุการณ์ผ่านช่วงที่เรียกว่าจุดตึงเครียดหรือจุดสุดยอด เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้คลี่คลายมาถึงจุดจบ ซึ่งกลวิธีที่ใช้ในการจบเรื่องสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นั้นเป็นการจบแบบมีความสุข (Happy Ending) คือจบด้วยความสำเร็จ ความสมหวังคือแผ่นดินจีนถูกรวมเข้าด้วยกัน โดยผู้เขียนใช้วิธีการบรรยาย ดังนี้

เล่าเรื่องราวสามก๊กนี้เป็นธรรมดาแผ่นดินมีความสุขกันนานแล้ว ก็ได้ความเดือดร้อนแล้วก็มีความสุขเล่า แลกระจายกันออกเป็นแคว้นแคว้นแดนประเทศของตัวแล้วก็กลับรวมเข้า แยกออกเป็นสามก๊ก แล้วก็รวมเข้าเป็นก๊กเดียวกัน ชื่อว่าเมืองไต้จิ้น นับมาตามลำดับกษัตริย์ภายหลังนั้น พระเจ้าสุมาเอี้ยน เสวยราชย์ได้สองปี พระเจ้าโจฮวนก็ถึงแก่ความตาย ครั้นถ้วนกำหนดสี่ปี พระเจ้าซุนโฮก็ถึงแก่ความตาย ครั้นเสวยราชย์ได้เจ็ดปี พระเจ้าเล่าเสี้ยนก็ถึงแก่ความตาย โดยบรรยายเรื่องราวสามก๊กนี้กับบริบูรณ์

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1500)

การจบเรื่องโดยบรรยายให้เห็นถึงความสงบสุขของแผ่นดินจีน เป็นการจบเรื่องแบบไม่ทิ้งปัญหาให้ผู้อ่าน

โครงเรื่องย่อย (Sub plot)

โครงเรื่องย่อยหรือโครงเรื่องรอง หมายถึง เรื่องราวหรือความขัดแย้งย่อย ๆ ที่แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ ซึ่งมีผลกระทบต่อตัวละคร และเนื้อเรื่องสำคัญเพื่อให้ดำเนินต่อเนื่องไปตามโครงเรื่องใหญ่ที่วางไว้

เนื่องจาก สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นงานประพันธ์ที่มีเนื้อเรื่องยาว ซึ่งส่งผลให้โครงเรื่องใหญ่หรือโครงเรื่องหลักตั้งแต่เปิดเรื่องจนจบเรื่อง มีเหตุการณ์หรือเรื่องย่อย ๆ ซึ่งก็คือ โครงเรื่องย่อย แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่นั้น

โครงเรื่องย่อยที่พบใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นั้น โครงเรื่องย่อยแต่ละโครงเรื่องจะส่งผลกระทบต่อโครงเรื่องใหญ่ในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ โครงเรื่องย่อยที่ส่งผลกระทบต่อตัวละคร โครงเรื่องย่อยที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง และโครงเรื่องย่อยที่ช่วยในการเปลี่ยนอารมณ์ของผู้อ่านและเพิ่มความสนุกสนาน

จากการศึกษาโครงเรื่องย่อยใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) พบโครงเรื่องย่อยแทรกอยู่ในหลายตอน จากตัวอย่างโครงเรื่องย่อย ดังต่อไปนี้

1. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ โจรโพกผ้าเหลือง

เรื่องราวของชายคนหนึ่ง ชื่อว่า เตียวก๊ก ซึ่งมีความรู้ในเรื่องการรักษาโรค ได้ร่วมมือกับน้องชายอีกสองคน คือ เตียวโป้และเตียวเหลียง ปลอมข่าวลือว่าพระมหาขันธริย์องค์ปัจจุบันประพฤติดุฉินประเพณี จึงได้มีผู้มีบุญมาครองแผ่นดิน ต่อมาได้ตั้งตัวเป็นผู้วิเศษ รวมกลุ่มคนที่มีความศรัทธาตนเอง ออกปล้นฆ่าประชาชน โดยให้เอาผ้าเหลืองโพกศีรษะ ทางราชสำนักจึงประกาศให้ผู้รักษาติช่วยกันปราบโจรโพกผ้าเหลือง โครงเรื่องย่อยนี้ เป็นโครงเรื่องที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างโจรโพกผ้าเหลืองกับทางราชสำนัก โดยทั้งสองฝ่ายต่างต้องการที่จะมีอำนาจในการปกครองประชาชน จึงได้ทำการต่อสู้กัน และในท้ายที่สุด กลุ่มโจรโพกผ้าเหลืองก็ถูกกลุ่มผู้รักษาติและราชสำนักปราบปรามสำเร็จ

ผลกระทบของโครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับโจรโพกผ้าเหลือง ที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่คือ เป็นโครงเรื่องย่อยที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ เป็นโครงเรื่องย่อยที่ใช้ในการเปิดเรื่อง เพื่อแสดงสถานการณ์ สภาพบ้านเมืองที่เกิดความวุ่นวาย อันจะนำไปสู่ปัญหา หรือความขัดแย้งภายในโครงเรื่องใหญ่ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดความแตกแยกเป็นก๊กต่าง ๆ คือ เมื่อเหล่าผู้รักษาติรวมตัวกันเพื่อมาปราบโจรสำเร็จ เหล่าผู้รักษาติก็เกิดความขัดแย้งเพื่อแย่งกันเป็นใหญ่ และ

ยังเป็นโครงเรื่องย่อยที่เสนอตัวละครเอกของเรื่อง ได้แก่ โจโจ เล่าปี กวนอู เตียวหุย ซึ่งได้รวมตัวกันเพื่ออาสาปราบโจรโพกผ้าเหลือง

2. โครงเรื่องเกี่ยวกับ นางเตียวเสียน

เป็นเรื่องของหญิงสาวคนหนึ่ง ชื่อว่า เตียวเสียน ที่ยอมเสียสละเพื่อชาติบ้านเมืองและทดแทนคุณผู้ให้การเลี้ยงดู กล่าวคือ ในขณะที่บ้านเมืองตกอยู่ในอำนาจของขุนนางชั่ว ประชาชนได้รับความเดือดร้อน มีหญิงสาวผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นลูกเลี้ยงของขุนนางที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหา-
กษัตริย์ ได้คิดตอบแทนบุญคุณบิดาโดยการใช้เสน่ห์เล่ห์กลต่าง ๆ ยั่วยวนและยั่วยุให้ขุนนางชั่วคือ
ตั้งโต๊ะ กับทหารคนสนิทคือลิโป้ ผิดใจกัน จนเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างขุนนางคนนั้นกับทหาร
คนสนิทเนื่องจากทั้งสองต่างหลงเสน่ห์ของนาง ในที่สุดทหารคนสนิทก็ฆ่าขุนนางและได้นางเป็น
ภรรยา

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ นางเตียวเสียน เป็นโครงเรื่องย่อย
ที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง คือ เป็นโครงเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งภายในราชสำนัก แสดง
ให้เห็นถึงความอ่อนแอของพระมหา-กษัตริย์ จนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในโครงเรื่องใหญ่

3. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับลิฉุย กุยกี

เป็นเรื่องของพี่น้องสองคน คือ ลิฉุย กุยกี ซึ่งเป็นลูกน้องของขุนนางชั่วคือ ตั้งโต๊ะ ที่
ถูกฆ่าตาย หลังจากที่ถูกขุนนางคนนั้นถูกฆ่าตาย ทั้งสองก็ได้แก้แค้นให้เจ้านายของตน และขึ้นกุม
อำนาจในเมืองหลวงแทนเจ้านายเก่า แต่ทั้งสองเกิดความขัดแย้งกันเอง คือ ต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกัน
และกัน แย่งกันเป็นใหญ่ และยังขัดแย้งกับกลุ่มผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหา-กษัตริย์ ในท้ายที่สุดทั้งสอง
คน ก็ถูกขุนนางคนอื่นฆ่าตาย

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ ลิฉุย กุยกี เป็นโครงเรื่องที่ช่วย
ในการดำเนินเรื่อง เป็นโครงเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มของความขัดแย้งในโครงเรื่องใหญ่ และยังเป็น
โครงเรื่องที่ช่วยเชื่อมต่อเหตุการณ์และความเป็นมาของตัวละคร คือ เชื่อมต่อเหตุการณ์ระหว่าง
การเกิดความวุ่นวายในช่วงที่ตั้งโต๊ะมีอำนาจกับการเข้ามามีอำนาจในเมืองหลวงของโจโจ ซึ่งก่อ
ให้เกิดความขัดแย้งในโครงเรื่องใหญ่จนเกิดการแบ่งแยกการปกครองออกเป็นสามก๊ก

4. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับอ้วนเสี้ยว

โครงเรื่อง คือ เป็นเรื่องของขุนพลผู้หนึ่ง ชื่อ อ้วนเสี้ยว ซึ่งเคยได้รับตำแหน่งเป็นแม่ทัพเมื่อครั้งหัวเมืองต่าง ๆ รวมตัวกันคิดกำจัดแม่ทัพผู้ที่เข้ามากุมอำนาจในเมืองหลวงและประพฤติดุจริตจนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎร แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างหัวเมืองต่าง ๆ ต่อมาขุนพลผู้นี้ได้กุมอำนาจอยู่ทางภาคเหนือ ตั้งตัวเป็นเจ้า จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งกับราชสำนัก ต้องทำศึกสู้รบกับแม่ทัพจากราชสำนักที่ต้องการจะโค่นอำนาจทางภาคเหนือ จนท้ายที่สุดขุนพลผู้นี้ก็ต้องจบชีวิตลงจากสาเหตุของความเครียดเรื่องผู้สืบทอดตำแหน่งและความแค้นภายในใจที่ไม่เคยยอมรับเลยแม้แต่ครั้งเดียวจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ ชีวิตของอ้วนเสี้ยว เป็นโครงเรื่องย่อยที่ช่วยในแสดงตัวละครให้เด่นชัด กล่าวคือ แสดงให้เห็นลักษณะนิสัย และความสามารถในการรบของโจโฉ ซึ่งเป็นแม่ทัพและมหาอุปราชาจากทางราชสำนักที่ส่งมาปราบอ้วนเสี้ยว

5. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ กวนอู

เป็นเรื่องของ กวนอู ซึ่งเป็นทหารเอกและพี่น้องร่วมสาบานกับเล่าปี่ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อเล่าปี่ คอยติดตามเล่าปี่ในการทำศึกสงคราม ต่อมาได้ไปอยู่กับโจโฉด้วยเหตุผลที่ต้องการจะคุ้มครองครอบครัวของเล่าปี่ ส่วนโจโฉนั้นก็รักใคร่และต้องการให้ทหารเอกผู้นี้อยู่กับตนด้วยการทำนาบารุง เลี้ยงดูเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่สำเร็จ ด้วยความรักความภักดีที่มีต่อเล่าปี่ ทหารเอกผู้นี้จึงหนีโจโฉไปหาเล่าปี่ ต่อมาเมื่อครั้งมีสงครามระหว่างเมืองซุนกวนกับโจโฉ กวนอูของเล่าปี่ส่งให้ไปตั้งด่านเพื่อรอจับตัวโจโฉเมื่อแตกทัพมา แต่ทหารเอกคนนี้ก็ปล่อยตัวโจโฉไปเพราะนึกถึงบุญคุณที่เคยเลี้ยงดู

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ กวนอู เป็นโครงเรื่องที่แสดงถึงความขัดแย้งระหว่างโจโฉและกวนอู และยังเป็นโครงเรื่องที่มีผลกระทบกับตัวละครคือ โจโฉ เมื่อครั้งแตกทัพมา ถ้ากวนอูไม่ปล่อยโจโฉไป ชีวิตของโจโฉซึ่งถือว่าเป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทในโครงเรื่องใหญ่ก็คงต้องจบลง หรือไม่ก็ถูกเล่าปี่จับได้ตั้งแต่ตอนนั้น จึงถือว่าเป็นโครงเรื่องที่ช่วยในการดำเนินเรื่องด้วย กล่าวคือ ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ ที่คับขันของฝ่ายโจโฉ อย่างสมเหตุสมผลคือผู้ประพันธ์ได้สร้างเหตุการณ์ที่ทำให้กวนอูตัดสินใจปล่อยโจโฉไปเพราะนึกถึงบุญคุณที่เคยเลี้ยงดูตน

6. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ เล่าปีและนางซุนฮูหยิน

เป็นเรื่องของชายหญิงคู่หนึ่ง คือ เล่าปีและนางซุนฮูหยิน ที่ต้องแต่งงานกันเพราะเหตุผลทางการเมือง กล่าวคือ พี่ชายของฝ่ายหญิงวางแผนที่จะจับตัวฝ่ายชายโดยบอกว่าจะยกน้องสาวให้แต่งงานด้วย และจะจับตัวฝ่ายชายในขณะที่กำลังแต่งงาน แต่แล้วแผนการก็ล้มเหลว น้องสาวต้องแต่งงานจริง ฝ่ายหญิงจึงเกิดความขัดแย้งภายในใจระหว่างบ้านเกิดเมืองนอนกับสามีว่าจะเลือกทางใดดี ส่วนฝ่ายชายก็ขัดแย้งกับพี่ของฝ่ายหญิง และท้ายที่สุดทั้งคู่ก็ต้องแยกจากกัน ฝ่ายหญิงกลับมาอยู่กับแม่และพี่ชายที่เมืองของตน

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องความรักระหว่างเล่าปีและนางซุนฮูหยิน เป็นเรื่องที่แทรกเข้ามาเพื่อเปลี่ยนอารมณ์ของผู้อ่าน คือ จากอารมณ์ตื่นเต้นเร้าใจกับการสู้รบ มาเป็นอารมณ์เศร้า เกิดอารมณ์ความสงสารเล่าปีและนางซุนฮูหยินที่ต้องพลัดปลากัน และแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในโครงเรื่องใหญ่คือ ความขัดแย้งระหว่างเล่าปีกับซุนกวน ที่ต่างก็ใช้เล่ห์กลเพื่อชิงอำนาจการปกครองในแผ่นดินจีน

7. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ จิวยี่

โครงเรื่อง คือ เป็นเรื่องของ จิวยี่ แม่ทัพผู้ที่คอยช่วยเหลือซุนกวนในการปกครอง และเป็นผู้ที่วางแผนจับตัวเล่าปีโดยการให้น้องสาวของซุนกวนแต่งงานกับเล่าปี แต่ก็ล้มเหลว ต่อมากองทัพเรือของโจโฉบุกมาประชิด แม่ทัพผู้นี้ก็คิดอุบายในการเผาทัพเรือของโจโฉ จนในที่สุดกองทัพของโจโฉก็แตกพ่ายไป แต่แม่ทัพผู้นี้ก็ยังมี ความขัดแย้งภายในใจตัวเองคือ ต้องการที่จะทำลายเล่าปีและซงเบ้งให้ได้ แต่ก็ไม่สำเร็จ ต้องพ่ายแพ้ต่อสติปัญญาของซงเบ้งทุกครั้ง จนในที่สุดแม่ทัพผู้นี้ก็ลาเลือกตายเพราะไม่อาจทำอะไรเล่าปีและซงเบ้งได้

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ เรื่องของแม่ทัพจิวยี่ ซึ่งเป็นโครงเรื่องแสดงหรือเป็นเหตุการณ์ที่เสริมความขัดแย้งในโครงเรื่องใหญ่ให้เด่นชัดขึ้นคือ ความขัดแย้งระหว่างโจโฉกับซุนกวน ความขัดแย้งระหว่างเล่าปีกับซุนกวน

นอกจากนั้น บทบาทของจิวยี่ยังช่วยแสดงให้เห็นถึงความสามารถ และสติปัญญาของซงเบ้ง กล่าวคือ จิวยี่ เป็นผู้ที่วางแผนในการเผาทัพเรือของโจโฉ จนโจโฉแตกพ่ายไป แต่จิวยี่ไม่สามารถจะทำร้ายซงเบ้งได้ เพราะซงเบ้งรู้เท่าทันจิวยี่ จึงแสดงให้เห็นว่าถึงจิวยี่จะมีความฉลาดและความสามารถในการรบเพียงใด แต่ซงเบ้งก็มีสติปัญญาที่เหนือกว่าจิวยี่

8. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ เตียวหุย

เป็นเรื่องของทหารเอกของเล่าปี่คนหนึ่ง ชื่อว่า เตียวหุย ที่ได้อาสาอยู่รักษาเมือง แต่ทหารเอกคนนี้เป็นคนที่ชอบดื่มสุราเมื่อเมาจะไม่มีสติ จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงถึงขั้นเสียเมือง คือเมื่อดื่มเหล้าเมาก็เกิดทะเลาะและผิดใจกับทหารใต้บังคับบัญชา จึงสั่งลงโทษอย่างไม่มีเหตุผล ทำให้ลูกน้องเกิดความอับอายและความแค้นต่อทหารเอกคนนั้น จึงได้ทำการแก้แค้นโดยเป็นไส้ศึก ให้เจ้าเมืองอื่นเข้ามายึดเมือง จนทำให้ต้องเสียเมือง

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ จากโครงเรื่องดังกล่าว เป็นโครงเรื่องของเตียวหุยทหารเอกของเล่าปี่ที่เล่าปี่ให้อยู่รักษาเมือง แต่เตียวหุยกับผิดใจกับจงบ๊าซึ่งเป็นพ่อตาของลิโป้ เตียวหุยได้สั่งลงโทษจงบ๊าเพราะจงบ๊าไม่ยอมดื่มเหล้าที่เตียวหุยรินให้ จงบ๊าเกิดความแค้นเตียวหุยจึงเป็นไส้ศึก คอยเปิดประตูเมืองให้ลิโป้เข้ามายึด จนในที่สุดเตียวหุยก็เสียเมืองให้แก่ลิโป้

โครงเรื่องนี้ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวเตียวหุย คือ มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ กล่าวคือ หลังจากนั้นเตียวหุยก็เลิกดื่มสุรา และมีความคิดรอบคอบมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นโครงเรื่องย่อยที่ช่วยในการดำเนินเรื่องคือ ทำให้เล่าปี่เปลี่ยนสถานภาพจากเจ้าเมืองเป็นสามัญชน คือ เมื่อลิโป้เข้ามายึดเมือง กลายเป็นคนไม่มีเมืองที่จะปกครองดังเดิม

9. โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับ พระเจ้าโจผี

โครงเรื่อง คือ เป็นเรื่องของผู้ที่เป็นต้นราชวงศ์วุยมีนามว่า พระเจ้าโจผี กล่าวคือ เมื่อโจโจตายไป ลูกชายคนโตของโจโจ ก็ได้รับตำแหน่งวุยอ๋องแทนบิดา ต่อมาก็ได้ร่วมมือกับขุนนางและทหารบังคับให้พระเจ้าแผ่นดินสละราชสมบัติ และตนก็ขึ้นครองราชแทนโดยตั้งราชวงศ์ใหม่คือราชวงศ์วุย

ผลกระทบที่มีต่อโครงเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างโจผีกับพระเจ้าเหี้ยนเต้ ซึ่งโจผีต้องการที่จะครองแผ่นดินแทน และในที่สุดพระเจ้าเหี้ยนเต้ก็ยอมสละราชสมบัติ โจผีขึ้นครองแผ่นดินแทน และได้เนรเทศพระเจ้าเหี้ยนเต้และครอบครัวไปอยู่หัวเมืองชายแดน

นอกจากนั้นโครงเรื่องย่อยตอนนี้ยังเป็นโครงเรื่องย่อยที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง คือ จากเหตุการณ์ที่โจผีขึ้นครองราชย์ ทำให้ก๊กของเล่าปี่ และขุนกวนไม่พอใจและต่างไม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของโจผี เล่าปี่และขุนกวนจึงตั้งตัวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินบ้างโดยแบ่งการปกครองกัน จึงทำให้แผ่นดินจีนแบ่งการปกครองออกเป็นสามส่วนในช่วงนี้

จากโครงเรื่องย่อยที่ยกตัวอย่างมาดังกล่าว จะเห็นว่า โครงเรื่องย่อยแต่ละโครงเรื่องจะส่งผลกระทบต่อโครงเรื่องใหญ่ในลักษณะต่าง ๆ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้ว โดยโครงเรื่องย่อยหนึ่งโครงเรื่องอาจส่งผลกระทบต่อโครงเรื่องใหญ่มากกว่าหนึ่งลักษณะ กล่าวคือ โครงเรื่องย่อยหนึ่งโครงเรื่องนอกจากจะช่วยในการดำเนินเรื่องแล้ว อาจจะช่วยในการเสนอตัวละคร หรือส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของตัวละคร และที่สำคัญคือ โครงเรื่องย่อยแต่ละโครงเรื่องต่างให้ความเพลิดเพลินและสนุกสนานแก่ผู้อ่านทั้งสิ้น

โครงเรื่องย่อยแต่ละเรื่องผู้ประพันธ์ได้เรียบเรียงได้อย่างกลมกลืนและแนบเนียน มีความเชื่อมโยงของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่อง จุดจบของโครงเรื่องย่อยหนึ่ง มีความเกี่ยวโยงหรือเป็นมูลเหตุของความขัดแย้งในโครงเรื่องย่อยอื่น ๆ หรือเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องต่อไป กล่าวคือ เมื่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในโครงเรื่องย่อยแรกจบลง เหตุการณ์นั้นยังเป็นจุดเริ่มหรือเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งในโครงเรื่องย่อยอื่น เช่น โครงเรื่องย่อยเกี่ยวกับลิซุย กุยกี เมื่อเรื่องราวของลิซุย กุยกีจบลง คือทั้งสองถูกฆ่าตาย โจโจซึ่งเป็นผู้นำในการปราบลิซุย กุยกี ก็เข้ามามีอำนาจแทนและเกิดความขัดแย้งกับก๊กอื่น ๆ

ตัวละคร (Character) และกลวิธีการสร้างตัวละครใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ตัวละคร หมายถึง ผู้ที่มีบทบาท พฤติกรรม เพื่อเดินเรื่องไปสู่จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง ซึ่งตัวละครไม่จำเป็นต้องเป็นมนุษย์เสมอไป อาจเป็นสัตว์ อมนุษย์ ธรรมชาติ และอื่นๆ ซึ่งอาจใช้เป็นสัญลักษณ์ในการตีความ หรือเพื่อความแปลกใหม่ก็ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้ว ตัวละครมักจะเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้แต่งได้จำลองลักษณะนิสัย พฤติกรรม บุคลิกภาพเข้าไว้ด้วยกัน

การศึกษาเกี่ยวกับตัวละคร จึงต้องศึกษาถึงชนิดหรือประเภทของตัวละครเป็นประการแรก เพื่อสืบเนื่องไปสู่วิธีการในการสร้างและเสนอตัวละคร

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นวรรณคดีที่เสนอเรื่องราวในพงศาวดารและประวัติศาสตร์จีนที่มีระยะเวลานานกว่า 111 ปี จึงส่งผลให้สามก๊กมีตัวละครมาก สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับตัวละครนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาโดยจำแนกตัวละครเป็น 2 ประเภท คือ ตัวละครเอก และตัวละครประกอบ

1. ตัวละครเอก หรือ ตัวละครสำคัญ (Protagonist or Central Character or Main Character or Major Character)

หมายถึงตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อเรื่องและมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องมากที่สุด จึงไม่จำเป็นต้องเป็นตัวละครเอกต้องเป็นพระเอก นางเอกเท่านั้น ผู้ร้ายหรือตัวละครฝ่ายตรงข้ามในเรื่องก็จัดเป็นตัวละครเอกได้ ถ้าบทบาทมีความสำคัญและช่วยในการดำเนินเรื่องมาก ดังนั้นหลักในการพิจารณาตัวละครเอกของเรื่องจึงอยู่ที่ความสำคัญของบทบาท มิใช่อยู่ที่ลักษณะนิสัยหรือบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ดีเลวของตัวละคร

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทและความสำคัญของตัวละครแต่ละตัวที่ปรากฏใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) พบว่า มีตัวละครเอกหลายตัว ซึ่งแต่ละตัวก็มีบทบาทและความสำคัญต่อโครงเรื่อง และเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ได้แก่ เล่าปี่ ขงเบ้ง โจโฉ ซุนกวน สำหรับการพิจารณาตัวละครเหล่านี้ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงประเภทของตัวละคร ลักษณะและกลวิธีการสร้างตัวละครควบคู่ไปด้วย

เล่าปี

1. ประเภทตัวละคร

เล่าปี จัดเป็นตัวละครประเภท ตัวละครเอก หรือตัวละครสำคัญ เพราะเล่าปี เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เนื่องจากเล่าปีเป็นผู้นำของจ๊กก๊ก ผู้ซึ่งเชื่อพระวงศ์อันเป็นคนมีคุณธรรม โอบอ้อมอารี ใจกว้างขวาง มีความกตัญญูรู้คุณคนและมีความถ่อมตนเป็นที่สุด เมื่อเกิดโจรพิภพผ้าเหลือง เล่าปีก็ได้สาบานกับกวนอู เตียวหุย ว่าจะเป็นที่นั่งร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน และช่วยกันปราบโจรพิภพผ้าเหลือง ต่อมาเล่าปีได้ขังเบ้งมาเป็นที่ปรึกษา ทำให้เล่าปีได้ครองแผ่นดินจีนหนึ่งในสามส่วน เป็นพระเจ้าแผ่นดินของจ๊กก๊ก ทำการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกับอีกสองก๊ก

2. ลักษณะตัวละคร

เล่าปี จัดเป็นตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครซับซ้อน คือ เป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลาย ๆ ด้านอยู่ในตัว คือ มีรัก โลภ โกรธ หลง มีทั้งดีและเลวอยู่ในตัวเอง ภูมิชีวิต ความคิด อารมณ์ และความรู้สึกเหมือนกับเป็นมนุษย์จริง ๆ เช่น ความรักที่เล่าปีมีให้แก่น้องร่วมสาบานคือ กวนอู เมื่อครั้งกวนอูถูกขุนกวนฆ่าตาย เล่าปีเศร้าเสียใจเป็นอันมากและแสดงความโกรธแค้นขุนกวน ประกาศเป็นศัตรูกับขุนกวน ดังคำว่า

เตียวฮยถวยบังคมแล้วร้องให้จึงทูลว่า ขุนกวนมาตีเมืองเกงจิ๋ว กวนอู ได้มีหนังสือไปถึงเล่าฮอง เบ้งตัดให้ยกไปช่วยก็มีไป พระเจ้าเล่าปีได้ฟังดังนั้นก็ตกใจจึงว่า ถ้าเป็นดังนั้นกวนอูจะมีเสียเสียแล้วหรือ ...กวนอูกับบุตรเล่าทัพไปทางเขาเจาสัน ทหารขุนกวนจับได้มาเสียแล้ว

พระเจ้าเล่าปีได้ฟังดังนั้นก็ร้องให้ กลิ้งเกลือกกลงกลางดินสิ้นลมประดี ขุนนางทั้งปวงตกใจเข้าประคองพระองค์ขึ้นไว้ อยู่สักครู่หนึ่งจึงได้สมประดีขึ้นมา ขุนนางทั้งปวงจึงเชิญเสด็จเข้าไปในวัง ขงเบ้งจึงทูลเอาใจว่า คำโบราณท่านว่า อันความตายนี้ย่อมมีทุกคน กวนอูห้าวหาญนักจึงเป็นอันตราย ท่านอย่าทุกข์ร้อนนักเลย รักษาตัวไว้ให้ดีเถิดจะได้คิดอ่านยกกองทัพไปแก้แค้นดีกว่า พระเจ้าเล่าปีจึงว่า กวนอู เตียวหุยได้สาบานไว้ว่าจะตายด้วยกัน บัดนี้

กวนอุตายเสียแล้ว เราจะช่วยราชย์เอาความสุขแต่ผู้เดียวหาควรไม่ ว่ายังมีพัน
สิ้นคำเห็นกวนหินร้องให้เข้ามา พระเจ้าเล่าปีกลันโคกมิได้ร้องให้ไปถึงสิ้นห้าวัน
ขงเบ้งกับขุนนางทั้งปวงชวนกันเข้าไปเฝ้าโลมพระเจ้าเล่าปี

พระเจ้าเล่าปีจึงว่า อันชาวเมืองกังตั้งกับเราแต่จะไปจะปองล้างกันไปไม่
ขออยู่ร่วมฟ้าอันเดียวกันเลย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1023)

หรือ อารมณักรและหลง ในตอนที่เล่าปีแต่งงานกับซุนฮูหยิน เล่าปีก็ลืมความตั้งใจ
ของตัวเอง ทั้งงานทั้งอุดมการณ์เพราะลุ่มหลงในตัวนางซุนฮูหยิน ดังความว่า

ขณะนั้นเล่าปีได้สมบัติพิสดานเป็นอันมากก็ละเลงหลงไป มิได้คิดที่จะ
กลับไปเมืองเกงจิ๋ว ฝ่ายจูถ่งมิได้มีการสิ่งใดก็พาทหารห้าร้อยออกไปควมม้า
หัดยิงเกาทัณฑ์ทุกวันมิได้ขาด ทำเช่นนั้นอยู่ช้านานจนย่างเข้าปีใหม่จึงคิดขึ้นได้
ถึงคำขงเบ้งซึ่งสั่งมาว่า แม้ถึงเมืองลำซี้ให้ฉีกหนังสือฉบับหนึ่งออกดู เมื่อจะ
เข้าปีใหม่ให้ดูฉบับสอง หนังสือฉบับสามต่อถึงที่อัปจนจึงให้ฉีกออกดู บัดนี้
เรามากก็ช้านานจนย่างเข้าปีใหม่แล้ว เล่าปีก็หลงไปด้วยภรรยา มิได้พบพูดจา
กันกับเราจำจะฉีกหนังสือของขงเบ้งออกดู

จูถ่งจึงฉีกหนังสือฉบับสองออกดูเป็นใจความว่า แม้เล่าปีหลงด้วยกล
ขุนกวนแลมีอาลัยด้วยนางซุนฮูหยิน ไม่คิดอ่านจะกลับเมือง ก็ให้จูถ่งลวงเล่าปี
ว่าใจใญ่ยกทัพมาตีเมืองเกงจิ๋ว

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 718)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะของเล่าปีที่มีบุคลิก มีอารมณ์ความรู้สึกที่
เหมือนกับคนทั่วไป คือ มีรัก โลภ โกรธ หลง

3. กลวิธีการสร้างตัวละคร

การศึกษากลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้วิจัยจะพิจารณาในด้านแนวการสร้างตัวละคร
และ กลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.1. แนวในการสร้างตัวละคร

แนวในการสร้างตัวละคร คือ เล่าปี่ ที่พบนั้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้แนวในการสร้างให้สมจริง และสร้างแบบเหนือจริง ดังนี้

3.1.1 สร้างให้สมจริง (Realistic) กล่าวคือผู้ประพันธ์ได้สร้างให้ เล่าปี่ เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง มีพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม มีอารมณ์ ความรู้สึก ที่อ่อนไหว โดยให้เล่าปี่มีบุคลิกที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีคุณธรรม แต่เป็นคนเจ้าน้ำตา ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของเล่าปี่ในเหตุการณ์ตอนที่ เล่าปี่ต้องเสีย ซี้ซี ให้แก่โจโฉ เล่าปี่ได้ไปส่งซี้ซี และร้องไห้เสียใจไม่อยากให้ ซี้ซี ไปจากตน ดังความว่า

...เล่าปี่ก็มีอาจกลับเจ้าเมืองได้ ให้มีใจละห้อยละเหียนัก ก็ขี่ม้าไปส่งซี้ซีอีกพักหนึ่ง ซี้ซีจึงว่าแก่เล่าปี่ว่า ท่านอุตส่าห์มาส่งก็ไกลนักแล้ว จงพาทหารกลับเข้าไปเถิด ข้าพเจ้าจะล่าแล้ว เล่าปี่จึงชักม้าเคียงเข้าจับเอามือซี้ซีแล้วว่า ตัวท่านกับข้าพเจ้าแต่นี้นับว่าจะไกลกันแล้ว เมื่อไรเลยจะได้กลับมาเห็นกัน ว่าแล้วก็ร้องไห้ซบลงกับหลังม้า ซี้ซีเห็นเล่าปี่ร้องไห้ซบอยู่ดังนั้นก็กลั้นน้ำตามิได้ ชักม้าค้ำบแล้วก็ควบไป เล่าปี่เห็นซี้ซีควบม้าไปเลี้ยวลับพุ่มไม้แลมิได้เห็นตัวแล้ว จึงเอากล้าที่สั่งให้ทหารตัดพุ่มไม้เสีย ทหารทั้งปวงจึงถามว่า ท่านจะให้ตัดรานไม้เสียทั้งนี้ด้วยเหตุอันใด เล่าปี่จึงบอกว่า เราดูซี้ซีมิได้เห็นบังตาอยู่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 510)

3.1.2 สร้างแบบเหนือจริง (Surrealistic) กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ได้สร้างให้เล่าปี่มีลักษณะที่เกินจริงหรือเหนือจริงทางกายภาพ คือมีหน้าตาที่ผิดจากธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ เล่าปี่เป็นตัวละครที่มีรูปร่างสูงใหญ่ มีหูยาวถึงบ่า มีตาชำเลืองไปเห็นหู เพื่อเน้นความตื่นตะลึงให้แก่ผู้อ่าน และแสดงถึงลักษณะนิสัยบางอย่างจากรูปร่าง หน้าตา ตามความเชื่อของคนจีนว่า เล่าปี่เป็นผู้ที่มีบุญมีวาสนาจะได้เป็นใหญ่เป็นโตในวันข้างหน้า ดังการบรรยายของผู้เขียน ความว่า

แลเมืองตุ้นก้วนมีชายคนหนึ่งชื่อเล่าปี่ เมื่อน้อยชื่อเหียนเต็ก ก็ไม่รู้จักการเรียนหนังสือแต่มีปัญญาเฉลียวฉลาด ความโกรธความยินดีมิได้ปรากฏออกมาภายนอก ใจนั้นอารินักมีเพื่อผู้มาก ใจกว้างขวาง หมายถึงเป็นใหญ่กว่าคน

ทั้งปวง กอบด้วยลักษณะรูปใหญ่สมบูรณ์สูงประมาณห้าศอกเศษ หูยานถึงบ่า
มือยาวถึงเข่า หน้าขาวดั่งสีหยก ฝีปากแดงดั่งชาดแต้ม จักษุชำเลืองไปเห็นหู
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 7)

3.2. กลวิธีการเสนอตัวละคร

ผู้ประพันธ์ได้แสดงลักษณะนิสัย ความคิด พฤติกรรมและคำพูด ตลอดจนรูปร่าง
หน้าตาของเล่าปี่ โดยใช้กลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.2.1. จากการบรรยายหรืออธิบายหรือการพรรณนา ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ใช้
การบรรยายและพรรณนาแสดงให้เห็นบุคลิก รูปร่างและภูมิหลังของเล่าปี่ ดังความว่า

แลเมืองตุ้นก้วนมีชายคนหนึ่งชื่อเล่าปี่ เมื่อน้อยชื่อเหียนเต็ก ก็ไม่สู้รัก
การเรียนหนังสือแต่มีปัญญาเข้าใจนั้นดี ความโกรธความยินดีมิได้ปรากฏออก
มาภายนอก ใจนั้นอารีนักมีเพื่อฝูงมาก ใจกว้างขวาง หมายจะเป็นใหญ่กว่าคน
ทั้งปวง กอบด้วยลักษณะรูปใหญ่สมบูรณ์สูงประมาณห้าศอกเศษ หูยานถึงบ่า
มือยาวถึงเข่า หน้าขาวดั่งสีหยก ฝีปากแดงดั่งชาดแต้ม จักษุชำเลืองไปเห็นหู
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 7)

ลักษณะรูปร่าง หน้าตาของเล่าปี่ ที่มีรูปร่างสูงใหญ่ มีหูยานถึงบ่า มือยาวถึงเข่า หน้า
ขาวเหมือนสีหยก ริมฝีปากแดงเหมือนชาดแต้ม ตาชำเลืองไปเห็นหู เป็นลักษณะรูปร่างที่ผู้ประพันธ์
ต้องการที่จะสื่อถึงลักษณะของผู้ที่มีบุญมีวาสนา ในวันข้างหน้าจะเจริญรุ่งเรืองเป็นใหญ่เป็นโต

3.2.2. จากบทสนทนาของตัวละคร คือ การเสนอตัวละครจากคำพูดของ
ตัวละครอื่น ๆ ที่กล่าวถึง เล่าปี่ เช่น มารดาของซีซีได้พูดกับโจโฉ เมื่อครั้งที่โจโฉเข้าไปเกลี้ยกล่อม
ให้นางมาอยู่กับตนเพื่อจะได้ ตัวซีซี ติดตามมาอยู่ด้วย ดังความว่า

โจโฉจึงว่า เล่าปี่นั้นเป็นชาวเมืองตุ้นก้วน เป็นคนอนาถาหาตระกูลมิได้
โกหกเจรจาหลอวงให้คนทั้งปวงเชื่อว่าเป็นเชื้อสายพระเจ้าเหียนเต้ แกล้งทำ

อาการให้เห็นว่าอาวีรอบคอบ ปราภวแต่ภายนอก น้ำใจมิได้ซื่อตรงต่อผู้ใด มารดาชีซีได้ฟังดังนั้นก็โกรธ จึงตวาดเอาใจโจว่า มึงเป็นคนชั่วหาความอาย มิได้แสวงใส่โทษเล่าปีว่าเป็นคนมีดี อันเล่าปีนี้รู้มาแต่เดิมว่าเป็นเชื้อสายพระเจ้าเหียนเต๋ แล้วมีน้ำใจสัตย์ซื่อต่อแผ่นดิน โอบอ้อมอารีแก่อาณาประชาราษฎร แต่เด็กอมมือก็รู้ว่าเล่าปีเป็นคนดี

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 507)

จากบทสนทนาระหว่างมารดาของชีซี กับ โจโฉ ที่กล่าวถึงเล่าปี ได้แสดงให้เห็นถึงชื่อเสียงในด้านคุณงามความดีของเล่าปี ว่า เล่าปีเป็นผู้ที่มีความสัตย์ซื่อต่อแผ่นดิน มีจิตใจโอบอ้อมอารีแก่อาณาประชาราษฎร จนเป็นที่เลื่องลือ

หรือการสนทนากันระหว่างซุนกวน นางเกียวก๊กไฉและนางงอก๊กไฉ ในตอนที่นางงอก๊กไฉรู้เรื่องที่ซุนกวนจะยกนางซุนสูหยินให้แต่งงานกับเล่าปี ดังความว่า

ซุนกวนได้ฟังดังนั้นจึงว่า เล่าปีมีสติปัญญาที่จริง แต่เป็นคนผู้ใหญ่อาจจะ ได้สมกับน้องเราหามีได้ นางเกียวก๊กไฉจึงว่าแก่ซุนกวนว่า เล่าปีเป็นคนดีมีน้ำใจโอบอ้อมอารีกรุณาแก่ราษฎรทั้งปวง รูปร่างก็งาม นานไปก็จะได้เป็นใหญ่ แม้ไว้เป็นเขยก็จะไม่ขายหน้าน้องสาวท่าน นางงอก๊กไฉได้ฟังดังนั้นจึงว่าแก่ซุนกวนว่า อันเล่าปีนี้เรายังไม่รู้จัก เวลาพรั่งนี้ให้เชิญเล่าปีไป ณ วัดกำล่อ เราจะดูให้รู้จักก่อน แม้ชอบใจเราจะยกให้ ถ้าไม่ชอบใจเราเจ้าจะทำสิ่งใดก็ตามความคิดเจ้าเถิด

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 712)

คำพูดดังกล่าว ได้ย้ำและแสดงให้เห็นว่า เล่าปีเป็นผู้ที่มีน้ำใจโอบอ้อมอารี จนชาวเมืองต่าง ๆ เล่าลือกันไปถึงความดีของเล่าปี

หรือจากคำพูดของเล่าปีในตอนหนึ่งว่า "...ธรรมดาภรรยาอุปมาเหมือนอย่างเสื้อผ้าขาดแลหายแล้วก็จะหาได้ ฟีน้องเหมือนแขนซ้ายแลขวา ขาดแล้วยากที่จะต่อได้" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 196) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของเล่าปีว่าเป็นคนที่รักฟีน้อง ให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว

และจากเหตุการณ์ตอนที่เล่าปีไปเชิญขงเบ้งมาเป็นทีปรีชาถึงสองครั้งแต่ก็ไม่พบ กวนอู และเตียวหุยไม่พอใจจึงถกเถียงกับเล่าปี ดังความว่า

...พี่ท่านมีความนับถือขงเบ้งดังหนึ่งอาจารย์ผู้เฒ่าอันใหญ่หลวง อุตสาห์
 ทรมานไปถึงสองครั้งแล้วก็ไม่พบ บัดนี้จะไปอีกเล่าหาต้องการไม่ แลขงเบ้งนั้นถ้า
 มีปัญญาจริงเหมือนเขาเล่าสือกก็จะหลบเสียโย ดีร้ายจะให้พบสักครั้งหนึ่ง นี่
 ขะรอยเขาเล่าสือเปล่า ๆ จะเชื่อถือว่าจริงดังนั้นก็ดูมิสมควร เตียวหุยได้ยินกวนอู
 ว่าดังนั้นจึงกล่าวซ้ำว่าแก่เล่าปีว่า อันกวนอูว่าดังนั้นก็เหมือนน้ำใจของข้าพเจ้าคิด
 ถ้าจะปรารณาพบขงเบ้งให้ได้แล้ว ข้าพเจ้าจะรับเป็นธุระเอง จะให้ใครไปหา
 ตัวมาจงได้ มาตราว่าขงเบ้งจะมีมา ข้าพเจ้าจะเอาแต่เชือกเส้นเดียวไปผูกจงมา
 ให้แก่ท่าน

เล่าปีได้ฟังดังนั้นก็โกรธ ตวาดเอาเตียวหุยว่า เจ้าเจรจาหาอหิยาศัยไม่
 ลบหลู่ขงเบ้งดังคนไม่มีปัญญา เจ้าไม่รู้หรือสำมะหาแต่พระเจ้าจิวน้องเป็น
 กษัตริย์อันประเสริฐ ยังทรงพระอุตสาห์เสด็จออกไปรับเก่งสงถึงนอกพระนคร
 แลตัวเราแต่เพียงนี้ก็ควรที่จะไปรับขงเบ้งอยู่ แม้ตัวท่านเห็นว่ามีสมควรก็อยู่
 ตามอหิยาศัยเถิด แต่ตัวเรากับกวนอูสองคนจะอุตสาห์ไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 521)

บทสนทนาระหว่างเล่าปี กวนอู เตียวหุย แสดงให้เห็นถึงลักษณะของเล่าปีว่า เล่าปี
 เป็นคนที่มีความมานะ อดทน มีความนอบน้อม ไม่ถือตัว และเคารพในตัวขงเบ้งมาก

3.2.3. จากนาฏการของตัวละคร (Dramatic Method) คือการเสนอตัวละคร
 จากท่าทีและน้ำเสียงของตัวละคร ผู้ประพันธ์ได้ใช้พฤติกรรมของเล่าปีแสดงให้เห็นลักษณะของ
 เล่าปี เช่น ในตอนที่เล่าปีรู้ข่าวกวนอูตาย เล่าปีเสียใจมาก ร้องไห้ เกือบกลิ้งลงกับพื้น สิ้นสติ
 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักที่เล่าปีมีให้กวนอูนั้นว่ามากแค่ไหน เมื่อรู้ข่าวการตายของกวนอู ก็เป็น
 ลมสิ้นสติ ร้องไห้เศร้าเสียใจอยู่สามวันสี่วัน ดังความว่า

พระเจ้าเล่าปีได้ฟังดังนั้นก็ร้องไห้ กลิ้งเกือกลงกลางดินสิ้นสมประดี
 ขุนนางทั้งปวงตกใจเข้าประคองพระองค์ขึ้นไว้ อยู่สักครู่หนึ่งจึงได้สมประดีขึ้น

มา ขุนนางทั้งปวงจึงเชิญเสด็จเข้าไปในวัง ขงเบ้งจึงทูลเอาใจว่า คำโบราณ
ท่านว่า อันความตายนี้ย่อมมีทุกคน กวนอูหัวหาญนักจึงเป็นอันตราย ท่าน
อย่าทุกข์ร้อนนักเลย รักษาตัวไว้ให้ดีเถิดจะได้คิดอ่านยกกองทัพไปแก้แค้นดี
กว่า พระเจ้าเล่าปี่จึงว่า กวนอู เตียวหุยได้สาบานไว้ว่าจะตายด้วยกัน บัดนี้
กวนอูตายเสียแล้ว เราจะเสวยราชย์เอาความสุขแต่ผู้เดียวหาควรไม่ ว่ายังมีทัน
สิ้นคำ เห็นกวนหินร้องให้เข้ามา พระเจ้าเล่าปี่กลั้นโศกมิได้ร้องให้ไปถึงสี่วันห้า
วัน ขงเบ้งกับขุนนางทั้งปวงชวนกันเข้าไปเฝ้าโลมพระเจ้าเล่าปี่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1023)

จากการศึกษาตัวละครในด้านประเภท ลักษณะ ตลอดจนกลวิธีการสร้างตัวละคร ทำให้ทราบถึงลักษณะของเล่าปี่ ว่าเป็นตัวละครที่จัดเป็นตัวละครเอกและมีลักษณะหลายลักษณะมีพฤติกรรมและอารมณ์เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสภาพแวดล้อมเหมือนบุรุษทั่วไป ทั้งเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยโอบอ้อมอารี มีจิตใจสัตย์ซื่อ รักแผ่นดิน เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตน รักที่รักนัอง และมีลักษณะรูปร่างที่แสดงให้เห็นลักษณะของผู้มีบุญวาสนา

ขงเบ้ง

1. ประเภทของตัวละคร

ขงเบ้ง หรือ จูกัดเหลียง เป็นตัวละครเอกที่มีความสำคัญต่อเรื่อง มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง คือเป็นตัวละครสำคัญในการพัฒนาเรื่อง เนื่องจากสามก๊กเป็นเรื่องที่ต้องการแสดงให้เห็นกลศึก สติปัญญาในการรบ ขงเบ้งเป็นตัวละครที่ถือได้ว่าเป็นผู้มีสติปัญญามากที่สุดในเรื่อง เป็นนักการเมืองที่ปราดเปรื่อง เป็นคนเจ้าปัญญา มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง ผู้ประพันธ์จึงได้เสนอให้เห็นถึงความมีสติปัญญา ความสามารถของขงเบ้งเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากเมื่อเล่าปี่รู้ถึงความสามารถ ชื่อเสียงความมีสติปัญญาของขงเบ้งจากชีชี เล่าปี่ก็ไปพบขงเบ้งและเชิญขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษา เมื่อขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษาให้แก่เล่าปี่ ขงเบ้งก็แนะนำ ชี้ช่องทางให้แก่เล่าปี่ โดยให้เล่าปี่ครอบครองดินแดนส่วนหนึ่งจากสามส่วนคือ เสดวน เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับโจโฉและซุนกวน จึงอาจกล่าวได้ว่า ขงเบ้งคือผู้ที่ปูพื้นฐานให้เกิดการแบ่งแยกการปกครองออกเป็นสามก๊ก

เมื่อพระเจ้าเล่าปี่สิ้นพระชนม์ ได้ฝากจ๊กก๊กไว้กับขงเบ้ง พระเจ้าเล่าเสี้ยนจึงได้ แต่งตั้งขงเบ้งเป็นใจเสียง ขงเบ้งก็ได้ดูแลราชการแผ่นดิน สร้างความมั่นคง เตรียมรวบรวม แผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยยกทัพไปตีขงเบ้งถึงหกครั้ง แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ขงเบ้งซึ่ง ทำงานหนักจนเกินตัว ก็ป่วยตายในที่สุด

2. ลักษณะของตัวละคร

ขงเบ้ง เป็นตัวละครหลายลักษณะ กล่าวคือ เป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยสุขุม รอบคอบ เปี่ยมด้วยสติปัญญา เป็นนักปราชญ์ แต่ก็มีความรู้สึกเศร้าเสียใจ มีร้องไห้ มีโกรธ เหมือนดังมนุษย์ทั่วไป

ภูมิหลังของขงเบ้งนั้น ขงเบ้งเคยรับราชการมาก่อน แต่ได้หลบความวุ่นวายไปอยู่ใน ชนบท แต่ก็คอยติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองอยู่เงียบ ๆ จนได้ชื่อว่า "มังกรหลับ" ดังจะเห็นได้จาก เหตุการณ์ในตอนที่ยขงเบ้งชี้แนะแนวทางการจะขึ้นเป็นใหญ่ในแผ่นดินจีนให้แก่เล่าปี่ โดยแนะนำให้ เล่าปี่ยึดดินแดนเสฉวนเป็นที่มั่นเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับโจโฉและซุนกวน ความว่า

...ขงเบ้งจึงตอบว่า อันแผ่นดินเกิดจลาจลตราบเท่าทุกวันนี้ก็เพราะตั้งโต๊ะ นั้นเป็นต้น ฝ่ายโจโฉเล่า ที่ช่องชุมทหารทั้งปวงแล้วยกไปกำจัดอ้วนเสี้ยวได้ นั้นใช้ว่าจะสำเร็จด้วยกำลังทหารมากก็หาไม่ ทหารโจโฉน้อยกว่าทหารอ้วนเสี้ยวอีก แลอาจสามารถทำการใหญ่หลวงสำเร็จได้ทั้งนี้ก็เพราะปัญญาแลความคิดของ ตัว ถึงมาตรว่าโจโฉเป็นคนชั่ว มิได้มีความกตัญญูต่อพระเจ้าเหี้ยนเต้ คิดอ่าน ทำการหยาบช้าถึงเพียงนี้แล้วก็ดี ก็ยากที่จะกำจัดโจโฉได้โดยง่าย

ฝ่ายซุนกวนอันเป็นเจ้าเมืองกังตั๋งเล่า ถึงจะมีกำลังน้อยก็เสมือนมีกำลัง มาก ด้วยอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงรักใคร่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ท่านอย่าพึ่ง ประมาทแก่ซุนกวน ควรที่จะรักใคร่เป็นไมตรีต่อกัน อันเมืองเกงจิวนั้นเล่าก็เป็น เมืองหน้าศึก เหมือนศัตรูมีอยู่รอบทั้งสี่ด้าน ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาสามารถก็จะ รักษาได้ แลเมืองนั้นนานไปก็จะได้แก่ท่าน แลเมืองเสฉวนเล่าก็เป็นหัวเมืองใหญ่ มั่งคั่งไปด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก แลครั้งพระเจ้าฮั่นโกโจก็ตั้งตัวได้ในเมือง นั้นก่อน บัดนี้เล่าเจี้ยงเจ้าเมืองเสฉวนก็เป็นคนโลเลอยู่หาแน่นอนไม่ แล้วก็มีได้ อาวีรอบคอบที่จะปลุกเลี้ยงทหาร ถึงจะมีสมบัติตั้งเมืองฟ้าก็นับวันจะสาบสูญ บัดนี้ทหารทั้งปวงก็คอยที่จะเอาใจออกห่างอยู่ ตัวท่านก็เป็นเชื้อวงศ์พระเจ้า

เขียนแต่ แล้วประกอบไปด้วยสติปัญญาอันรอบคอบ ถ้าจะคิดเอาเมืองเก๋งจิว แล้ว เมืองเสฉวนก็จะได้โดยง่าย แต่ทว่าได้แล้วจะทำไมตรีให้รอบคอบต่อหัวเมือง ทั้งปวง อันขุนกวนนั้นก็จะได้เป็นที่พำนักของท่านไปจะได้ตั้งทำนุบำรุงทหารให้ พร้อมมูล ถ้าเห็นแผ่นดินระส่ำระสายแล้วเมื่อใด ก็จะได้คิดอ่านทำการสืบไปได้ สะดวก ฝ่ายอาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็จะมีใจรักใคร่ท่านเป็นอันมาก ซึ่งท่าน มีความปรารถนาจะให้ช่วยทำนุบำรุงนั้น ข้าพเจ้าก็สั่งสอนให้ได้ตามสติปัญญาแต่ เพียงนี้ แม้ท่านมีความอุตสาหะทำตามถ้อยคำของข้าพเจ้าก็จะสำเร็จความ ปรารถนา

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 523-524)

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของของเบ้ง ถึงแม้จะหลบจากความวุ่นวาย ในเมืองหลวงไปอยู่ในชนบท แต่ของเบ้งก็ไม่ได้ละทิ้งที่จะติดตามเหตุการณ์ความเป็นไปของบ้านเมือง และยังสามารถแสดงสติปัญญาให้เล่าปี่เห็นด้วยการชี้แนะเล่าปี่ วิเคราะห์สถานการณ์ระหว่างเล่าปี่ โจโฉ ขุนกวน อย่างหลักแหลม

3. กลวิธีการสร้างตัวละคร

การศึกษากลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้วิจัยได้พิจารณาในด้านแนวการสร้างตัวละคร และกลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.1 แนวการสร้างตัวละคร

แนวการสร้างตัวละคร คือ ของเบ้ง ที่พบนั้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้แนวการสร้างให้สมจริง กล่าวคือ ของเบ้งมีรูปร่างที่ปกติไม่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไป ดังความว่า "เล่าปี่แลเห็นของเบ้ง รูปร่างใหญ่โต สูงถึงหกศอก สีหน้าขาวเหมือนหยวก แต่งตัวโอโง่ง ท่วงที่เป็นอาจารย์ใหญ่" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 521)

บุคลิกลักษณะนิสัย ของเบ้งจะเป็นตัวละครที่มีความสุขุม รอบคอบ มีความจงรักภักดี ต่อเล่าปี่เป็นอย่างมาก เป็นผู้ที่มีสติปัญญา รอบรู้ในด้านกลศึกสงคราม การใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ หยั่งรู้ ดินฟ้าเนื่องจากได้ศึกษาดารานาในศาสตร์ต่าง ๆ มากมายจึงรู้สภาพดินฟ้าอากาศล่วงหน้า ดัง เหตุการณ์ในตอนของเบ้งเรียกลมให้พัดไฟไปเผากองทัพอโจโฉ ความว่า

ขงเบ้งจึงให้จับคนทั้งปวงออกไปเสียแล้ว เอาพู่กันมาเขียนอักษรสิบหกตัว เป็นใจความว่า ซึ่งจะคิดกำจัดใจใญ่นั้นก็ได้จัดแจงการไว้ทุกสิ่งเสร็จแล้ว เพื่อหวังจะเอาเพลิงเผากองทัพอโจรสลัดเสีย ยังขาดอยู่แต่ลมสลาตันซึ่งมิได้พัดมาสมความคิดท่านเท่านั้น ครั้นเขียนแล้วก็ส่งให้จิวยี่แล้วว่า อันโรคซึ่งป่วยนี้อุปมาเหมือนธาตุทั้งสี่ในกายท่าน อันธาตุน้ำปรกติอยู่ แต่ธาตุลมกับเพลิงนั้นหย่อน ถ้าลมพัดมาต้องเพลิงกำเริบขึ้นกล้ำแล้วโรคท่านก็จะหาย

จิวยี่เห็นหนังสือแลได้ฟังขงเบ้งอุปมาดังนั้นก็ตกใจ จึงคิดว่าขงเบ้งนี้ล่วงรู้ความคิดเราดังเทพดาตลอดใจ จิวยี่ก็บอกเนื้อความทั้งปวงซึ่งคิดนั้นให้ขงเบ้งฟังทุกประการ แล้วถามขงเบ้งว่า ท่านจะคิดประการใดจึงจะให้เกิดลมสลาตันมาได้ ขงเบ้งนั้นรู้ในตำราว่าเดือนอ้ายแรมห้าค่ำจะเกิดลมสลาตัน ครั้นจะบอกตำราให้จิวยี่รู้ไว้สืบไปเกลือกจิวยี่กับเราจะได้ทำศึกต่อกัน จิวยี่จะไม่เกรงความคิดเรา จำเราจะคิดอุบายบอกจิวยี่ให้ทำการแล้วจะลอบหนีไป

ครั้นคิดแล้วจึงว่า ข้าพเจ้านี้สติปัญญาน้อย แต่ได้พบอาจารย์คนหนึ่งบอกตำราขอลมขอฝนไว้แก่ข้าพเจ้า ถ้าท่านจะประสงค์ลมสลาตันก็ให้ไปถูกร้านสามชั้น สูงขึ้นละสามศอกเศษ ขึ้นบนเขาลำปินसानนี้ แล้วขอทหารร้อยยี่สิบคนถือธงต่าง ๆ นุ่งล้อมโรงพิธีไว้กับจะได้ใช้การ ข้าพเจ้าจะขึ้นไปอ่านมนตร์ตามตำราทั้งสามวันสามคืน เพื่อขอลมสลาตันให้มีมาสามวันสามคืนจงได้ ท่านจะได้ยกกองทัพอโจรสลัดไปทำการกับโจโฉแน่ ข้าพเจ้าจะทำการเรียกลมต่อเดือนอ้ายแรมห้าค่ำ เวลายามเศษ ให้ลมสลาตันเกิดหนักจนแรมเจ็ดค่ำจึงสงบ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 649-650)

3.2. กลวิธีการเสนอตัวละคร

ผู้ประพันธ์ได้แสดงลักษณะนิสัย ความคิด พฤติกรรมและคำพูดตลอดจนรูปร่างหน้าตาของขงเบ้ง โดยใช้กลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.2.1 จากการบรรยายหรือพรรณนา ดังคำว่า “ขงเบ้งรูปร่างใหญ่โต สูงถึงหกศอก สีหน้าขาวเหมือนหยวกแดงตัวโอโถง ท่วงที่เป็นอาจารย์ใหญ่” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 521) เป็นการบรรยายถึงรูปร่างหน้าตาของขงเบ้ง

3.2.2 จากพฤติกรรมของตัวละคร ส่วนใหญ่แล้ว ผู้ประพันธ์ได้แสดงลักษณะนิสัย ความมีสติปัญญาของขงเบ้ง จากพฤติกรรม การกระทำของขงเบ้งเอง ดังจะเห็นได้จาก เหตุการณ์การวางกลอุบายในการทำศึกสงครามในหลายครั้งที่ขงเบ้งได้แสดงสติปัญญาความสามารถเอาชนะ ดังเช่น การปราบกบฏเบ้งเอ็ก ขงเบ้งได้ใช้กลอุบายจับตัวเบ้งเอ็กได้ถึงเจ็ดครั้ง และก็ปล่อยตัวไปทั้งเจ็ดครั้ง เนื่องจากขงเบ้งต้องการที่จะชนะใจเบ้งเอ็ก จนท้ายที่สุด เบ้งเอ็กก็ยอมแพ้ต่อสติปัญญา ความสามารถของขงเบ้งทั้งกายและใจ ด้วยการยอมร่วมมือกับขงเบ้ง เลิกต่อต้านและเป็นกบฏต่อพระเจ้าเล่าเสี้ยน ดังคำพูดของเบ้งเอ็กว่า

...ขงเบ้งจึงให้ทหารคนหนึ่งแต่งกลไปว่าแก่เบ้งเอ็กว่า บัดนี้มหาอุปราชาจะให้ปล่อยท่านเสีย ถ้าท่านจะใคร่ทำศึกกับมหาอุปราชาผู้มีมือความคิดอีก เราจะปล่อยท่านไปช่องชุมทหารยกมารบให้สิ้นฝีมือจะได้เห็นประจักษ์ว่าผู้ใดแพ้และชนะ เบ้งเอ็กได้ฟังดังนั้นก็คิดน้อยใจน้ำตาตกจึงว่า แต่ก่อนมาก็ยังไม่เคยได้ยินว่า ทำการศึกกันเขาจับได้แล้วปล่อยเสียถึงเจ็ดครั้ง ด้วยเราเป็นคนต่างแดนกับท่านก็จริง แต่รู้จักผิดแลชอบมีความอายอยู่บ้าง ตัวเรากับภรรยาแลสมัครพรรคพวกทั้งปวงควรจะไปกราบลงกับดินมหาอุปราชาขอชีวิตจึงจะชอบ แล้วเบ้งเอ็กก็พากันมาหาขงเบ้งคำนับกราบลงแล้วจึงว่า ตัวข้าพเจ้าได้กระทำความผิดมหาอุปราชาไว้ชีวิตปล่อยไปมิเอาโทษข้าพเจ้าถึงหกครั้ง มหาอุปราชาจงอดโทษข้าพเจ้าเถิด แต่นี้ไปเมื่อหน้าข้าพเจ้ามิได้คิดคดต่อมหาอุปราชาสืบไปเลย

ขงเบ้งจึงถามว่า ท่านยอมอ่อนน้อมแล้วหรือยัง เบ้งเอ็กได้ฟังก็ร้องไห้แล้วจึงว่า ข้าพเจ้าจะยอมเป็นข้ามหาอุปราชาสืบไปชั่วลูกหลาน ขงเบ้งจึงเชิญเบ้งเอ็กขึ้นนั่งบนที่อันเดียวกัน เชิญให้กินโต๊ะเสวยสุราแล้วขงเบ้งก็ตั้งให้เบ้งเอ็กเป็นเจ้าเมืองอยู่ดังเก่า

(เจ้าพระยาพระคลัง, 2543. หน้า 1171)

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของขงเบ้ง ที่สามารถใช้สติปัญญาความสามารถในด้านกลศึกต่าง ๆ เอาชนะเล่ห์กลของเบ้งเอ็กได้ถึงเจ็ดครั้งและในที่สุดก็สามารถชนะใจเบ้งเอ็กได้

หรือการล่วงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า มีเหตุการณ์หลายครั้งที่ขงเบ้งได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการล่วงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า นั่นคือ การที่ขงเบ้งได้ให้หนังสือแก่แม่ทัพติดตัวไปในการศึก และจะสั่งไว้ว่าถ้าเกิดเหตุการณ์คับขันให้ฉีกหนังสือนั้นดู ขงเบ้งจะบอกวิธีแก้ไขปัญหาไว้ ดังล่วงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้น ตัวอย่างเช่น ตอนที่เล่าปี่แต่งงานกับนางซุน슈ุหยิน เล่าปี่หลงนางซุน슈ุหยินและสมบัติพิสดานที่ซุนกวนมอบให้จนลืมความตั้งใจของตนเอง จูล่งทหารเอกผู้ติดตามเล่าปี่ ก็นึกถึงคำสั่งที่ขงเบ้งสั่งไว้ให้ฉีกหนังสือออกดู และทำตามคำแนะนำของขงเบ้ง เล่าปี่ก็จะกลับไปยังเมืองเกโจว ดังความว่า

ขณะนั้นเล่าปี่ได้สมบัติพิสดานเป็นอันมากก็ละเลงหลงไป ไม่ได้คิดที่จะกลับไปเมืองเกโจว ฝ่ายจูล่งมิได้มีการส่งกัฬาทหารหาร้อยออกไปควมม้าหัดยิงเกาทัณฑ์ทุกวันมิได้ขาด ทำเช่นนั้นอยู่ช้านานจนย่างเข้าปีใหม่จึงคิดขึ้นได้ถึงคำขงเบ้งซึ่งสั่งมาว่า แม้ถึงเมืองลำซีให้ฉีกหนังสือฉบับหนึ่งออกดู เมื่อจะเข้าปีใหม่ให้ดูฉบับสอง หนังสือฉบับสามต่อเมื่อถึงอัปจนให้ฉีกออกดู บัดนี้เรามากี่ช้านานจนย่างเข้าปีใหม่แล้ว เล่าปี่ก็หลงไปด้วยภรรยา มิได้พบพูดจากันกับเรา จำจะฉีกหนังสือของขงเบ้งออกดู

จูล่งจึงฉีกหนังสือฉบับสองออกดูเป็นใจความว่า แม้เล่าปี่หลงด้วยกลซุนกวนแลมีอาลัยด้วยนางซุน슈ุหยิน ไม่คิดอ่านจะกลับเมือง ก็ให้จูล่งลวงเล่าปี่ว่าใจเอยกัฬามาตีเมืองเกโจว ขงเบ้งให้กวนตู่ เตียวหุยออกรบด้านเป็นสามารถ กองทัพใจเอยังหากกลับมาไม่ ถ้าเห็นว่าเล่าปี่ยังมีอาลัยด้วยภรรยาอยู่ก็ให้เล่าปี่บอกเนื้อความซึ่งจริงกับซุนกวนทำกลอุบายให้นางซุน슈ุหยินฟัง ถ้านางซุน슈ุหยินเป็นคนมีน้ำใจสัตย์ซื่อก็จะมาด้วยเล่าปี่เป็นมั่นคง จูล่งแจ้งในหนังสือดังนั้นแล้ว ก็รีบเข้าไปหาเล่าปี่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 718-719)

จะเห็นได้ว่า ขงเบ้งมีสติปัญญา สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ รู้จักนิสัยเล่าปี่ว่า จะต้องหลงภรรยาจนลืมบ้านเมืองของตน ขงเบ้งจึงได้เขียนจดหมายและสั่งให้จูล่งเปิดอ่านเมื่อถึงเวลา

ขงเบ้ง จัดเป็นตัวละครเอก ที่มีบทบาทความสำคัญต่อเรื่อง เป็นตัวละครที่แสดงจุดมุ่งหมายของผู้ประพันธ์ กล่าวคือ สามก๊ก เป็นวรรณคดีที่มุ่งเสนอกลวิธีในการทำสงคราม

ทำศึก เน้นเรื่องการใช้สติปัญญาความสามารถในการรบ ขงเบ้งจึงเป็นตัวละครที่มีบุคลิกที่โดดเด่นที่สุดในเรื่องสติปัญญา ขงเบ้ง มีบุคลิกลักษณะหลายลักษณะถึงแม้จะเป็นคนมีสติปัญญารอบรู้ทุกอย่าง สุขุม รอบคอบ แต่ก็มีความแค้นโกรธ เสียใจ เหมือนมนุษย์ทั่ว ๆ ไป

โจโฉ

1. ประเภทตัวละคร

โจโฉ นับเป็นตัวละครเอกและมีบทบาทสำคัญยิ่งในสามก๊ก ซึ่งตามประวัติโจโฉ เป็นผู้ที่มีความสามารถสูง เป็นนักการเมือง นักการทหารที่มีชื่อเด่นดังที่สุดในยุคสามก๊ก แต่เดิมแซ่แฮหัว เมื่อตอนแรกสมัครเข้ารับราชการ มีบทบาทในการปราบโจรโพกผ้าเหลือง ต่อมาได้ลอบสังหารตั้งโต๊ะแต่ไม่สำเร็จจึงหนีออกมาจะระดมพล มีทัพหัวเมืองมาร่วมด้วยมากมาย เป็นกองทัพพันธมิตรปราบตั้งโต๊ะ แต่ก็เกิดความแตกแยกขึ้น ระหว่างหัวเมืองต่าง ๆ ทำให้การปราบตั้งโต๊ะไม่สำเร็จ โจโฉจึงแยกตัวออกมาครองสุมาลย์พล

ขณะที่ลิขุย กุยกี รบกันเองนั้นพระเจ้าเหี้ยนเต้หนีออกจากเมือง โจโฉจึงอันเชิญพระเจ้าเหี้ยนเต้ไปอยู่ที่เมืองอูโต ควบคุมพระเจ้าเหี้ยนเต้ แอบอ้างพระราชโองการ ทำให้ในช่วงนั้นโจโฉได้เปรียบในด้านการเมือง และมีอำนาจมาก โจโฉได้ยกทัพปราบกองกำลังต่าง ๆ เช่น ลิโป้ อ้วนสุด อ้วนเสี้ยว เล่าเปียว และค้อย ๆ รวบรวมภาคเหนือของแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น

ต่อมาโจโฉแพ้กองทัพรวมระหว่างเล่าปี่กับซุนกวนในศึกเซ็กเพ็ก แต่ไม่นานโจโฉก็ฟื้นตัวได้ กลับมามีอำนาจอีกครั้งและตั้งตัวเป็นวุยอ๋อง และเมื่อโจโฉตายด้วยโรคเส้นประสาท แต่ด้วยฐานอำนาจที่โจโฉได้สร้างไว้ ส่งผลให้ลูกหลานของโจโฉได้ปกครองดินแดนส่วนหนึ่งจากสามส่วนต่อ ๆ มา จนในสมัยของโจผี ได้ล้มราชวงศ์และตั้งตัวเป็นกษัตริย์ ตั้งราชวงศ์ใหม่ คือราชวงศ์วุย ครองอำนาจในแผ่นดินวุยก๊ก

2. ลักษณะตัวละคร

โจโฉ เป็นตัวละครที่มีหลายลักษณะหรือตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน มีรูปร่าง พฤติกรรม อารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์ ในด้านรูปร่าง โจโฉ เป็นผู้มีรูปร่างสูงใหญ่ จักขุเล็ก และหนวดยาว แต่ต่อมาเมื่อครั้งโจโฉ ยกกองทัพมารบกับม้าเจียวที่เมืองเตียงฮั่น โจโฉก็จำต้องตัดหนวดยาวนั้นเพื่อรักษาชีวิตของตนไว้ ดังความว่า

...แล้วม้าเจียงก็เรียกทหารให้พันตะลุมบอนเข้าไปในกองทัพโจโจ ทหารโจโจก็แตก กระจายกระจัดกระจายกัน ม้าเจียวขับให้ทหารพุ่งเข้าไปแล้วร้องสั่งทหารว่า ให้จับตัวโจโจจงได้ ทหารทั้งปวงก็สั่งกันต่อไปว่า อ้ายใส่เกราะแดงนั้นโจโจคนร้าย ให้จับเอาตัวมันจงได้ โจโจได้ยินดังนั้นก็ตกใจ ถอดเกราะทิ้งเสียควมม้าหนีไปไปกับทหารแล้ว เหล่าทหารม้าเจียวร้องว่า อ้ายหนวดยาวนั้นแหละโจโจ ให้จับตัวจงได้ โจโจก็เอากระบี่ตัดหนวดทิ้งเสีย แล้วได้ยินทหารม้าเจียวร้องว่า โจโจตัดหนวดเสียแล้ว ให้จับตัวอ้ายหนวดสั้นตัดใหม่นั้นจงได้ โจโจก็เอาแพรชายธงห่อคางแล้วควมม้าหนีไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 763)

ในด้านบุคลิกลักษณะนิสัย โจโจเป็นตัวละครที่มีความสามารถในการรบ เป็นนักการเมือง นักปกครอง นักการทหารที่มีชื่อเสียงโด่งดังในยุคสามก๊ก แต่เป็นคนทีหะเยอทะยาน มักใหญ่ใฝ่สูง ปกครองประชาชนด้วยความเข้มแข็ง เด็ดขาด แต่ในบางครั้งก็โหดเหี้ยมและใช้เล่ห์กล ดังเหตุการณ์ในตอนที่โจโจใช้กลอุบายที่จะเอาตัวซีซีมาจากเล่าปี่ ด้วยการพาแม่ซีซีมาอยู่ด้วย แต่เมื่อแม่ของซีซีไม่ยอมทำตามที่ต้องการก็สั่งฆ่าแม่ของซีซี ดังความว่า

โจโจได้ฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงแต่งคนให้ไปรับมารดาซีซีมาเลี้ยงเป็นปกติ แล้วโจโจจึงปลอมโยนว่า บัดนี้เราแจ้งว่าบุตรของท่านคนหนึ่งดีมีสติปัญญา ไปอยู่ด้วยเล่าปี่อันเป็นขบถต่อแผ่นดินหาควรไม่ ประดุจหนึ่งเอาแก้วไปทิ้งไว้ที่ตมสำหรับแต่จะอัปไป ทุกวันนี้เราคิดเสียดายมิรู้แล้ว หนึ่งก็มีใจเอ็นดูแก่ท่านนัก จึงให้ไปปรับมาหวังจะให้มิหนังสือไปถึงซีซีบุตรท่าน ให้มาอยู่ทำราชการด้วยเราในเมืองหลวง จะช่วยพิชิตพลพระเจ้าเหี้ยนเต้ให้เป็นขุนนางสืบไป แล้วโจโจจึงให้เอาศิลาแผ่นหมึกกับกระดาษแลฟู่กันมาส่งให้เขียนหนังสือ มารดาซีซีจึงแกลังถามโจโจว่า ซึ่งชื่อว่าเล่าปี่นั้นเป็นบุตรผู้ใดท่านยังรู้จักหรือ

โจโจจึงว่า เล่าปี่นั้นเป็นชาวเมืองตุนก้วน เป็นคนอนาถาหาตระกูลมิได้ โทหกเงาจรจาล่องลงให้คนทั้งปวงเชื่อว่าเป็นเชื้อสายพระเจ้าเหี้ยนเต้ แกลังทำอาการให้เห็นว่าอาวีรอบคอบ ปรากฏต่อภายนอก น้ำใจมิได้ซื่อตรงต่อผู้ใด มารดาซีซีได้ฟังดังนั้นก็โกรธ จึงตวาดเอาโจโจว่า มึงเป็นคนชั่วหาความอาย

มิได้ แสร้งใส่โทษเล่าปี่ว่าเป็นคนมีดี อันเล่าปี่นี้รู้มาแต่เดิมว่าเป็นเชื้อสายพระเจ้า
เหียนเต๋ แล้วมีน้ำใจสัตย์ซื่อต่อแผ่นดิน โอบอุ้มอารีแก่อาณาประชาราษฎร์แต่
เด็กอมมือก็รู้ว่าเล่าปี่ว่าเป็นคนดี บัดนี้ลูกกูไปอยู่ด้วยเล่าปี่ ก็เป็นที่สำนักอัน
ใหญ่หลวงอยู่แล้ว แลตัวมึงซึ่งว่ามีความสัตย์ซื่อจะช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินพระเจ้า
เหียนเต๋นั้น ก็เห็นว่ามึงเป็นศัตรูแผ่นดินอีก ซึ่งจะให้ลูกกูปราศจากเล่าปี่มาอยู่
ทำราชการด้วยตัวมึงนั้น ก็เหมือนออกจากที่สว่างมาเข้าที่มืดหาควรไม่ ว่าแล้ว
ก็ฉวยเอาศิลาฝนหมึกทิ้งเอาโจโฉ โจโฉเห็นทำหยาบช้าก็โกรธนัก จึงสั่งให้ทหาร
เอาตัวมารดาชีชีไปฆ่าเสีย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 507)

จะเห็นได้ว่า นอกจากจะเป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมแล้ว โจโฉยังมีจิตใจที่โหดเหี้ยม อารมณ์
ร้อน

3. กลวิธีการสร้างตัวละคร

การศึกษากลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้วิจัยได้พิจารณาในด้านแนวการสร้างตัวละครและกลวิธี
การเสนอตัวละคร ดังนี้

3.1. แนวในการสร้างตัวละคร

ผู้ประพันธ์ได้สร้าง โจโฉ ให้เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง ดังคำบรรยายของผู้ประพันธ์
ว่า “แลนายทัพนั้นชื่อ โจโฉ สูงประมาณห้าศอก จักขุเล็ก หนวดยาว เป็นบุตรโจโก” (เจ้าพระยา
พระคลัง (หน), 2543. หน้า 12)

โจโฉ เป็นตัวละครที่มีอารมณ์ ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ที่มีทั้ง รัก โลก
โกรธ หลง มีความมุ่งมั่น มักใหญ่ใฝ่สูง โดยผู้ประพันธ์ได้วางพื้นฐานหรือภูมิหลังของโจโฉ จาก
เหตุการณ์เมื่อสมัยโจโฉยังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในหมู่บ้าน ดังความว่า

...แลโจโฉเมื่อน้อยนั้นมักพอใจไปเล่นปายิ่งเนื้อ มักพอใจฟังร้องรำทำ
เพลง มีปัญญาความคิดรวดเร็ว ฝ่ายว่าโจเต็กนั้นเห็นโจโฉเป็นนักเลงไม่ทำมา
หากิน ก็มีใจชิงเป็นอันมาก จึงเดินไปจะเอาเนื้อความบอกโจโกผู้พี่ โจโฉเห็นว่า

อาชังอยู่จะเอาเนื้อความไปบอกบิดา โจโฉทำมีอันเป็นล้มลง อาเห็นจึงร้องบอก โจโก้วว่าโจโฉมีอันเป็น โจโก้วตกใจว่าบุตรมีอันเป็นก็วิ่งมาดู โจโฉลุกขึ้นเล่นปรกติ อยู่ โจโก้วจึงว่าอาเอ็งไปบอกว่าเอ็งมีอันเป็น บัดนี้หายแล้วหรือ โจโฉจึงว่าแต่น้อยมาข้าหาเจ็บป่วยสิ่งใดไม่ เพราะอาชังข้าจึงเอาความมิดีมาใส่ แต่นั้นไป โจโก้วก็เชื่อคำโจโฉ ถึงอาจะเอาความสิ่งใดมาบอก โจโก้วมิได้เชื่อคำน้องชาย โจโฉยิ่งกำเริบใจเล่นหัวหยาบเข้าไปกว่าแต่ก่อน เพื่อนเล่นทั้งปวงพูดจายกยอโจโฉว่า แผ่นดินบัดนี้เป็นจลาจลอยู่ หาผู้ใดที่มีสติปัญญาจะปราบปรามอันตรายให้อยู่เย็นเป็นสุขไม่ เราทั้งปวงเห็นแต่ท่านมีสติปัญญา จะคิดอ่านปราบปรามให้แผ่นดินเป็นสุขได้ แลเมืองลำหยงนั้นมีคนหนึ่งชื่อโหเง้า ว่าแก่คนทั้งปวงว่า แผ่นดินเมืองหลวงนั้นจะสูญเสียแล้ว ซึ่งจะปราบแผ่นดินให้ราบนั้นเห็นแต่โจโฉผู้เดียว

แลในเมืองหลินหลามีหมอกคนหนึ่งชื่อเขาเฉียวรู้ดูลักษณะคน โจโฉจึงไปหาเขาเฉียวถามว่า ข้าพเจ้านี้สืบไปภายหน้าเห็นดีชั่วประการใด เขาเฉียวนิ่งอยู่ โจโฉจึงถามซ้ำไปอีก เขาเฉียวจึงว่าท่านมีปัญญามาก จะป้องกันแผ่นดินได้อยู่ แต่มิได้สัดยี่สิบต่อแผ่นดินจะเป็นศัตรูราชสมบัติ โจโฉหัวเราะชอบใจ

ครั้นอายุโจโฉได้ยี่สิบปี จึงเข้าไปทำราชการฝ่ายทหารในเมืองลกเอี้ยง โจโฉจึงให้เอาไม้สำคัญห้าสิบไปปักไว้ทั้งสี่ประตูเมือง ห้ามมิให้คนเดินกลางคืน ถ้าเดินไปมาผิดประหลาด ให้จับเอาตัวมาทำโทษ ครั้นกลางคืนวันหนึ่งโจโฉไปตระเวนพบเอาขันทีเดินมาผิดเวลา โจโฉให้จับเอาตัวมาตีสิบห้าที่ แลโจโฉนั้นทำราชการเข้มแข็งขึ้นทุกวัน คนทั้งปวงยำเกรงเป็นอันมาก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 13)

จากภูมิหลังของโจโฉ ผู้ประพันธ์ได้แสดงให้เห็นถึง ลักษณะนิสัยของโจโฉว่า เป็นคนเจ้าเล่ห์ และเกรงไม่ยำเกรงใคร ซึ่งลักษณะนี้ก็ยังเด่นชัดเมื่อโจโฉมีอำนาจมากขึ้น

3.2. กลวิธีการเสนอตัวละคร

นอกจากนั้นผู้ประพันธ์ยังได้ใช้กลวิธีในการเสนอตัวละครคือ โจโฉ ดังต่อไปนี้

3.2.1 โดยการเสนอจากคำพูดของตัวละครตัวอื่น ในการแสดงลักษณะของโจโฉ เช่น จากคำพูดของกวนอูที่เปรียบเทียบกับลักษณะของโจโฉกับอ้วนเสี้ยว ดังความว่า

กุญแจจึงว่าท่านจะชนะสิบประการนั้น คือท่านมิได้ถือตัว ถ้าจะทำการสิ่งใดถึงผู้น้อยจะขัดท่านว่าผิดแลชอบ ท่านก็เห็นด้วย ประการหนึ่ง น้ำใจท่านโอบอ้อมอารีต่อคนทั้งปวง แล้วจะทำการสิ่งใดก็ถือเอาคำสั่งพระเจ้าเหี้ยนเต้เป็นประมาณ คนทั้งหลายก็ยินดีด้วย ประการหนึ่ง ท่านจะว่ากล่าวสิ่งใดก็สิทธิ์ขาดมีสง่า คนทั้งปวงยำเกรงท่านเป็นอันมาก ประการหนึ่ง ใจท่านสัจย์ซื่อเลี้ยงทหารโดยยุติธรรม ถึงญาติพี่น้องญาติก็ว่ากล่าวมิเข้าด้วยผู้ผิด ประการหนึ่ง ท่านจะคิดทำการสิ่งใดเห็นเป็นความชอบก็ตั้งใจทำไปจนสำเร็จ ประการหนึ่ง ท่านจะรักผู้ใดก็รักโดยสุจริตมิได้ล่อลวง ประการหนึ่ง ท่านเลี้ยงคนซึ่งอยู่ใกล้กับอยู่ไกล ถ้าดีแล้วเลี้ยงเสมอกัน ประการหนึ่ง ท่านคิดการหนักหน่วงให้แน่นอนแล้วจึงทำการ ประการหนึ่ง ท่านจะทำการสิ่งใด ก็ทำตามขนบธรรมเนียมโบราณ ประการหนึ่ง ท่านชำนาญในกลสงคราม ถึงกำลังข้าศึกมากกว่าท่าน ท่านก็คิดเอาชนะได้ เป็นสิบประการ

ฝ่ายอ้วนเสี้ยวจะแพ้ท่านสิบประการนั้นคือ อ้วนเสี้ยวเป็นคนถืออิสรียศมิได้เอาความคิดผู้ใด ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวเป็นคนหยาบช้า ทำการโดยโง่ทวน ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวจะว่ากิจการสิ่งใด มิได้สิทธิ์ขาด ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวเห็นแก่ญาติพี่น้องของตัวเอง มิได้ว่ากล่าวตามผิดแลชอบ ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวจะคิดการสิ่งใด มักกลับเอาดีเป็นร้ายเอาร้ายเป็นดี มิได้เชื่อใจของตัวเอง ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวจะเลี้ยงผู้ใดมิได้ปรกติ ต่อหน้าว่ารัก ลับหลังว่าชัง ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวมักรักคนชดซึ่งประสมประสาน ผู้ใดห่างเหินถึงข้อสัตย์ก็มีใจชัง ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวจะทำความผิดต่าง ๆ เพราะฟังคำคนยุยง ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวจะทำการสิ่งใด เอาแต่อำเภอใจ มิได้ทำตามอย่างธรรมเนียมโบราณ ประการหนึ่ง อ้วนเสี้ยวมิได้รู้ในกลศึก แต่มักพอใจทำการศึกล่อลวงจะชนะก็ไม่รู้จะแพ้ก็ไม่รู้ เป็นสิบประการ ข้าพเจ้าจึงว่าท่านจะชนะสิบประการ อ้วนเสี้ยวแพ้สิบประการดังนี้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 248-249)

จากคำกล่าวของกุญแจที่เปรียบเทียบลักษณะของจิตใจกับอ้วนเสี้ยว แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของจิตใจ ว่า เป็นผู้ที่ไม่ถือตัว รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเอื้ออารีต่อ

คนทั้งปวง ปกครองคนเด็ดขาด ผู้คนยำเกรง ปกครองทหารด้วยความยุติธรรมให้ความเสมอภาคไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นคนรอบคอบ คิดแล้วจึงทำโดยคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และที่สำคัญเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำศึกสงคราม

3.2.2 เสนอจากนาฏการของตัวละคร คือ โจโฉ เช่น เหตุการณ์ตอนที่ โจโฉนี้ตั้งโต๊ะ ไปอาศัยอยู่กับแป๊ะเจี๊ยะ แต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้โจโฉเข้าใจผิดว่าแป๊ะเจี๊ยะคิดฆ่าตน จึงทำให้โจโฉฆ่าแป๊ะเจี๊ยะและครอบครัว ความว่า

ครั้นมาได้สามวันถึงบ้านแห่งหนึ่ง โจโฉจึงบอกแก่ตันก่งว่า เวลาที่เย็นแล้ว บ้านนี้เกลอของบิดามีอยู่คนหนึ่ง ชื่อว่าแป๊ะเจี๊ยะ เราจะเข้าไปอาศัยนอน จะได้ถามเหตุการณ์ทั้งปวงด้วย แล้วโจโฉก็พาตันก่งเข้าไปหาแป๊ะเจี๊ยะ ...แล้วแป๊ะเจี๊ยะก็เข้าไปในเรือนสั่งแก่พ่อครัวว่าให้ทำสุกกรแลไก่ แล้วก็กลับออกมาบอกแก่โจโฉว่าสุราที่เรือนนี้ไม่มีดี เราจะไปจัดหาสุราที่ดีมาให้กิน ว่าแล้วก็ไป

ฝ่ายพ่อครัวจึงถามกันว่า เราจะมัดก่อนหรือจะฆ่าทีเดียว โจโฉได้ยินดังนั้น ก็จึงใจ จึงปรึกษากับตันก่งว่า แป๊ะเจี๊ยะนี้เป็นแต่เกลอของบิดา เห็นจะไปบอกนายบ้านให้มาจับเรา จึงสั่งไว้แก่คนที่เรือน คนที่เรือนจึงว่าจะมัดก่อนหรือจะฆ่าทีเดียว ตันก่งจึงว่าเราไม่รู้จักน้ำใจแป๊ะเจี๊ยะ จะประมาณการนั้นไม่ได้ โจโฉจึงว่าเอามันไว้ไม่ได้ ก็ชักกระบี่ออกแล้วก็เข้าไปฟันผู้คนบุตรภรรยาแป๊ะเจี๊ยะตายถึงแปดคน ตันก่งเหลือบไปเห็นสุกกรที่เขามัดไว้ก็ตกใจ จึงว่าเขามัดสุกกรไว้เขาจะฆ่าต่างหาก ท่านมาฆ่าผู้คนบุตรภรรยาแป๊ะเจี๊ยะเสียมันผิดนัก โจโฉก็กลัวจึงพาตันก่งหนีออกจากบ้าน ครั้นไปประมาณยี่สิบเส้นพอฟพบแป๊ะเจี๊ยะ แป๊ะเจี๊ยะถามว่าไม่อยู่กินข้าวจะไปไหนเล่า โจโฉตอบว่าข้าพเจ้าเป็นคนผิดอยู่ จะรีบไปให้พ้นภัย ก็ขับม้าไปแล้วก็ได้คิด จึงกลับม้ามาเรียกแป๊ะเจี๊ยะ ตันก่งเห็นดังก็ยิ่งตกใจเป็นอันมาก จึงว่าแก่โจโฉว่า เมื่อที่ท่านฆ่าบุตรภรรยาผู้คนเขาเสียแล้วบัดนี้ข้ามาฆ่าตัวแป๊ะเจี๊ยะอีกเล่า โจโฉจึงตอบว่า เมื่อที่เราคิดผิดอยู่แล้ว ครั้นจะละไว้แป๊ะเจี๊ยะก็จะโกรธไปบอกนายบ้าน นายบ้านก็จะคุมกันมาตามจับเราส่งขึ้นไปเมืองหลวง เราจึงฆ่าแป๊ะเจี๊ยะเสียหวังจะให้เนื้อความสูญไป ตันก่งจึงว่าแก่โจโฉว่า ท่านมีความคิดผิดเมื่อมีทันรู้ฆ่าบุตรภรรยาผู้คนเขาเสีย ครั้นรู้ตัวว่าผิดแล้ว มาฆ่าแป๊ะเจี๊ยะเสียอีกจะนี้ เป็นคนอกตัญญูหาดีไม่โจโฉจึงว่าแก่ตันก่งว่า ท่านว่าะนี้ก็

ชอบกลอยู่ แต่ว่าธรรมชาติเกิดมาทุกวันนี้ ย่อมจะรักษาตัวมิให้ผู้อื่นคิดร้ายได้ เรา
จึงทำการทั้งนี้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 55)

จากการกระทำของโจโจที่ฆ่าแป๊ะเจี๊ยะและครอบครัว แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของ
โจโจว่าเป็นคนเด็ดขาด รอบคอบ แต่ก็มีจิตใจที่เหี้ยมโหด เอาตัวเองเป็นใหญ่ เห็นแก่ประโยชน์
ส่วนตน หรือพฤติกรรมที่โจโจ ได้แสดงให้เห็นข้าราชการและขุนนางเห็นถึงอำนาจของตนโดยไม่เกรง
พระเจ้าแผ่นดิน จากเหตุการณ์ที่โจโจได้ทำอาจเอื้อมต่อพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อคราวเสด็จประพาส
ป่า ดังความว่า

...พระเจ้าแผ่นดินเสด็จขึ้นทรงม้าพระที่นั่ง ขุนนางทั้งปวงกับเล่าปี กวนอู
เดียวหุยกี่ขี่ม้าตามเสด็จไป แต่โจโจนั้นทำที่เป็นเจ้าขี่ม้าเคียงม้าพระที่นั่ง-มิได้
ยำเกรงพระเจ้าแผ่นดิน ครั้นเสด็จไปถึงชายป่ากว้างแห่งหนึ่ง จึงให้หยุดทหาร
ทั้งปวงไว้ ขุนนางกับทหารทั้งปวงได้ฝูงเนื้อเข้ามาถึงเนินเขาช่องแคบตรงหน้า
พระที่นั่ง พระเจ้าแผ่นดินจึงตรัสแก่เล่าปีว่า เราจะขอผู้มีมือเกาทัณฑ์ท่าน
เล่าปีรับรับสั่งแล้ว จึงขึ้นม้ายิงเกาทัณฑ์ไปถูกละมั่งตัวหนึ่งล้มลงกับที่

พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงเกาทัณฑ์ยิงกว้างก็ไม่ถูก จึงตรัสแก่โจโจว่า ท่านจง
ยิงกว้างตัวนั้นให้ถูก โจโจจึงทูลว่า ถ้าพระองค์ใคร่จะเห็นฝีมือข้าพเจ้า จง
พระราชทานพระแสงเกาทัณฑ์นั้นมา ข้าพเจ้าจะยิงถวายให้พระองค์ทอดพระ-
เนตร พระเจ้าแผ่นดินก็เอาเกาทัณฑ์ก็เอาเกาทัณฑ์ซึ่งทรงนั้นยื่นให้โจโจ โจโจรับ
เอาพระแสงเกาทัณฑ์มายิงถูกกว้างตัวนั้นล้มลง ขุนนางทั้งปวงซึ่งอยู่ใกล้กัน
เห็นพระแสงเกาทัณฑ์เกลี้ยงมังกรนั้นต้องกว้างล้มลง ก็คิดว่าพระเจ้าแผ่นดิน
ทรง ต่างคนต่างก็เข้ามาราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง โจโจเห็นดังนั้นก็มี
ความยินดี จึงขับม้าผ่านหน้าม้าพระที่นั่งออกไปแล้วร้องว่า ตัวเรายิงเกาทัณฑ์
ไปถูกกว้างแล้วหรือขุนนางแลทหารทั้งปวงเห็นโจโจทำหยาบช้าต่อหน้าที่นั่งก็
ตกใจตะลึงอยู่สิ้น

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 277)

จากเหตุการณ์ดังนั้น จะเห็นว่าโจโฉตั้งใจที่จะแสดงอำนาจของตน โดยไม่เกรงกลัวพระเจ้าเหี้ยนเต้ โจโฉต้องการที่จะแสดงตัวให้ทัดเทียมกับพระเจ้าเหี้ยนเต้ ซึ่งความมั่งใหญ่ไฝสูง กำเริบในอำนาจก็เป็นลักษณะนิสัยอีกด้านหนึ่งของโจโฉ

3.2.3 จากการบรรยายหรือการพรรณนา เช่น บรรยายถึงรูปร่างหน้าตา และการเล่าถึงภูมิหลังของโจโฉ ที่เป็นคนเจ้าเล่ห์ และเกรงมั่งใหญ่ไฝสูง ดังความว่า

นายทัพนั้นชื่อโจโฉ สูงประมาณห้าศอก จักขุเล็ก หนวดยาว เป็นบุตรโจโก๋ แลโจโฉเมื่อน้อยนั้นมักพอใจไปเล่นปายิ่งเนื้อ มักพอใจฟังร้องรำทำเพลง มีปัญญาความคิดรวดเร็ว ฝ่ายว่าโจเต็กนั้นเห็นโจโฉเป็นนักเลงไม่ทำมาหากิน ก็มีใจชิงเป็นอันมาก จึงเดินไปจะเอาเนื้อความบอกโจโก๋ผู้พี่ โจโฉเห็นว่าอาชังอยู่ จะเอาเนื้อความไปบอกบิดา โจโฉทำมีอันเป็นล้มลง อาเห็นจึงร้องบอกโจโก๋ว่า โจโฉมีอันเป็น โจโก๋ตกใจว่าบุตรมีอันเป็นก็วิ่งมาดู โจโฉลุกขึ้นเล่าปรกติดอยู่ โจโก๋จึงว่าอาเถิงไปบอกว่าเถิงมีอันเป็น บัดนี้หายแล้วหรือ โจโฉจึงว่าแต่เหนื่อยมาข้าหาเจ็บป่วยสิ่งใดไม่ เพราะอาชังข้าจึงเอาความมีดีมาใส่ แต่นั้นไปโจโก๋ก็เชื่อคำโจโฉ ถึงอาจะเอาความสิ่งใดมาบอก โจโก๋มิได้เชื่อคำน้องชาย โจโฉยิ่งกำเริบใจเล่นหัวหยาบเข้าไปกว่าแต่ก่อน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 12-13)

จากการศึกษา โจโฉ กล่าวโดยสรุปได้ว่า โจโฉ เป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทสำคัญของเรื่อง เป็นผู้นำจากหนึ่งในสามก๊ก เป็นแม่ทัพที่มีความสามารถในการรบเป็นอย่างมาก ปกครองลูกน้องด้วยระเบียบวินัยที่เคร่งครัด แต่ก็มีนิสัยที่มั่งใหญ่ไฝสูง มีจิตใจที่โหดเหี้ยม และเจ้าเล่ห์

ขุนกวน

1. ประเภทตัวละคร

ขุนกวน เป็นตัวละครเอกอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อเรื่อง ถึงแม้ว่าขุนกวนจะไม่โดดเด่นเท่าเล่าปี่และโจโฉ แต่ขุนกวนก็ถือได้ว่าเป็น หนึ่งในผู้นำในสามก๊ก ที่ได้ทำศึกสงครามแย่งชิงแผ่นดินจีน ขุนกวนเป็นบุตรคนที่สองของขุนเกี้ยน เป็นน้องชายขุนเช็ก เมื่อขุนเช็กตาย

ขุนทวนได้ขึ้นครองเมืองกังตั้งต่อจากขุนเช็ก ขุนทวนได้ผูกสัมพันธ์กับจ๊กก๊กต่อต้านโจโฉ โดยการยกน้องสาวคือ ขุนฮุหยิน ให้แต่งงานกับเล่าปี่ และรบชนะโจโฉในศึกเซ็กเพ็ก

ขุนทวนพยายามทวงเมืองเกงจิ๋วคืนจากเล่าปี่หลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งใช้กลอุบายขอลูกสาวทวนมาให้ลูกชายตนเพื่อผูกสัมพันธ์ แต่ถูกทวนปฏิเสธอย่างไร้เยื่อใย ต่อมาขุนทวนยึดเมืองเกงจิ๋วคืนได้ และสังหารทวนลง เล่าปี่จึงยกทัพใหญ่บุกง่อก๊กเพื่อแก้แค้น แต่ก็พ่ายแพ้กลับไป เพราะขณะนั้นขุนทวนสวามีภักดีต่อยุ๊กก๊ก พระเจ้าโจผีจึงตั้งให้เป็น เมาถ่อง

ต่อมาขุนทวนตั้งตัวเป็นฮ่องเต้ ทรงพระนามว่า พระเจ้าขุนทวน ครองราชสมบัติอยู่สิบสี่ปี จึงสิ้นพระชนม์ ง่อก๊กจึงเป็นก๊กสุดท้ายที่ถูกปราบปราม หลังจากนั้นแผ่นดินจีนก็ได้รวมกันอีกครั้ง

2. ลักษณะตัวละคร

ขุนทวน เป็นตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครซับซ้อน คือ เป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลาย ๆ ด้านอยู่ในตัว ถึงแม้จะเป็นผู้ปกครองที่เก่งกาจในการรบ โอบอ้อมอารีต่อประชาชน ควบคุมทหารขุนนางในปกครองได้สงบเรียบร้อย แต่ขุนทวนก็มีบุคลิกที่มีลักษณะเป็นคนใจอ่อนเกรงกลัวมารดาของตน ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่มารดาของขุนทวนรู้เรื่องที่ขุนทวนวางแผนลวงให้เล่าปี่มาแต่งงานกับนางขุนฮุหยินเพื่อจะได้ฆ่าเล่าปี่ จึงต่อว่าขุนทวน ด้วยความรักและกตัญญูต่อมารดาขุนทวนจึงต้องยอมให้มารดาได้พบกับเล่าปี่ ดังความว่า "ขุนทวนเป็นคนมีกตัญญูรู้จักคุณนางง่อก๊กได้ซึ่งได้เลี้ยงมา ครั้นได้ฟังดังนั้นก็ไม่อาจจะขัดได้ จึงลามาที่อยู่ แล้วเรียกลิห้อมมาสั่งว่า เวลาพรุ่งนี้ให้เชิญเล่าปี่ไปกินโต๊ะ ณ วัดล้ากอ มารดาเราจะดูตัว แม้ไม่ชอบใจก็อนุญาตว่าตามเราจะทำเถิด" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 712)

เมื่อเล่าปี่มาพบกับนางง่อก๊กได้ตามที่นัดหมาย ขุนทวนก็ได้จัดอาหารมาช่มไว้ หวังจะฆ่าเล่าปี่ แต่เล่าปี่รู้ทันจึงบอกนางง่อก๊กได้ นางง่อก๊กได้จึงต่อว่าขุนทวน ดังความว่า

...นางง่อก๊กได้ฟังดังนั้นก็โกรธจึงว่าแก่ขุนทวนว่า เล่าปี่เป็นบุตรเขยของเรา เหตุใดตัวจึงแต่งอาหารมาช่มไว้ จะทำร้ายเล่าปี่หรือ

ขุนทวนได้ฟังดังนั้น ด้วยความกลัวมารดาก็ตอบว่า การทั้งนี้ข้าพเจ้าไม่แจ้ง จึงแก่งลัง เรียกลิห้อมมาถามว่า ผู้ใดมาคิดอ่านทำการทั้งนี้ ลิห้อมเห็น

ขุนกวนกลัวมารดาอยู่แล้วก็บอกว่า การทั้งนี้ข้าพเจ้าไม่แจ้ง แกหวัคิดอ่านทำต่างหาก นางงอกก็ไถ่ได้ฟังดังนั้นก็ให้เรียกแกหวัมาตำทอหยาบเข้าเป็นอันมาก แล้วสั่งทหารจะให้เอาตัวแกหวัไปฆ่าเสีย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 713-714)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าถึงแม้ขุนกวนจะมีความเด็ดขาดขนาดไหน ได้วางแผนไว้อย่างไร แต่เมื่อมารดาห้ามปราม ต่อว่าขุนกวนก็ไม่กล้าขัดเพราะด้วยความกตัญญู รู้คุณมารดา ไม่ต้องการจะทำให้มารดาของตนไม่พอใจ

3. กลวิธีการสร้างตัวละคร

การศึกษากลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้วิจัยจะพิจารณาในด้านแนวการสร้างตัวละคร และกลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.1 แนวในการสร้างตัวละคร

ขุนกวน เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง คือมีพฤติกรรม บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและเหตุการณ์แวดล้อม มีรัก โลภ โกรธ หลง มีทั้งดีและเลวอยู่ในตัวเอง ภูมิชีวิต ความคิด อารมณ์ และความรู้สึกเหมือนกับเป็นมนุษย์จริง ๆ

3.2. กลวิธีการเสนอตัวละคร

3.2.1 จากการบรรยายหรือพรรณนา เพื่อบอกรูปร่างหน้าตาของขุนกวน ความว่า “แลขุนกวนนั้นรูปร่างงามหน้าผากใหญ่ปากกว้าง จักขุแดง” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 402) หรือบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของขุนกวน เช่น เหตุการณ์ตอนที่ขุนกวนรู้ว่านางขุนสนธิ์นได้หลบหนีออกจากเมืองไปพร้อมกับเล่าปี ขุนกวนโกรธมากจึงสั่งให้ทหารออกติดตามความว่า

...เดี๋ยวเสียวจึงว่า เล่าปีมีปัญญาลึกซึ้ง แม้ไปถึงเมืองได้นานไปจะเป็นศัตรูแก่ท่าน ขอให้ท่านเร่งรัดแต่งทหารตามไปจับตัวเล่าปีคืนมาให้จงได้ ขุนกวน

เห็นชอบด้วย จึงเรียกต้นบุญกับพัวเจี้ยงมาสั่งว่า ท่านจงคุมทหารห้าร้อยตามไปจับตัวเล่าปี่มาให้จงได้ ต้นบุญกับพัวเจี้ยงก็ลาขุนกวนรีบยกทหารไป ขุนกวนมีความโกรธคิดแค้นเล่าปี่นัก เอาศิลาฝนหมึกทิ้งลงกับพื้นตึกจนศิลาแตกกระจายไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 721)

3.2.2 จากคำพูดของตัวละครอื่น เช่น จากคำพูดของขุนเช็ก ก่อนที่จะสิ้นใจและได้สั่งเสียมอบอำนาจการปกครองให้แก่ขุนกวน ความว่า

อันตัวเรานี้เห็นจะไม่รอดจากความตาย แผ่นดินก็เป็นจุลาจุลต่าง ๆ อันเมืองกังตั๋งนี้เป็นเมืองใหญ่อยู่ เดียวเจียวจงช่วยคิดอ่านทำนุบำรุงขุนกวนให้รักษาเมืองโดยชนบประเพณีสืบไป จึงเอาตราสำหรับที่นั้นมอบให้ขุนกวน แล้วสั่งสอนว่า ตัวเจ้าจะเป็นใหญ่ในเมืองกังตั๋งนี้ จงคิดตรึกตรองการสงครามให้ชำนาญในทางบกทางเรือเหมือนพี่ แต่ซึ่งการโอบอ้อมอารีเลี้ยงทหารนั้นเจ้ามีสติหนักแน่นกว่าพี่ พี่นี้หากใจเรว้นัก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน). 2543. หน้า 406)

คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะโอบอ้อมอารี แต่ก็ความหนักแน่นอยู่ในตัวขุนเช็กจึงไว้วางใจให้ขุนกวนรักษาบ้านเมืองต่อจากตน

หรือจากคำพูดของขงเบ้ง ที่ให้คำปรึกษาแก่เล่าปี่เกี่ยวกับราชการเมืองกังตั๋งที่ขุนกวนปกครองอยู่ แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของขุนกวนว่า เป็นคนมีความโอบอ้อมอารี ปกครองราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข ความว่า

ฝ่ายขุนกวนมีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่ออาณาประชาราษฎรทั้งปวง จึงสร้างตึกใหญ่ตึกหนึ่ง ไว้เป็นที่พำนักแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวงอันมีสุขทุกข์ ตั้งให้เกายง เดียวเหียนเป็นผู้ใหญ่สำหรับรับรองผู้มีปัญหาซึ่งไปมา แลของสุ้มเกลี้ยกล่อมผู้คนทั้งปวงได้เป็นอันมาก แลขอเด็กชาวเมืองห้อยเซ เขี้ยวบันชาวเมืองพังเสีย ซี่จ้องชาวเมืองไพก๊วน เทียบเซชาวเมืองยี่หล่า จีห้วน ลกเจ็ก กับเตียวอุ้นนั้นชาวเมืองตองง่อ เล่งทงกั๋งอซันนั้นชาวเมืองห้วยเซ เก้าคนนี้

ขุนทวนตั้งไว้เป็นที่ปรึกษา แลลิบองชาวเมืองยี่เอ็ง ลกขุนชาวเมืองตองว่อ ซี่เซ่ง
ชาวเมืองลงเสีย พัวเจี้ยงชาวเมืองตองกุ่ม เตงฮองชาวเมืองโดกั้ง ห้าคนนี้ขุนทวน
ตั้งให้เป็นนายทหาร

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 526)

คำพูดของขงเบ้ง ที่กล่าวถึงขุนทวน แสดงให้เห็นถึงอำนาจการปกครองของขุนทวนว่า
มีผู้มีสติปัญญาคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา มีผู้มีความเก่งกาจในการรบมาอยู่ด้วยมากมายซึ่งต่าง
ก็เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งนั้น ก็ด้วยความโอบอ้อมอารีของขุนทวนจึงสามารถปกครอง
บ้านเมืองของตนให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. ตัวละครรอง (Minor Character)

ได้แก่ ตัวละครที่มีบทบาทไม่มากนัก โดยอาจมีบทบาทไปในทางใดทางหนึ่งของเรื่อง
โดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1. ตัวละครรองที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง
2. ตัวละครรองที่ช่วยเสริมตัวละครเอกให้เด่นขึ้น
3. ตัวละครรองที่ช่วยสร้างอารมณ์ขันและผ่อนคลายความตึงเครียดภายในเรื่อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับตัวละครรองใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ปรากฏ
ตัวละครรองหลายตัว เนื่องจากสามก๊กเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อเรื่องยาวดังที่ได้กล่าวมาแล้วและตัวละคร
รองหนึ่งตัวจะมีบทบาทหรือมีผลกระทบต่อเรื่องในหลายด้านแตกต่างกันไป เช่น บางตัวช่วยใน
การดำเนินเรื่องและยังช่วยในการสร้างอารมณ์ขัน บางตัวช่วยเสริมลักษณะตัวละครเอกและยัง
ช่วยในการดำเนินเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่าง ตัวละครรองเฉพาะที่มีบทบาทต่อโครงเรื่อง
ใหญ่ในด้านต่าง ๆ ที่เด่นชัด ดังต่อไปนี้

กวนอู

1. ประเภทของตัวละคร

กวนอู เป็นตัวละครที่จัดเป็นตัวละครรอง ที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง คือช่วยให้เรื่องดำเนินไปตามจุดประสงค์ของผู้ประพันธ์ ดังเช่น เหตุการณ์ตอนโจโฉแตกทัพเรือมาพบกับกวนอูที่ดักสู่มคอยจับตัวโจโฉอยู่ แต่แล้วกวนอูก็ปล่อยโจโฉไป ด้วยสำนึกในคุณที่โจโฉเคยดูแล จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กวนอู เป็นตัวละครที่ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ที่คับขันให้แก่โจโฉ

นอกจากนั้นกวนอูยังเป็นตัวละครที่ช่วยเสริมลักษณะของตัวละครเอก กล่าวคือช่วยเสริมให้เล่าปี่เด่นชัดขึ้น โดยที่เล่าปี่จะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหว โอบอ้อมอารี มีเมตตา เป็นผู้ที่มีสติปัญญา แต่ยังขาดพลังกำลังและความในการรบ ซึ่งตรงข้ามกับกวนอูที่เข้มแข็งอดทนมีพลังกำลังมาก มีความสามารถในการรบ ดังเหตุการณ์ตอนที่กวนอูอาสาฉ้วนเสี้ยวออกไปรบกับฮัวหยง แต่ฉ้วนเสี้ยวโกรธและดูหมิ่นกวนอูว่าเป็นเพียงทหารม้าธรรมดา บังอาจมาอาสาดูหมิ่นนายทัพจากหัวเมืองต่าง ๆ แต่โจโฉก็ได้ห้ามฉ้วนเสี้ยวและอนุญาตให้กวนอูออกรบ ความว่า

โจโฉจึงห้ามฉ้วนเสี้ยวว่า ท่านอย่าเพ่อโกรธก่อน ท่วงทีกวนอูนี้จะมีฝีมือกล้าหาญอยู่จึงขึ้นอาสา ถ้าไม่สมดังปากว่าจึงจะเอาโทษถึงตาย ฉ้วนเสี้ยวจึงว่ากวนอูเป็นทหารเลว ครั้นจะให้ออกไปรบกับฮัวหยง ฮัวหยงก็จะหัวเราะเย้ยเล่น ว่าในกองทัพรานี้ไม่มีทหารเอกแล้ว โจโฉจึงว่าข้าพเจ้าเห็นรูปร่างกวนอูนี้โตใหญ่คมสันอยู่ เห็นสมเป็นทหารเอก ฮัวหยงจะไม่รู้ว่าทหารเลว กวนอูจึงว่าข้าพเจ้าจะอาสาออกไปครั้งนี้ ถ้าไม่ได้ครีษะฮัวหยงเข้ามา ขอท่านจงเอาครีษะข้าพเจ้าไว้แทนเถิด ฉ้วนเสี้ยวได้ยินดังนั้นก็มีความยินดี จึงเกณฑ์ทหารให้กวนอู โจโฉจึงให้อุ้นสุราแล้วรินใส่จอกยื่นให้กวนอู กวนอูคำนับแล้วว่า ข้าพเจ้าเป็นแต่ทหารเลวซึ่งท่านจะให้สุรากินนั้น ขอให้ท่านงดไว้ก่อน เมื่อได้ข้าพเจ้าออกไปได้ครีษะฮัวหยงมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงจะรับเอาสุราของท่านกิน แล้วกวนอูขี่ม้าถือจ้าวออกไปรบด้วยฮัวหยง

ฝ่ายหัวเมืองทั้งปวงซึ่งอยู่ในค่ายนั้น ได้ยินเสียงกลองแลม้าล่ออื้ออึงก็ชวนกันออกไปดูกวนอูจะรบกับฮัวหยง ครั้นออกไปถึงประตูค่ายก็เห็นกวนอูหัวครีษะฮัวหยงกลับเข้ามาถึงไว้ตรงหน้าค่าย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 65)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถและความกล้าหาญของกวนอูให้เหล่าทหารและแม่ทัพนายกองต่าง ๆ ได้เห็น เมื่อกวนอูมาอยู่กับเล่าปี่จึงกลายเป็นทหารเอกเป็นกำลังคนสำคัญของเล่าปี่ คือเสริมฐานกำลังอำนาจและความเข้มแข็งให้กับเล่าปี่

2. ลักษณะตัวละคร

กวนอู เป็นตัวละครน้อยลักษณะ หรือตัวละครไม่ซับซ้อน คือแสดงลักษณะนิสัยออกมาในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว มีลักษณะเป็นแบบฉบับ กล่าวคือ กวนอู เป็นตัวละครที่เป็นแบบฉบับของคนชื่อสัตย์ กตัญญูมีคุณธรรม กวนอูได้ร่วมสาบานเป็นพี่น้องกับเล่าปี่ ได้ร่วมกันปราบโจรโพกผ้าเหลือง กวนอูจงรักภักดีต่อเล่าปี่เป็นอย่างยิ่ง ร่วมสู้รบกับเล่าปี่จนตัวตาย ดังเหตุการณ์ก่อนที่กวนอูจะเสียชีวิต เพราะถูกซุนกวนจับตัวได้ ซุนกวนก็ได้เกลี้ยกล่อมให้กวนอูอ่อนน้อมต่อตน แต่กวนอูก็ไม่ยอมซุนกวนจึงสังหารกวนอู ความว่า

ซุนกวนจึงว่าแก่กวนอูว่า แต่ก่อนเราได้ยินข่าวว่าท่านเป็นคนกล้าหาญ เข้มแข็ง น้ำใจสัตย์ซื่อหนัก เราก็มองใจรักจะใคร่ได้ท่านมาไว้เป็นเพื่อนตัว ท่านทำราชการอยู่กับนายท่านเราก็หาได้ท่านไม่ บัดนี้ท่านแพ้แก่เราทหารเราจับได้ ท่านจงอยู่กับเราเถิดเราจะไว้ชีวิต จะเลี้ยงท่านให้ถึงขนาด

กวนอูได้ฟังซุนกวนว่าดังนั้นก็โกรธนัก จึงด่าว่าอำยเด็กน้อย ตัวกูหายอมเป็นปาวมึงไม่ อนึ่งก็ได้ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาไว้ต่อเล่าปี่ จะช่วยเอาราชสมบัติให้เล่าปี่อันเป็นเชื้อพระวงศ์ ซึ่งกูจะอยู่ด้วยมึงอันเป็นศัตรูราชสมบัตินั้นไม่อยู่แล้ว ครั้นนี้กูแพ้ความคิดมึง มึงจับตัวกูได้ อย่าพักพูดเกลี้ยกล่อมเลยให้ปวยการปากกูเป็นชาติทหารจะกินข้าวแดงเป็นสองเจ้านั้นหาไม่ได้จะผู้ตาย...

...ใจหอนสมุห้บุญซีจึงว่า ซึ่งจะเลี้ยงกวนอูไว้ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย ครั้งหนึ่งใจใจจับกวนอูได้ตั้งให้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ ให้เครื่องอุปโภคเป็นอันมาก สามวันเลี้ยงโต๊ะที่หนึ่ง บำรุงเลี้ยงถึงเพียงนี้จะเอาตัวกวนอูไว้ กวนอูก็มีได้อยู่ ยังหนีไปหาเล่าปี่ผู้พี่ ผ่านายด่านเสียถึงห้าตำบล แลซึ่งท่านจะเลี้ยงไว้ นานไปข้าพเจ้าเห็นว่าจะเป็นอันตรายเหมือนดังนั้น ซุนกวนได้ฟังดังนั้นก็ตรึงตรองอยู่เป็นครู่ แล้วว่า ท่านว่านี่เราเห็นชอบด้วย จึงสั่งทหารให้เอาตัวกวนอู กวนเป้งพ่อลูกไปฆ่าเสีย

3. กลวิธีการสร้างตัวละคร

การศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครของ ผู้วิจัยจะพิจารณาในด้านแนวการสร้างตัวละคร และกลวิธีการเสนอตัวละคร ดังนี้

3.1 แนวการสร้างตัวละคร

3.1.1 สร้างให้สมจริง ผู้ประพันธ์สร้างให้กวนอุเป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง มีบุคลิกและพฤติกรรมเหมือนกับบุคคลจริง มีทั้งอารมณ์รัก อารมณ์โกรธ มีความอิจฉาเหมือนคนทั่วไป เช่น ตอนที่เล่าปีจะยกเล่าของลูกเลี้ยงของเล่าปีเป็นเจ้าต่างกรม กวนอุเกิดความอิจฉาเล่าของจึงห้ามเล่าปี ดังความว่า

พระเจ้าเล่าปีจึงให้หา กวนอุว่า เราจะให้เล่าของเป็นเจ้าต่างกรม ท่านจะเห็นประการใด กวนอุได้ฟังดังนั้นก็มีความริษยาพูดว่า เล่าของนี้เป็นคนโง่เง่าหาชาติตระกูลมิได้ อันจะให้เป็นเจ้าต่างกรมนั้นไม่สมควร แม้ถึงจะทำราชการอยู่ในเมืองเล่าปีก็หาไว้ใจได้ไม่ พระองค์จึงให้ออกไปอยู่เมืองซ่งหยง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1006)

นอกจากนั้น ผู้ประพันธ์ยังสร้างให้กวนอุมีลักษณะที่เป็นแบบฉบับ คือ เป็นแบบอย่างของคนที่มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ ไม่ว่าจิตใจจะเกลียดกล่อมให้กวนอุอยู่ด้วยอย่างไร กวนอุก็ไม่อยู่ พอรู้คราวของเล่าปี กวนอุก็หนีใจกลับไปอยู่กับเล่าปี เนื่องจากมีความจงรักภักดีต่อเล่าปี ดังบทสนทนาระหว่างกวนอุกับจิตใจ ความว่า

จิตใจจึงถามกวนอุว่า เหตุใดท่านจึงรีบมามิให้เรา รู้ กวนอุยอับตัวลง คำนับแล้วตอบว่า เดิมข้าพเจ้าได้สัญญาไว้ต่อท่าน ท่านก็รับปฏิญาณไว้ ครั้นข้าพเจ้ารู้ข่าวเล่าปีแล้ว เข้าไปจะลาท่านถึงสองครั้งสามครั้งก็ไม่ถึงท่าน ข้าพเจ้าก็วิตกอยู่ถึงเล่าปี จึงเขียนหนังสือคำนับลาท่านให้ไว้แก่นายประตู แลสิ่งของซึ่งท่านให้ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้ามอบให้แก่หญิงคนใช้ไว้สิ้น ข้าพเจ้าจึงรีบ

มาหวังจะไปหาเล่าปี มหาอุปราชาจึงคิดถึงคำซึ่งสัญญาไว้นั้น จึงเมตตาให้
ข้าพเจ้าไปเกิด

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 364)

3.1.2 สร้างให้เกินจริง คือ ผู้ประพันธ์ได้สร้างให้กวนอูมีลักษณะรูปร่างหน้าตาที่
เกินจริง ผิดไปจากคนธรรมดาทั่วไป กวนอู เป็นตัวละครที่มีรูปร่างสูงใหญ่ หนวดยาว มีพลังกำลัง
มาก ดังความว่า

...มีคนหนึ่งรูปร่างโตใหญ่ขึ้นเกวียนมาถึงหน้าร้านสุราเข้าไปเรียกผู้ชายสุราว่า เอา
สุรามาขายจงเร็ว เรากินแล้วจะรีบไปอาสาดิน เล่าปีเห็นผู้นั้นสูงประมาณ
หกศอกหนวดยาวประมาณศอกเศษ หน้าแดงดังผลพุทราสุก ปากแดงดังชาด
แต้ม คิ้วดั่งตัวไหม จักขุยาวดั่งนกการเวก เห็นกิริยาผิดประหลาดกว่าคนทั้งปวง
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 8)

3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

3.2.1 จากการบรรยายและพรรณนา ซึ่งผู้ประพันธ์ได้ใช้เสนอรูปร่าง
และภูมิหลังของกวนอู ดังการบรรยายรูปร่าง ความว่า

...มีคนหนึ่งรูปร่างโตใหญ่ขึ้นเกวียนมาถึงหน้าร้านสุราเข้าไปเรียกผู้ชายสุราว่า เอา
สุรามาขายจงเร็ว เรากินแล้วจะรีบไปอาสาดิน เล่าปีเห็นผู้นั้นสูงประมาณ
หกศอกหนวดยาวประมาณศอกเศษ หน้าแดงดังผลพุทราสุก ปากแดงดังชาด
แต้ม คิ้วดั่งตัวไหม จักขุยาวดั่งนกการเวก เห็นกิริยาผิดประหลาดกว่าคนทั้ง
ปวง เล่าปีจึงขอเข้าไปนั่งกินสุราด้วยแล้วถามว่าท่านนี้ชื่ออะไร ผู้นั้นจึงบอกว่า
เราชื่อกวนอู อีกชื่อหนึ่งนั้นหุ่นเตี้ยๆ บ้านเราอยู่เมืองฮอตังโกเหลียง ที่เมือง
ฮอตังโกเหลียงนั้น มีคนคนหนึ่งมีทรัพย์มากร้ายกาจสามหาวข่มเหงคนทั้งปวง
เราเห็นผิดนักเราจึงฆ่าผู้นั้นเสียแล้วหนีไปเที่ยวอยู่เป็นหลายหัวเมือง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 8)

หรือจากการบรรยายเหตุการณ์ตอนที่โจโฉพาทวนอุเข้าเฝ้าพระเจ้าเหี้ยนเต้ พระเจ้าเหี้ยนเต้ได้กล่าวชม ทวนอุว่า เป็นผู้ที่มีหนวดงาม ความว่า

ครั้นเวลาเช้าทวนอุเข้าไปเฝ้า พระเจ้าเหี้ยนเต้ทอดพระเนตรเห็นทวนอุใส่
ถุงหนวดดั่งนั้นจึงตรัสถามว่า ถุงใส่สิ่งใดแขวนอยู่ที่คอ นั้น ทวนอุจึงทูลว่า ถุงนี้
มหาอุปราชให้ข้าพเจ้าสำหรับใส่หนวดไว้ แล้วทวนอุก็ถอดถวายให้ทอดพระเนตร
พระเจ้าเหี้ยนเต้เห็นหนวดทวนอุยาวถึงอกเส้นละเอียดยดงามเสมอกันแล้วตรัส
สรรเสริญว่าทวนอุนี้หนวดงาม จึงพระราชทานชื่อว่า บีเยียงกั๋ง แปลภาษาไทย
ว่าเจ้าหนวดงาม

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 346)

3.2.2 จากบทสนทนาของตัวละคร ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีการเสนอตัวละคร
โดยเสนอจากบทสนทนาของตัวละครคือ โจโฉ ขุนฮกและกวยแก พูดถึงความสามารถในการรบ
และความซื่อสัตย์ของทวนอุ เพื่อแสดงให้เห็นชื่อเสียงจากคำเล่าลือถึงความกล้าหาญ ความสามารถ
ในการรบ และจิตใจที่ซื่อสัตย์ของทวนอุ ความว่า

ขุนฮกจึงว่า ข้าพเจ้ารู้กิตติศัพท์ว่า เล่าปี่ให้ทวนอุรักษาครอบครัวอยู่เมือง
แฉ่ฝื่อ ซึ่งท่านจะยกกองทัพไปตีนั้นควรนัก ถ้าจะได้ไว้ช่วยเลี้ยงก็จะยกมาพาเอา
ครอบครัวเล่าปี่ไป โจโฉจึงตอบว่า อันทวนอุนั้นมีฝีมือกล้าหาญชำนาญในการ
สงคราม เราจะใคร่ได้ตัวมาเลี้ยงเป็นทหาร เราจะแต่งคนให้ไปเกลี้ยกล่อมทวน
อุจึงจะได้ กวยแกจึงว่าอันน้ำใจทวนอุนั้นซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่นัก ซึ่งจะให้คนไปเกลี้ย
กล่อมเห็นทวนอุจะมีลงใจด้วย แลผู้ใดซึ่งจะไปเกลี้ยกล่อมนั้นทวนอุก็คงจะฆ่าเสีย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 336)

3.2.3 จากนาฏการของตัวละคร ผู้ประพันธ์เสนอลักษณะของทวนอุ
โดยใช้การกระทำของตัวทวนอุ ที่เห็นได้เด่นชัดคือ ตอนที่ทวนอุต้องไปอยู่กับโจโฉ เพื่อจะปกป้อง
ครอบครัวของเล่าปี่ ทวนอุได้ขอสัญญาจากโจโฉสามข้อ ได้แก่ ข้อแรก การที่ทวนอุไปอยู่กับโจโฉ
ไม่ได้หมายความว่าทวนอุยอมเป็นข้ารับใช้โจโฉแต่ทวนอุอยู่ด้วยการเป็นข้ารับใช้ในพระเจ้าเหี้ยนเต้
ข้อสอง ขอดูแลครอบครัวของเล่าปี่ห้ามไม่ให้ใครทำอันตรายได้ ข้อสาม เมื่อตนรู้ข่าวของเล่าปี่

เมื่อใด จะไปหาเล่าปีทันทีโดยไม่ต้องรอคำอนุญาตจากโจโจ ดังความว่า

กวนอุจิงว่า เดิมเราได้สาบานกันไว้กับเล่าปี เดียวหนุ่ยว่า จะช่วยกัน
ทำนุบำรุงพระเจ้าเหียนเต๋แลอาณาประชาราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งเราจะ
สมัครเข้าด้วยนั้น เราจะขอเป็นข้าพระเจ้าเหียนเต๋ประการหนึ่ง เราจะขอปฏิบัติ
พิธีสะกัเราทั้งสอง แลอย่าให้ผู้ใดเข้าออกกล้ากราบเข้าถึงประตูที่อยู่ได้ จะขอ
เอาเบี้ยหวัดของเล่าปีซึ่งเคยได้รับพระราชทานนั้น มาให้แก่พิธีสะกัเราทั้งสอง
ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งถ้าเรารู้ว่าเล่าปีอยู่แห่งใดตามลัดโดถึงมาตรว่าเรา
มิได้ลามหาอุปราช เราก็จะไปหาเล่าปี แม้มหาอุปราชจะห้ามเราก็ไม่ฟัง แล
เนื้อความสามประการนี้ท่านจงเอาไปบอกแก่มหาอุปราชเถิด

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 341)

ต่อมาเมื่อกวนอุ ได้รู้ข่าวเล่าปี กวนอุก็ได้พามรรยาของเล่าปีทั้งสองคนไปพบเล่าปี
โดยกวนอุต้องฝ่าด่านต่าง ๆ ถึงเจ็ดด่าน เพื่อที่จะไปพบเล่าปีให้ได้ จากการกระทำดังกล่าวแสดง
ให้เห็นว่า กวนอุ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อเล่าปีมาก ไม่ว่าโจโจจะเลี้ยงดูกวนอุให้มีความสุข
ความสบายเพียงใด กวนอุก็ไม่เคยหลงไปกับทรัพย์สินสิ่งของนั้น ๆ แต่กลับยึดมั่นอยู่ในคำสาบานที่จะ
เป็นพี่น้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเล่าปี

2. เดียวหนุ่ย

2.1 ประเภทของตัวละคร

เดียวหนุ่ย จัดเป็นตัวละครประเภทตัวละครรอง ที่มีบทบาทไม่มากนักภายในโครงเรื่อง
ใหญ่ เป็นตัวละครที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ แต่เดิมเดียวหนุ่ยเป็นคนขายสุราและฆ่าหมู
ขาย เป็นคนใจร้อน โง่เงา เมื่อพบกับเล่าปีก็ได้ร่วมสาบานเป็นพี่น้องกับเล่าปีและกวนอุ ร่วม
กันปราบโจรโพกผ้าเหลือง เป็นหนึ่งในห้าทหารเสือของเล่าปีช่วยทำนุบำรุงเล่าปีจนวาระสุดท้าย
ของชีวิต เหตุเนื่องมาจากความใจร้อนจึงลงโทษนายทหารคือ ฮอมเกียงและเดียวตัด ที่เตรียมการไป
รบแก้แค้นให้กวนอุไม่ทันและได้คาดโทษตายเอาไว้ ดังความว่า

ฝ่ายเดียวหุยกกลับไปเมืองลงจิว ก็สั่งทหารให้เตรียมเครื่องคัสตราวุธแล
ม้าขาวธนูขวานเครื่องนุ่งห่มขาวให้พร้อมในสามวัน เราจะได้ยกกองทัพไปรบ
ขุนกวนให้ทันทัพหลวง เวลาเช้ามีนายทหารสองคนชื่อสองเกียง เดียวตัดเข้าไป
แจ้งแก่เดียวหุยกว่า ซึ่งท่านสั่งให้เตรียมธนูขวานม้าขาวแลเครื่องนุ่งห่มขาวให้พร้อมใน
สามวันนั้นเร็วนัก เห็นทหารหาไม้ทันทขอให้นั้นออกไปหน่อยหนึ่งเกิด เดียวหุยกโกรธ
จึงว่า กูจะเร่งยกทัพไปเป็นการเรียให้ทันกำหนดแต่การเท่านั้นสิว่าไม่ทันแล้ว จึงสั่ง
ทหารเอาตัวสองเกียง เดียวตัดไปผูกเข้ากับต้นไม้ตีคนละห้าสิบที แล้วชี้มือร้องว่า
ถ้าการของกูมิทันกำหนดในพรุ่งนี้ กูจะให้ฆ่าเสียทั้งสองคน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1057)

จากการที่เดียวหุยกได้คาดโทษตายนายทหารทั้งสอง นายทหารทั้งสองจึงเกิดความแค้นและ
กลัวตายจึงวางแผนลอบฆ่าเดียวหุยก ในขณะที่เดียวหุยกเมาหลับอยู่ ความว่า

สองเกียงกับเดียวตัดเข้าไปด้อมมองดู รู้ว่าเดียวหุยกเมาเหล้านอนหลับ อยู่
ครั้นเวลาสองยามสองเกียง เดียวตัดเอากะบี่ซ่อนในเสื้อพากันเข้าไป จึงสัญญา
กันว่าถ้าตื่นอยู่เราทำเป็นปรึกษาการสงคราม ถ้าเดียวหุยกนอนหลับอยู่เราจึงฆ่า
เสียให้ตาย ครั้นเดินเข้าไปถึงแลเห็นเดียวหุยกนอนดาค้างเหมือนหนึ่งตาย นนวด
ก็สิ้น คิดว่าตื่นอยู่มีอาจที่จะเดินเข้าไปใกล้ ต่อเมื่อได้ยินเสียงเดียวหุยกกรนจึงรู้
ว่าหลับสนิท คนหนึ่งเอากะบี่แทงเข้าที่ซอกคอ คนหนึ่งแทงเข้าที่ท้อง เดียวหุยก
ร้องได้คำเดียวก็ตาย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1059)

จากบุคลิกลักษณะนิสัยที่ใจร้อน วุฒิม ขอบดื่มสุราและชอบโบยตีลูกน้องของเดียวหุยก
ยังเป็นข้อเปรียบเทียบทำให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของกวนจูและเล่าปี่เด่นชัดขึ้นในด้านความรอบคอบของ
กวนจู และลักษณะโอบอ้อมอารีของเล่าปี่

2.2 ลักษณะตัวละคร

เตียวหุย เป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อนหรือน้อยลักษณะ คือ เป็นตัวละครที่มีบุคลิกภาพไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานการณ์ กล่าวคือ เตียวหุย เป็นตัวละครที่มีความสามารถในการรบ มีพลังกำลังมาก แต่เป็นคนอารมณ์ร้อน โวยวาย ดุดัน หุนหันพลันแล่น ชอบดื่มสุรา มีรูปร่าง สูงใหญ่ หน้าตาดุตัน ดังเหตุการณ์ตอนที่เตียวหุยไปพบตีกิ้วขุนนางที่ประพาศิตัวไม่เหมาะสมเรียกเอาสินบนกับเล่าปี่ ชูเชียวทำร้ายราชบุตร ด้วยเป็นคนอารมณ์ร้อนและเมาสุราเตียวหุยก็ได้ทำร้ายตีกิ้ว ความว่า

ฝ่ายเตียวหุยเสพยาสุราแล้วขี่ม้าจะไปเที่ยวเล่น ครั้นมาถึงตรงประตูที่อยู่ตีกิ้ว เห็นคนแกล้งร้องให้อยู่ประมาณห้าสิบหกสิบคน เตียวหุยจึงถามว่ามาร้องให้อยู่ด้วยเหตุอันใด คนทั้งปวงจึงบอกว่าตีกิ้วให้เอาปลัดมาโบยตี ให้ชัดว่าเล่าปี่อ้อราชบุตร ครั้นข้าพเจ้าช่วยกันจะเข้าไปขอโทษ นายประตูมิให้เข้าไป แล้วข้าพเจ้าพาเจ้าอีกเล่า ข้าพเจ้าได้รับความเจ็บอายจึงร้องให้อยู่ฉะนี้ เตียวหุยได้ยินดังนั้นก็โกรธใจลงจากหลังม้าวิ่งเข้าไปถึงประตู นายประตูห้ามก็มีฟัง ครั้นเตียวหุยเข้าไปในประตูเห็นปลัดต้องมัดมือมัดเท้าอยู่ ตีกิวนั้นนั่งอยู่บนเก้าอี้ เตียวหุยทวาดแล้วร้องว่า อ้ายซีฉ้อใหญ่มีรู้จักกูหรือไม่ ตีกิวดกใจเงยขึ้นเห็นเตียวหุย ยังมีทันจะตอบประการใด เตียวหุยเข้าจับจิกผมกระซอกตีกิวดกกลงจากเก้าอี้ แล้วเอาผมกระหมวดมือลากออกมาถึงศาลากลาง จึงเอาผมตีกิ้วยผูกกับหลักม้า แล้วหักเอากิ่งสนมาตีตีกิ้วยเจ็บปวดเป็นสาหัส

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 22)

หรือเหตุการณ์ตอนที่เล่าปี่เสียเมืองซีจิ๋วให้แก่ลิโป้ เนื่องจากให้เตียวหุยอยู่รักษาป้องกันบ้านเมืองแต่เตียวหุยกับเมาสุราบังคับบูชเชียวทหารได้บังคับบัญชาให้ดื่มสุราด้วย เมื่อทหารผู้นั้นไม่ทำตามก็สังลงโทษ ดังความว่า

ฝ่ายเตียวหุยซึ่งอยู่รักษาเมืองซีจิ๋ว จึงให้ต้นเต้งว่าราชการฝ่ายพลเรือน เตียวหุยนั้นว่าราชการข้างเหล่าทหาร ครั้นอยู่มาวันหนึ่งเตียวหุยให้แต่งโต๊ะแล้วเชิญขุนนางฝ่ายทหารพลเรือนทั้งปวงมาพร้อมกัน เตียวหุยจึงว่าเมื่อเล่าปี่จะยกกองทัพไปนั้นได้กำชับเราว่าอย่าให้เสพยาสุรานัก วันนี้เราสบายใจจึงให้

แต่งโต๊ะเชิญท่านทั้งปวงมากินโต๊ะ เสพย์สุราเล่นแต่วันเดี๋ยวนี้นี้ให้สนุก สืบไป
ท่านทั้งปวงแลเราอย่าได้กินเลยเป็นอันขาด จะตั้งหน้าว่าราชการรักษาเมืองไว้
ให้เป็นปรกติกว่าเล่าปีจะยกกลับมา แล้วเดี๋ยวหุยก็รินสุราคำนับให้ขุนนาง
ทั้งปวงกิน

แต่โจป๋ามีได้รับจอกสุรา จึงว่าแก่เดี๋ยวหุยว่า ข้าพเจ้าได้สาบานไว้ต่อ
เทพดาว่ามีได้กินเลย เดี่ยวหุยจึงว่าตัวเป็นทหารเหตุใดจึงว่าไม่เสพย์สุรา เราจะ
ให้กินสักจอกหนึ่ง ถ้ามีกินเราไม่ฟัง โจป๋าคิดกลัวเดี๋ยวหุยจึงคำนับรับจอกสุรามา
กินเข้าไป เดี่ยวหุยจึงรินสุรากินเข้าไปประมาณยี่สิบจอกใหญ่ เดี่ยวหุยเมาแล้ว
จึงรินสุราให้ขุนนางทั้งปวงกินอีก แต่โจป๋านั้นว่าข้าพเจ้ากินไม่ได้ เดี่ยวหุยจึง
หัวเราะแล้วว่าเมื่อกี้นั้นตัวว่ากินไม่ได้ แล้วก็กินเข้าไปได้จอกหนึ่ง ครั้นให้กินอีก
ว่ากินไม่ได้ ก็เห็นว่าตัวแก่ล้งบิดพลั่วลงเรา เราไม่ฟัง จะให้ตัวกินอีกจงได้ โจป๋า
มิได้กิน เดี่ยวหุยโกรธจึงว่า ตัวเป็นผู้ร่อยกว่าเราบังอาจขัดไม่เสพย์สุราด้วยเรา
นั้น ก็เห็นว่ามีได้เกรงเรา แล้วก็สั่งให้คนใช้เอาตัวโจป๋าไปตีร้องหนึ่ง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 194)

จากเหตุการณ์ในตอนนั้น ทำให้โจป๋าเจ็บแค้นเดี๋ยวหุย จึงได้ลักลอบเป็นไส้ศึกให้แก่
ลิโป้ เข้ามายึดเมืองซีจิว ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของเดี๋ยวหุยที่เป็น
คนชอบดื่มสุรา อารมณ์ร้อน และใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลจนเกิดผลเสียแก่บ้านเมืองและ
ตนเอง

2.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

2.3.1 แนวการสร้างตัวละคร

ผู้ประพันธ์สร้าง เดี่ยวหุย ให้มีลักษณะรูปร่างที่เกินจริง คือ ผิดประหลาดไปจากคน
ทั่ว ๆ ไปคือ มีรูปร่างสูงใหญ่ ศีรษะเหมือนเสือ ตากลมใหญ่ คางพองโต ดังคำบรรยายลักษณะ
รูปร่างของเดี่ยวหุย ความว่า

...มีคนหนึ่งยืนอยู่ข้างหลังเล่าปีแล้วว่า เป็นผู้ชายไม่ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินแล้วสิ มาทอดใจใหญ่ ฝ่ายเล่าปีกลับหน้ามาดู เห็นผู้นั้นสูงประมาณห้าศอกศีรษะเหมือนเสือ จักขุกลมใหญ่ คางพองโต เสียงดังฟ้าร้อง กิริยาดังม้าควบเห็นผดประหลาดจึงถามว่าท่านนี้ชื่อใด ผู้นั้นจึงถามว่าเราชื่อเดียวหุยเอ็กเด็ก..

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 7)

เดียวหุยเป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริงในด้านลักษณะนิสัย มีพฤติกรรมเหมือนคนทั่วไปที่มีอยู่ในสังคมจริง ๆ เดียวหุยเป็นตัวละครที่มีนิสัยดุน ใจร้อน วู่วาม แต่ก็มีคุณสมบัติและจงรักภักดีต่อเล่าปี ยึดมั่นในคำสาบาน ดังเหตุการณ์ตอนที่เดียวหุยรู้ว่ากวนอูตาย ด้วยความรักและมีจิตใจที่ซื่อสัตย์ยึดมั่นในคำสาบาน จึงเข้าไปหาเล่าปีเพื่อชวนเล่าปีแก้แค้นให้แก่กวนอู

เดียวหุยเข้าไปกราบลงแล้ว สองมือเข้ากอดเอาพระบาทแล้วก็ร้องให้พระเจ้าเล่าปีทรงพระกันแสง ครั้นคลายโศกแล้วเดียวหุยจึงทูลว่า พระองค์ได้เสวยราชสมบัติแล้วล้มความสัตย์ซึ่งให้กันไว้แต่ก่อนเสียแล้วหรือ พระองค์จึงไม่คิดแก้แค้นแทนกวนอูเลย พระเจ้าเล่าปีจึงว่า เราคิดกันว่าจะยกทัพไปแก้แค้น แต่ว่าขุนนางทั้งปวงเข้าห้ามไว้เราจึงงดอยู่ เดียวหุยจึงว่า คนทั้งปวงเขาหาได้ให้ความสัตย์ไว้แก่กวนอูเหมือนพระองค์กับข้าพเจ้าไม่ ถ้าพระองค์ไม่ยกไปแล้ว ข้าพเจ้านี้หาคิดชีวิตไม่เลย จะขอยกกองทัพไปแก้แค้น ถ้าแก้แค้นมิได้ ก็ตายเสียดีกว่ากลับมาเห็นหน้าพระองค์

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1055)

2.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

2.3.2.1 จากการบรรยายหรือพรรณนา จะเห็นได้จากการบรรยายเหตุการณ์ตอนที่เดียวหุยรบกับเจียมหนั้น ความว่า

เดียวหุยโกรธเป็นกำลั่ง ก็คุมทหารประมาณสองร้อย ขึ้นม้าขับเข้ามาถึงเชิงกำแพง ทหารเจียมหนั้นซึ่งอยู่บนหน้าที่ก็มีได้ออกมาต่อสู้ แต่ร้องดำเดียวหุย

ออกมาด้วยคำหยาบซ้ำเป็นอันมาก เตียวหุยยิ่งโกรธดังเพลิงเผาในหัวใจจะขับ
ม้ารุกเข้าไปก็ติดคูเมืองอยู่เข้าไปไม่ได้ ได้แต่คำรามอยู่ในคอกจนเวลาเย็น แล้วก็
กลับมาคาย ครั้นรุ่งเช้าก็คุมทหารกลับเข้ามาร้องด่าอีก เสียมหมิงก็เอาเกาทัณฑ์ยิง
ออกมาถูกหมวกเตียวหุย เตียวหุยโกรธจึงขี่มือด่าว่า อ้ายเผม่า แม้กูได้ตัวมึงจะ
ฉีกเนื้อเคี้ยวเสียให้สาใจ ร้องด่าอยู่จนเวลาเย็นแล้วก็กลับมา

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 834)

จากการบรรยายเหตุการณ์ข้างตน ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนอารมณ์ร้อน
มูทะลุคุดันของเตียวหุย

2.3.2.2 จากบทสนทนาของตัวละคร เช่น จากการสนทนาระหว่างเล่าปี่และ
เตียวหุย ความว่า

...เตียวหุยจึงว่า ท่านจะเอากวนอุไปเป็นที่ปรึกษาแล้วข้าพเจ้าจะขออยู่
รักษาเมือง เล่าปี่จึงว่า ตัวเจ้ามักเสพยาแล้วดีโดยทหาร ประการหนึ่งก็เป็น
คนใจร้ายมิได้ฟังผู้ใดห้ามปราม จะไร้ใจให้อยู่รักษาเมืองนั้นมิได้ เตียวหุยจึงว่า
แต่วันนี้ข้าพเจ้าไม่เสพยาเลย ถ้าจะทำการสิ่งใดก็จะปรึกษาหารือผู้มีสติปัญญา
ก่อนจึงจะทำแน้มมิให้ผู้ใดห้ามปรามจะฟังคำ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 192-193)

2.3.2.3 จากนาฏการของตัวละคร ผู้ประพันธ์ได้ใช้การกระทำของเตียวหุย
แสดงลักษณะนิสัยที่มีความซื่อสัตย์รักพี่น้อง ยึดมั่นในคำสาบานของเตียวหุย และยังแสดงให้เห็น
ถึงอารมณ์ที่อ่อนไหวของเตียวหุย ถึงแม้ว่าจะเป็นคนที่ดูอารมณ์ร้อน แต่ก็มีอารมณ์
เศร้า เสียใจเหมือนกับคนทั่ว ๆ ไป ดังเหตุการณ์ตอนที่เตียวหุยรู้ข่าวการตายของกวนอุ ความว่า

ฝ่ายเตียวหุยอยู่ ณ เมืองล่งจื๋วนั้น แจ้งว่าขุนกวนฆ่ากวนอุเสียแล้ว ก็
ร้องให้ทั้งกลางวันกลางคืนจนน้ำตาเป็นเลือดไหลออกมา ขุนนางทั้งปวงตกใจกลัว
เตียวหุยจะตาย จึงเข้ามาปลอบเล่าโลมเอาใจ ชวนให้เตียวหุยเสพยาหวังจะ
ให้คลายความโศก ครั้นเตียวหุยเมาสุราแล้วคิดถึงกวนอุ ก็มีความโกรธเป็น
กำลังนัก จะใคร่แก้แค้นขุนกวน ก็โกรธโลดเต้นไปมาด้วยกำลังเมา ถูกทหาร

ศรีษะแตกก็มี ลางคนแขนหักขาหัก ลางคนก็ตาย เตียวหุยบ่ายหน้าเขม่นไป
ทางทิศเมืองกังตั๋ง ตั้งท่าจะทิ่มแทง แล้วก็ขบฟันคิดมาถึงที่ชายก็ร้องไห้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1054)

เตียวหุย เป็นตัวละครที่เป็นหนึ่งในทหารเสือของเล่าปี่ มีพลังกำลังมาก มีความสามารถในการรบ แต่เป็นคนใจร้อน วู่วาม ไม่รอบคอบ ชอบดื่มสุรา จนท้ายที่สุดก็ต้องตายด้วยสาเหตุที่เมาสุราแล้วทำร้ายโยยตีทหารจนทำให้ทหารเกิดความเจ็บแค้นและรอบฆ่าเตียวหุยในตอนที่มาหลบ

3. ตั้งโต๊ะ

3.1 ประเภทตัวละคร

ตั้งโต๊ะ จัดเป็นตัวละครรอง ที่มีบทบาทช่วยในการดำเนินเรื่อง คือ เป็นตัวละครที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในราชสำนัก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในโครงเรื่องใหญ่ คือความขัดแย้งของทั้งสามก๊ก

3.2 ลักษณะของตัวละคร

ตั้งโต๊ะ เป็นตัวละครที่ไม่ซับซ้อนหรือน้อยลักษณะ บุคลิกไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ตั้งโต๊ะ เป็นตัวละครที่มักใหญ่ใฝ่สูง มีจิตใจหยาบช้า จะเห็นได้จากพฤติกรรมของตั้งโต๊ะที่ไม่เกรงกลัวพระเจ้าแผ่นดิน ช่มเหลงประชาชน ดังความว่า "แลตั้งโต๊ะนั้นตั้งตัวเป็นเชี่ยงก๊ก ภาษาไทยว่าพระยามหาอุปราช ถือกระบี่เข้าเฝ้ามิได้เป็นเวลา ตามแต่จะชอบใจเข้าออก ถืออาญาสิทธิ์ กำเริบขึ้นกว่าแต่ก่อน แลทหารพรรคพวกทำการหยาบช้าช่มเหลงชาวเมืองได้ความเดือนร้อน..." (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 48)

ในตอนแรกนั้น ตั้งโต๊ะ เป็นเจ้าเมืองซีหลง ต่อมาโจโฉให้ยกทัพเข้ามาให้เมืองหลวง เพื่อช่วยปราบขันที ตั้งโต๊ะเป็นคนที่กำลังกำเริบ มักใหญ่ใฝ่สูงอยู่แล้ว จึงคิดยึดอำนาจในเมืองหลวง เมื่อตั้งโต๊ะเกลียดกล่อมลิโป้มาเป็นบุตรบุญธรรมได้ ก็ยังมีใจกำเริบหนัก สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นอันมาก ต่อมาอ้วนอุ้นไ้ฉนางเตียวเสียน ยั่วยุให้ตั้งโต๊ะแตกคอกับลิโป้ ในที่สุดตั้งโต๊ะก็ถูกลิโป้ฆ่าตาย

3.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

3.3.1 แนวในการสร้างตัวละคร

สร้างให้มีลักษณะสมจริง คือมีพฤติกรรมที่สามารถพบเห็นได้ในสังคม กล่าวคือ ตั้งโต๊ะเป็นตัวละครที่มักใหญ่ใฝ่สูง มีจิตใจหยาบช้า หลงในอำนาจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนสร้างความเดือดร้อนและกดขี่ข่มเหงประชาชน

3.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

3.3.2.1 จากการบรรยายหรือพรรณนา ผู้ประพันธ์ได้บรรยายและพรรณนาถึงภูมิหลังและลักษณะนิสัยของตั้งโต๊ะ ความว่า

ฝ่ายตั้งโต๊ะเป็นเจ้าเมืองซีหลง ได้คุมทหารยี่สิบหมื่น มีใจหยาบช้าคิดจะเอาราชสมบัติเนื่อง ๆ ครั้นรู้หนังสือรับสั่งให้มาดั่งนั้น มีความยินดีนักเห็นจะสมคิดครั้งนี้ จึงให้เยี่ยงหูลูกเขยอยู่รักษาเมือง แล้วจัดลัญจกหนึ่ง กุญแจหนึ่ง เตียวเจหนึ่ง หวนเตียวหนึ่ง ซึ่งเป็นทหารเอกกับทหารเลวสิบหนึ่ง สรรพด้วยเครื่องคัสตราวุธพร้อม แล้วยกไปเมืองลกเอี้ยง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 33)

3.3.2.2 จากบทสนทนาของตัวละคร เช่น เหตุการณ์ในตอนที่ตั้งโต๊ะคิดจะยกกองทัพไปตีเมืองลกเอี้ยง แทนหงจูเปียน จึงได้ปรึกษากับลิฉุย ดังความว่า

ฝ่ายตั้งโต๊ะจึงเกลี้ยกล่อมนายทหารทั้งปวงซึ่งอยู่ด้วยโฮจิ้นแต่ก่อนนั้นเข้าอยู่ในอำนาจลิฉุย ตั้งโต๊ะจึงกำเริบขึ้น แล้วปรึกษากับลิฉุยว่า เราจะยกกองทัพไปตีเมืองลกเอี้ยง จะให้หงจูเปียนเสวยราชย์ ราชการแลขุนนางทั้งปวงก็จะเป็นสิทธิ์แก่เรา ภายหลังไปจะคิดการสิ่งใดก็ได้สะดวก ลิฉุยก็ตอบว่า ทุกวันนี้เจ้าก็เหมือนหนึ่งหาไม้ เสนาบดีสำเร็จราชการก็ไม่มี แผ่นดินพึ่งสงบ ซึ่งท่านคิดทั้งนี้ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย ให้ท่านเร่งคิดทำเถิด

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 40)

จากคำพูดของ ตังโตะ ดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่มักใหญ่ใฝ่สูงของตังโตะ ที่หวังจะมีอำนาจ ต้องการจะเป็นเจ้าแผ่นดิน หรือจากบทสนทนาระหว่างอึ้งอู้นที่ขอร้องให้นางเตียวเสียนช่วยกำจัดตังโตะ ความว่า

...อึ้งอู้นจึงว่าทุกวันนี้แผ่นดินร้อนทุกเส้นหญ้า เจ้าก็ยอมแข็งอยู่แล้ว พระเจ้าเหียนเต๋นั้นอุปมาดังฟองไก่อันวางอยู่เหนือหน้าศิลา ขุนนางกับอาณาประชาราษฎรนั้นอุปมาดังอยากเอื้ออันใกล้กองเพลิง มิได้รู้ว่าคุณตายจะมาถึงเมื่อใด ตังโตะทำการหยาบช้ากำเริบขึ้นจะชิงเอาราชสมบัติ หากผู้ใดจะคิดล้างตังโตะไม่ แลตังโตะนั้นก็มีบุตรเลี้ยงคนหนึ่งชื่อลิโป้ ลิโป้ก็มีฝีมือกล้าหาญ แลน้ำใจตังโตะกับลิโป้นั้น มักยินดีด้วยสตรียุโรปงาม ถ้าเจ้าจะช่วยกูแผ่นดินแล้ว พ่อจะคิดเป็นกลอุบายจะยกเจ้าให้แก่ลิโป้...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 98)

3.3.2.3 จากนาฏการของตัวละคร เมื่อตังโตะเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง และกุมอำนาจในเมืองหลวง ตังโตะ ก็กำเริบยกกองจูเหียบครองแผ่นดินแทนกองจูเปียน เพื่ออำนาจจะได้ตกมาอยู่ในมือตน สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ดังเหตุการณ์ตอนหนึ่งความว่า

ครั้นอยู่มาตังโตะคุมทหารไปเมืองหยงเซี่ย แล้วให้ทหารหักเข้าไปในเมืองเก็บเอาทรัพย์สินของ แล้วฆ่าผู้ชายเสียเป็นอันมาก จับเอาผู้หญิงมาไว้ จึงให้ตัดเอาศีรษะคนซึ่งตายนั้นบรรจุทุกเกวียนกลับเข้ามาถึงเมืองหลวง แล้วให้ร้องประกาศแก่ขุนนางแลอาณาประชาราษฎรว่า เรายกไปจับพวกโจรได้ตัดเอาศีรษะมาเป็นอันมาก แล้วก็ให้เผาเสีย จึงเอาทรัพย์สินของแลหญิงชายทั้งนั้นแจกทหารทั้งปวง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 50)

4.2 ลักษณะตัวละคร

จิวอี้ เป็นตัวละครที่ไม่ซับซ้อนหรือน้อยลักษณะ คือมีบุคลิกและลักษณะนิสัยไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จิวอี้ เป็นตัวละครที่มีความสามารถในการรบ มีสติปัญญา เป็นที่ปรึกษาคนสำคัญของ ซุนกวน แต่จิวอี้เจ็บแค้นเล่าปี่และซ่งเบ้ง จึงต้องการที่จะฆ่าทั้งสองให้จงได้ จิวอี้จึงคิดกลอุบาย ต่าง ๆ เพื่อที่จะกำจัดเล่าปี่และซ่งเบ้งให้ได้ แต่จิวอี้ก็พ่ายแพ้ต่อสติปัญญาของซ่งเบ้งทุกครั้ง จิวอี้เจ็บแค้นจนพิชิตบาดแผลกำเริบกระอักเลือดตายในที่สุด จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ต้นจนวันตาย จิวอี้ก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงความรู้สึกเจ็บแค้นที่มีต่อเล่าปี่และซ่งเบ้ง

4.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

4.3.1 แนวการสร้างตัวละคร

ผู้ประพันธ์ ได้สร้างให้ จิวอี้ เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง คือ มีพฤติกรรมเหมือนคนธรรมดา มีรัก โลภ โกรธ หลง เพียงแต่มีลักษณะนิสัยที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือเจ้าคิดเจ้าแค้น แต่จิวอี้ก็เป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อซุนกวนผู้เป็นนาย ดังคำสั่งเสียก่อนตาย ความว่า “เราทำการทั้งนี้ตั้งใจจะทำนุบำรุงซุนกวนโดยสุจริต บัดนี้ความตายมาถึงตัวเราแล้ว ท่านทั้งปวงอยู่ภายหลังจงช่วยกันทำนุบำรุงนายเราให้สำเร็จตามที่เราคิดไว้จงได้” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 741)

4.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

4.3.2.1 จิวอี้ เป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีเสนอตัวละครโดยผ่านบทสนทนาของตัวละคร เช่น คำพูดของจิวอี้ที่พูดกับเจียวก้าน ความว่า

...ธรรมดาเกิดมาเป็นชาย แม้จะแสวงหาเจ้านายซึ่งจะเป็นที่พึ่งนั้น ก็ให้พิเคราะห์ดูน้ำใจเจ้านายซึ่งโอบอ้อมอารีเป็นสัตย์เป็นธรรม จึงให้เข้าอยู่ด้วย แล้วตั้งใจทำการราชการโดยสัตย์ซื่อสุจริต ให้เห็นฝีมือเป็นบำเหน็จไว้ จึงจะได้ความสุขสืบไป ประการหนึ่งให้มีใจทำไมตรีแก่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงเก่าแก่ไว้

อย่าให้ขาด แม้มาตรวจจะมีภัยสิ่งใดมาถึงตัวก็จะเผชิญให้มีผู้มาช่วยแก้ไขพ้น
จากอันตรายได้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 413-414)

จากคำพูดของจิวอี้ ช่างต้นแสดงให้เห็นว่า จิวอี้ เป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์ ทำงาน
โดยสุจริต ไม่เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง

4.3.2.2 จากนาฏการของตัวละคร เช่น จากพฤติกรรมของจิวอี้ที่เจ็บแค้น
เล่าปี่และขงเบ้ง พยายามคิดหาวิธีการแก้แค้นแต่ก็ไม่สำเร็จ สุดท้ายขงเบ้งได้เขียนจดหมายส่งมา
ให้จิวอี้ พอจิวอี้ได้อ่านจดหมายก็โกรธแค้นยิ่งขึ้น พิชชาตผลที่ถูกรณูยงก็กำเริบ ดังความว่า

จิวอี้แจ้งในหนังสือตั้งนั้นก็ทอดใจใหญ่คิดแค้นใจ พิชชาตผลที่ถูกรณูยง
มากก็สลับไป ทหารเข้าแก้พิษขึ้น จิวอี้เห็นว่าตัวจะไม่รอดจึงเขียนหนังสือไว้ฉบับ
หนึ่ง แล้วส่งนายทัพนายกองทั้งปวงไว้ว่า เราทำการทั้งนี้ต้องใจจะทำนุบำรุง
ขุนกวนโดยสุจริต บัดนี้ความตวยมาถึงตัวเราแล้ว ท่านทั้งปวงอยู่ภายหลังจง
ช่วยกันบำรุงนายเราให้สำเร็จตามที่คิดไว้จงได้ ท่านจงเอาหนังสือนี้ไปให้นาย
เราเถิด ว่าเราคำนับลาแล้ว จิวอี้สั่งเท่านั้นพิชชาตผลที่ถูกรณูยงมากก็สลับไป
ทหารแก้พิษขึ้นแล้วจิวอี้คิดแค้นในใจนัก จึงแขวนหน้าขึ้นดูฟ้าแล้วร้องว่า เทพดา
องค์ใดหนอซึ่งให้เราเกิดมาแล้ว เหตุใดจึงให้ขงเบ้งเกิดมาด้วยเล่า แต่จิวอี้ร้อง
ประกาศอยู่ตั้งนั้นหลายคำด้วยความแค้น พิชชาตผลที่ถูกรณูยงหนักขึ้นมาก จิวอี้ก็
สิ้นใจ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 741)

จากนาฏการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าถึงลักษณะนิสัยที่เจ้าคิดเจ้าแค้นแม้จนวาระ
สุดท้ายของชีวิต

5. ซิซี

5.1 ประเภทของตัวละคร

ซิซี จัดเป็นตัวละครรองที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง คือ เป็นผู้แนะนำและช่วยให้เล่าปีได้พบกับขงเบ้ง ซิซี เป็นผู้ที่มีสติปัญญา ช่วยเล่าปีในการตั้งตัวเป็นใหญ่แต่เมื่อใจใญ่รู้ว่า ซิซีมีสติปัญญา จึงได้วางแผนจับตัวแม่ของซิซีไป เพื่อให้ซิซีมาอยู่กับตน ก่อนที่จะไปอยู่กับโจโฉ ซิซีได้แนะนำให้เล่าปีไปพบขงเบ้ง และเชิญขงเบ้งมาเป็นที่ปรึกษา ดังความว่า

...ข้าพเจ้าจะบอกเนื้อความแก่ท่านก็ยังมีที่ที่จะเจรจาเลย ด้วยจะจากกันกับท่านหัวใจข้าพเจ้าประจักษ์ว่าข้าพเจ้าทอเพราะความทุกข์มิทันคิด บัดนี้พอรำลึกได้ ข้าพเจ้าจึงกลับมา หวังจะบอกเนื้อความแก่ท่าน คือมีคนผู้หนึ่งอยู่นอกเมืองขงหยง มีปัญญาความคิดหลักแหลม ขอให้ท่านไปเชิญตัวผู้นั้นมา จะได้ช่วยคิดอ่านทำการสืบไป

เล่าปีได้ฟังดังนั้นจึงว่า ถ้าดังนั้นท่านจงเฝ้าดูพาไปให้รู้จักตัวหน่อยหนึ่งเถิด ซิซีจึงตอบว่า ซึ่งท่านจะให้พาไปนั้นจะได้อยู่ แต่ทว่าที่จะไปหาเร้ารุมนั้นมิได้ ตัวท่านไปคำนับโดยสุจริตจึงจะควร ถ้าได้คนนั้นมาแล้วก็เหมือนพระเจ้าอันโจโกได้เดี่ยวเหลือยผู้มีปัญญาไว้เป็นที่ปรึกษา เล่าปีจึงถามว่า ซึ่งว่าคนนั้นนั้นยังมีสติปัญญาเสมอกับท่านกระนั้นแลหรือ ซิซีจึงตอบว่า ซึ่งจะเอาความคิดและปัญญาข้าพเจ้าไปเปรียบพญาหงส์นั้นนั้นไม่ควร อนึ่งม้าอาชาโมกข์กำลังอันน้อยหรือจะมาเปรียบพญาราชสีห์ได้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 511)

จากคำแนะนำของ ซิซี ครั้งนั้น ส่งผลให้เล่าปีได้กลายเป็นผู้นำหนึ่งในสามก๊ก เนื่องจากมีคุณสมบัติที่มีความสามารถ มีสติปัญญาหยั่งรู้ดินฟ้าอย่างขงเบ้ง

5.2 ลักษณะตัวละคร

ซีซี เป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน คือ เป็นตัวละครน้อยลักษณะ บทบาทตั้งแต่ต้นจนจบล้วนแสดงลักษณะนิสัยของซีซีว่า เป็นคนมีสติปัญญา และมีความกตัญญูต่อมารดา จะเห็นได้จากชื่อเสียงความสติปัญญาของซีซี เลื่องลือไปถึงโจโจ โจโจจึงคิดแผนการที่จะได้ตัวซีซีมาอยู่ด้วย จึงจับตัวมารดาของซีซีไปอยู่ด้วย และให้เขียนจดหมายมาบอกแก่ซีซี ด้วยความกตัญญูต่อมารดา ซีซีจึงต้องจากเล้าปีไปอยู่โจโจเพื่อดูแลและทดแทนคุณมารดา ดังคำพูดของเล้าปี ความว่า “อันกรรมดาแม่่ลูกกันนี้ก็เหมือนชีวิตเดียวกัน เมื่อมีเหตุจะเป็นประเพณีบุตรจะสงเคราะห์แก่มารดา ใครก่อนจะอาจทิ้งมารดาเสียได้ ซึ่งท่านจะไปหาโจโจก็ตามเถิด เมื่อมารดาท่านพ้นภัยแล้ว จึงคิดอ่านกลับมาช่วยสั่งสอนเราสืบไป” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 509)

5.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

5.3.1 แนวในการสร้าง

ผู้ประพันธ์สร้างให้ ซีซี เป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริง มีพฤติกรรมเหมือนคนทั่วไป กล่าวคือ มีความรักและความกตัญญูต่อมารดา ความรักเคารพที่มีต่อเล้าปี และถึงแม้ว่าจะเป็นผู้มีสติปัญญาแค่ไหนในบางครั้งก็อาจผิดพลาดได้ ดังเหตุการณ์ ตอนที่ซีซีหลงเชื่อกลลวงของโจโจ ที่ให้เทียบหยกปลอมลายมือมารดาของซีซี เขียนจดหมายถึงซีซีว่าตนถูกโจโจจับมาทำโทษให้ซีซีมาหาโจโจจึงจะพ้นโทษ ซีซีนึกว่ามารดาของตนเขียนจดหมายสั่งให้ตนไปพบจริง ๆ ดังความว่า

ซีซีรับเอาหนังสือคดีย่อยอ่าน พิศวะห์ดูเป็นลายมือมารดาจำได้ถนัดดังนั้นก็ร้องไห้ จึงพาเอาหนังสือเข้าไปหาเล้าปีแล้วบอกว่า ทุกวันนี้ข้าพเจ้าตั้งใจภักดีมาทำราชการอยู่ด้วยท่านมานานแล้ว ข้าพเจ้ายังมิได้เล่าเนื้อความแต่หลังแก่ท่าน ท่านก็มีความกรุณาแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคิดว่าจะสนองคุณท่านให้ถึงขนาด บัดนี้มีกรรมมาถึง โจโจรู้ว่าข้าพเจ้ามาอยู่ด้วยท่านก็โกรธ จับเอามารดาข้าพเจ้าไปทำโทษแล้วจะให้ฆ่าเสีย มารดาข้าพเจ้าจ้องคนถือหนังสือมาถึงข้าพเจ้าให้ไปหาโจโจ ถ้าข้าพเจ้ามิไปบัดนี้ นานที่โจโจก็จะฆ่ามารดาเสีย โทษก็จะมิแก่ตัวข้าพเจ้าไปภายหลังเป็นอันมาก มารดาเลี้ยงมายังมิได้แทนคุณ แล้ว

มีหน้าซ้ำจะทำโทษให้เล่ามิดวรรนิก ขอท่านได้กรุณาข้าพเจ้าให้ไปหาโจโฉเกิด
เหมือนได้แทนคุณมารดาอย่าให้ตายเสีย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 508-509)

5.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

5.3.2.1 จากบทสนทนาของตัวละคร เช่น คำพูดของเพี้ยหยกที่เล่าถึงภูมิหลัง
ของซีซีให้โจโฉฟัง ความว่า

...ต้นสกุลคนี่เดิมชื่อซีซีอยู่เมืองเองจิว เมื่อหนุ่มนั้นเป็นคนมีเพื่อนมากเที่ยว
เรียนวิชา ครั้นอยู่มาไปฆ่าเขาตายแล้วเกล้งทำอาการเป็นบ้า ครั้นเขาจับได้เอา
ตัวไปโยยตีไต่ถาม ก็มีได้บอกชื่อเสียงแลเหตุผลทั้งปวงโดยจริงเกล้งนิ่งเสีย
ผู้พิจารณาจึงเอาตัวมัดใส่เกวียนไปเที่ยวตระเวนตีฆ้องร้องบ่าวว่าผู้ใดยังรู้จัก
ชื่อคนนี้บ้าง บรรดาชาวบ้านร้านตลาดทั้งปวงซึ่งรู้จักกันนั้น ก็กลัวซีซีจะฆัดเอา
มีอาทิจะบอกได้ ครั้นตระเวนไปปะพวกเพื่อนซีซีเข้าจึงเอาตัวไปได้ ซีซีจึงหนี
ไปเรียนวิชาอยู่กับสุเมเด็กโซ เปลี่ยนชื่อว่าต้นสกุลรบเท่าทุกวันนี้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 506)

5.3.2.2 จากพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวคือ จากการกระทำของซีซี ที่ไปอยู่
กับโจโฉเพราะเห็นแก่มารดา แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่ซีซีมีต่อมารดาของตน ดังความว่า
“บัดนี้ข้าพเจ้ารู้วามหาอุปราชเอามารดาข้าพเจ้ามาได้ ข้าพเจ้าก็มีความยินดีนัก ข้าพเจ้าจึงมาหา
โจโฉจึงว่า เราขอใจท่านซึ่งมีความกตัญญู แลมาบัดนี้ก็ได้แล้ว จะได้ปฏิบัติมารดาท่านตาม
ประเพณี เราก็จะช่วยทำนุบำรุงสืบไป ซีซีคำนับแล้วลาโจโฉออกมาหามารดา ครั้นมาถึงก็ร้องให้
คุกเข่าคำนับหมอบอยู่ตรงหน้า...” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543, หน้า 512)

6. เบ้งเฮ็ก

6.1 ประเภทของตัวละคร

เบ้งเฮ็ก จัดเป็นตัวละครรองที่มีบทบาทช่วยเสริมลักษณะตัวละครเอกคือ ขงเบ้ง ให้เด่นชัดขึ้น เบ้งเฮ็กเป็นเจ้าเมืองมณฑลฉุ่ ได้สมคบกับยงกี้เจ๋งเจ้าเมืองเกียมเหลง โกงเตงเจ้าเมืองอวตจุ่น และจูโพเจ้าเมืองโคกุ้น ยกทัพต่อต้านเมืองเสฉวน ขงเบ้งจึงยกทัพไปปราบ โดยใช้นโยบายครองใจเป็นหลัก ขงเบ้งจับเบ้งเฮ็กได้ถึงเจ็ดครั้งและก็ปล่อยตัวไปทุกครั้ง สุดท้ายเบ้งเฮ็กก็ยอมแพ้ต่อขงเบ้งทั้งกายและใจ ได้สาบานว่าจะไม่ก่อกบฏอีก ขงเบ้งจึงให้เบ้งเฮ็กเป็นเจ้าเมืองมณฑลฉุ่ตามเดิม

จากบุคลิกลักษณะของเบ้งเฮ็กที่เป็นคนมุทะลุ ต้องการเอาชนะ ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ และเป็นคนที่ไม่ยอมรับความจริง ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างกับขงเบ้งคือลักษณะนิสัยที่ตรงข้ามกับขงเบ้งซึ่งเป็นคนรอบคอบ

6.2 ลักษณะตัวละคร

เบ้งเฮ็ก เป็นตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน มีบุคลิกและลักษณะนิสัยไม่เปลี่ยนแปลง เป็นตัวละครที่มีสติปัญญา และก็มีความสามารถในการรบ แต่มีนิสัยมุทะลุ ขาดความรอบคอบ ต้องการเอาชนะ ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ เป็นคนที่ไม่ยอมรับความจริง ดังจะเห็นได้จาก การที่เบ้งเฮ็กถูกขงเบ้งจับตัวได้ถึงหกครั้ง เบ้งเฮ็กก็ไม่ยอมรับว่าตนพ่ายแพ้ อ้างถึงสาเหตุต่าง ๆ นานาที่ทำให้ตนถูกจับได้ กล่าวว่าขงเบ้งจับตัวตนได้นั้นไม่ใช่ด้วยความสามารถของขงเบ้ง เบ้งเฮ็กจึงไม่ยอมรับว่าตนแพ้ เช่น เหตุการณ์ตอนที่ขงเบ้งปล่อยตัวเบ้งเฮ็กครั้งที่หก ความว่า

ขงเบ้งจึงว่าแก่เบ้งเฮ็กว่า ซึ่งกลอุบายท่านคิดทำนี้แต่เราคิดเล่นลิ้มเสียก็ดีกว่า บัดนี้ตัวก็สิ้นความคิดอยู่แล้ว หรือจะว่าประการใดต่อไปบ้าง เบ้งเฮ็กจึงว่า เรายังมิได้แพ้ฝีมือท่าน หากว่าเราคิดผิดเข้ามาหาที่ตายเองท่านจึงได้เรา ถึงจะฆ่าเราเสียก็ตามเถิดเรามีได้อ่อนนุ่มต่อท่าน ขงเบ้งจึงว่าเราจับท่านได้ถึงหกครั้งนี้แล้ว ก็ยังเจรจาอยู่เช่นนี้ จะให้เราตามจับไปอีกสักกี่ครั้งเล่า จึงจะ

อ่อนน้อมต่อเราบ้างเอ็งจึงว่า แม่ปลอยเราไปอีกครั้งหนึ่งให้เราไปทำการจนสิ้น
ความคิดเต็มฝีมือแล้วจึงจะอ่อนน้อมต่อท่าน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1165-1166)

6.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

6.3.1 แนวการสร้างตัวละคร

ผู้ประพันธ์ สร้างให้เบ้งเอ็งเป็นตัวละครที่มีลักษณะสมจริงคือ มีพฤติกรรมเหมือนคน
ทั่วไป และมีลักษณะเป็นแบบฉบับ คือ ลักษณะของคนที่มีทะเลาะ ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ และ
ขาดความรอบคอบ ดังจะเห็นได้จากการสู้รบกับขงเบ้ง เบ้งเอ็งก็ถูกจับได้ทั้งหกครั้งแต่เบ้งเอ็งก็ยัง
ไม่ยอมแพ้ ต้องการเอาชนะขงเบ้งให้ได้ จนในที่สุดก็ต้องถูกขงเบ้งจับตัวในครั้งที่เจ็ด เบ้งเอ็งจึง
ยอมแพ้ต่อขงเบ้ง ความว่า

เบ้งเอ็งแลสมัครพรรคพวกทั้งปวงได้ฟังดังนั้น ก็ชวนกันคำนับกราบ
ขงเบ้งลงพร้อมกันต่างคนต่างลาไปที่อยู่ ชาวเมืองทั้งปวงจึงปลุกศาลเทพารักษ์
ทำรูปขงเบ้งขึ้นไว้จารึกชื่อว่า จูซู แปลภาษาไทยว่า รูปบิดาชาวเมืองทั้งปวง
เบ้งเอ็งก็จัดแจงหัวแหวนทองเงินแลสิ่งของที่ดีมาให้ขงเบ้งเป็นอันมาก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1172)

6.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

6.3.2.1 จากการบรรยายหรือพรรณนา ลักษณะนิสัยของเบ้งเอ็งที่เป็นคน
ทะนง ไม่รอบคอบ และชอบดื่มสุรา ความว่า “ ฝ่ายเบ้งเอ็งนั้นทะนงองอาจนัก มิได้คิดตรึก
ตรองในการสงคราม กันแต่เสพยาแล้วก็นอนหลับไป ” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า
1140) หรือบรรยายถึงรูปร่างและการแต่งกายของเบ้งเอ็ง ความว่า “ เบ้งเอ็งห่มเสื้อหนังแรดใส่
หมวกแดง ขี่กระบือแดง มือซ้ายถือเชนมือขวาถือดาบ ... ” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า
1148)

6.3.2.2 จากนาฏการของตัวละคร เช่น พฤติกรรมที่เบ้งเอ็กไม่ยอมแพ้ต่อ ชงเบ้ง เมื่อชงเบ้งจับตัวได้ก็พูดจาขอร้องให้ชงเบ้งปล่อยตัว และก็ยกทัพมารบกับชงเบ้งใหม่ จน ถูกจับตัวถึงเจ็ดครั้ง เบ้งเอ็กจึงยอมอ่อนน้อมต่อชงเบ้ง ดังความว่า " ชงเบ้งจึงถามว่า ท่านยอม อ่อนน้อมแล้วหรือยัง เบ้งเอ็กได้ฟังก็ร้องไห้แล้วจึงว่า ข้าพเจ้าจะยอมเป็นข้ามหาอุปราชสืบไปทั่ว ลูกหลาน" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543, หน้า 1171) ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง ลักษณะนิสัยดีอีร์ และไม่ยอมรับความจริงของเบ้งเอ็ก

7. แสหัวตุ๋น

7.1 ประเภทของตัวละคร

เป็นตัวละครรองที่ช่วยให้เรื่องไม่น่าเบื่อ ช่วยให้เรื่องมีความสนุกสนานขึ้น จากบุคลิก ลักษณะของแสหัวตุ๋นที่เป็นคนมีความสามารถในการรบ ดุดันแต่มีพฤติกรรมที่ผิดไปจากคนปกติ คือ กินลูกตาตัวเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ เป็นลักษณะที่เกินจริง แต่เพื่อสร้างความตื่นเต้น สนุกสนาน ให้แก่ผู้อ่าน ดังเหตุการณ์เมื่อครั้งแสหัวตุ๋นรบกับกองทัพโกซุ่น ดังความว่า

...ฝ่ายแสหัวตุ๋นยกมาถึงแดนเมืองเสียวพายพบกองทัพโกซุ่น แสหัวตุ๋นก็ขับม้า เข้ารบกับโกซุ่นได้ห้าสิบเพลง โกซุ่นสู้แสหัวตุ๋นมิได้ ก็ชักม้าหนีกลับเข้าค่าย แสหัวตุ๋นได้ทีก็ขับม้าไล่ตามไป ใจเส่งเห็นแสหัวตุ๋นไล่โกซุ่นมา จึงเอาเกาทัณฑ์ ยิงถูกจักษุซ้ายแสหัวตุ๋น ลูกเกาทัณฑ์ปักอยู่ แสหัวตุ๋นร้องขึ้นด้วยเสียงอันดัง แล้วชักลูกเกาทัณฑ์ออกมาดู เห็นลูกตานันติดปลายเกาทัณฑ์อยู่ แสหัวตุ๋นจึง ร้องว่า ลูกตานี้เป็นดวงแก้วอันประเสริฐไม่ควรจะทิ้งเสีย แสหัวตุ๋นก็ดูดเอาลูกตา นั้นกลืนเข้าไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543, หน้า 254)

จากพฤติกรรมและการกระทำที่ผิดปรกติจากมนุษย์ธรรมดาจะกระทำ คือการกินลูก ตาตนเอง และจากคำพูดของแสหัวตุ๋นที่ว่า “ลูกตานี้เป็นดวงแก้วอันประเสริฐไม่ควรจะทิ้งเสีย” แล้วก็ดูดเอาลูกตานั่นกลืนเข้าไป ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขันกับพฤติกรรมและคำพูดดังกล่าว

7.2 ลักษณะตัวละคร

แฮหัวตุ้น เป็นตัวละคร ที่ไม่ซับซ้อน เป็นแม่ทัพฝีมือ อยู่กับโจโฉ มีตัวละครที่ชื่อตรง กล้าหาญ ดังเหตุการณ์ตอนที่แฮหัวตุ้นแพ้ขงเบ้งและเล่าปี่ แฮหัวตุ้นจึงมัดตัวเองเอาไปขอรับโทษ จากโจโฉ ความว่า

ฝ่ายแฮหัวตุ้นครั้งยกไปถึงเมืองฮูโต ก็มัดตัวเองไปหาโจโฉโดยคำนับ ว่าบัดนี้โทษข้าพเจ้าถึงสิ้นชีวิตแล้ว ด้วยข้าพเจ้ามีความประมาทมิได้รู้เท่ากล ขงเบ้งจึงเสียทหารล้มตายเป็นอันมาก เมื่อข้าพเจ้าจะไปในั้นก็ได้สัญญาไว้ว่า ถ้าไม่ได้ตัวเล่าปี่ ขงเบ้งมาก็ให้ตัดศีรษะข้าพเจ้าเสีย ซึ่งโทษข้าพเจ้าผิดตาม แต่ท่านจะทำโทษ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 547)

7.3 กลวิธีการสร้างตัวละคร

7.3.1 แนวในการสร้าง

ผู้ประพันธ์สร้าง แฮหัวตุ้น ในลักษณะเกินจริง กล่าวคือ แฮหัวตุ้น เป็นตัวละครมี พฤติกรรมที่เหนือจริงหรือเกินจริงที่มนุษย์ปุถุชนธรรมดาจะกระทำ คือ การกินลูกตาของตัวเอง ดังความว่า “ลูกเกาทัณฑ์ปักอยู่ แฮหัวตุ้นร้องขึ้นด้วยเสียงอันดัง แล้วชักลูกเกาทัณฑ์ออกมาดู เห็นลูกตานั้นติดปลายเกาทัณฑ์อยู่ แฮหัวตุ้นจึงร้องว่า ลูกตานี้เป็นดวงแก้วอันประเสริฐไม่ควรจะทิ้ง เสีย แฮหัวตุ้นก็ดูเอาลูกตานั้นกลืนเข้าไป” (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 254) ซึ่ง พฤติกรรมดังกล่าวผู้ประพันธ์ได้สร้างให้แฮหัวตุ้นทำอย่างนั้นก็เพื่อช่วยเสริมให้เรื่องมีความสนุก สนุกสนานเกิดความประหลาดใจแก่ผู้อ่าน และเกิดอารมณ์ขันในพฤติกรรมที่เหนือจริงนั้น ช่วยให้เรื่อง ไม่น่าเบื่อ

7.3.2 กลวิธีการเสนอตัวละคร

เนื่องจาก แสหัวตุ่น เป็นตัวละครรอง ที่มีบทบาทเพียงช่วยให้เรื่องไม่น่าเบื่อ สร้างความสนุกสนาน ความโดดเด่นของแสหัวตุ่นจึงเกิดจากพฤติกรรมที่เกินจริง ผู้ประพันธ์จึงได้ใช้กลวิธีเสนอตัวละคร คือ แสหัวตุ่นจากนาฏการของตัวละคร ความว่า

แสหัวตุ่นได้ก็กั๊กม้าไล่ตามไป โจแสงเห็นแสหัวตุ่นไล่โกซุ่นมา จึงเอากาทัณฑ์ยิงถูกจักษุซ้ายแสหัวตุ่น ลูกเกาทัณฑ์ปักอยู่ แสหัวตุ่นร้องขึ้นด้วยเสียงอันดัง แล้วชักลูกเกาทัณฑ์ออกมาดู เห็นลูกตานั้นติดปลายเกาทัณฑ์อยู่ แสหัวตุ่นจึงร้องว่า ลูกตานี้เป็นดวงแก้วอันประเสริฐไม่ควรจะทิ้งเสีย แสหัวตุ่นก็ดูเอาลูกตานั้นกลืนเข้าไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน., 2543. หน้า 254)

จากพฤติกรรมดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยที่กล้าหาญ ความเก่งกาจในการรบ และมีลักษณะเกินจริงคือ การกินลูกตาของตัวเอง ซึ่งคนปกติทั่วไปพึงกระทำ

จากการศึกษาตัวละครในสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สรุปได้ว่า ตัวละครที่พบ จะมี 2 ประเภท คือ ตัวละครเอกและตัวละครรอง

การสร้างตัวละครนั้น ผู้ประพันธ์ได้สร้างให้ตัวละครมีลักษณะที่สมจริงทางพฤติกรรม กล่าวคือมีลักษณะที่สมจริง มีอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมที่เหมือนคนธรรมดา ที่มีรัก โลภ โกรธ หลง เนื่องจากสามก๊กเป็นนวนิยายอิงพงศาวดารจีน ตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นตัวละครที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เช่น เล่าปี่ ขงเบ้ง โจโฉ ซุนกวน ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ผู้ประพันธ์ยังได้สร้างตัวละครให้มีลักษณะเหนือจริงในทางกายภาพ คือสร้างตัวละครให้มีรูปร่าง หน้าตาที่ผิดจากธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อเน้นความตื่นเต้นแก่ผู้อ่าน และแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยเฉพาะตัวจากหน้าตาของตัวละคร ตามความเชื่อของชาวจีน

กลวิธีการเสนอตัวละคร ที่ผู้ประพันธ์ใช้เสนอตัวละครใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นการเสนอตัวละครแบบผสม คือ ใช้กลวิธีในการเสนอตัวละครหลายวิธี ปะปนกันไป เพื่อดึงดูดผู้อ่านให้ติดตามและคลี่คลายลักษณะของตัวละคร โดยไม่ให้อ่านเกิดความเบื่อหน่าย และซ้ำซาก เช่น กลวิธีการเสนอตัวละครจากการบรรยายหรือพรรณนา จากบทสนทนาของตัวละคร และจากนาฏการของตัวละคร

ฉาก (Setting) และกลวิธีการสร้างฉากใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ฉาก เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญเพราะฉากเป็นส่วนที่ช่วยส่งผลให้ผู้อ่านทราบ ว่าเรื่องหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร นอกจากจะหมายถึงเวลาและสถานที่ที่ปรากฏ ในเรื่องแล้ว ยังหมายความว่ารวมถึงเหตุการณ์และสภาวะที่แวดล้อมตัวละครด้วย

การศึกษาวិเคราะห์ฉากใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้วิจัยจะศึกษาใน ประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทของฉาก
2. ลักษณะของฉาก
3. กลวิธีในการสร้างฉาก

1. ประเภทของฉาก

ประเภทของฉากสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ฉากจริง (Realistic Setting) และ ฉากสมมุติ (Nonrealistic Setting) จากการศึกษาวิเคราะห์ฉากใน สามก๊กฉบับ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ปรากฏฉากทั้งสองประเภท ดังนี้

1.1 ฉากจริง (Realistic Setting) คือฉากที่มีอยู่ปรากฏอยู่จริง หรือเป็นจริงตาม สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เป็นจริงตามปรากฏการณ์ของธรรมชาติและยังรวมถึงสภาพที่ปรากฏในเรื่องมีลักษณะสมจริง สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน

ใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะปรากฏฉากจริงเป็นหลัก เนื่องจากสามก๊ก เป็นเรื่องราวพงศาวดารจีน เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เวลา เหตุการณ์และสถานที่ ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเวลา เหตุการณ์และสถานที่ที่เกิดขึ้นจริงโดยมีการบันทึกหลักฐานไว้อย่างชัดเจน ซึ่งฉากในเรื่องสามก๊กนั้น เป็นเหตุการณ์ที่เกิดการต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างผู้นำของสามก๊ก ได้แก่ ง่อก๊ก จ๊กก๊ก วุยก๊ก เหตุการณ์เริ่มตั้งแต่ราชวงศ์ฮั่นทรุดโทรมในรัชสมัยพระเจ้าเลนเต้ครองราชสมบัติ ในพ.ศ 711 แต่พระองค์ไร้ความสามารถในการบริหารและปกครองประเทศทำให้เกิดการแย่งชิงอำนาจ ภายในราชสำนัก

หลังจากนั้นจีนจึงแตกเป็นสามก๊ก มีการแบ่งเขตการปกครองอย่างชัดเจน และทั้งสามก๊กได้ทำสงครามกันเรื่อยมาจนถึงสมัยราชวงศ์จิ้น พระเจ้าสุมาเอี้ยนปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จิ้นได้ปราบปรามก๊กต่าง ๆ และรวมแผ่นดินจีนเข้าด้วยกันใน พ.ศ.823 รวมระยะเวลาเหตุการณ์ในเรื่องสามก๊ก เป็นเวลา 111 ปี

ฉาก หรือเหตุการณ์ส่วนใหญ่ ผู้ประพันธ์ได้ระบุสถานที่ ช่วงเวลาไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น ฉากตอนโจโฉจะสิ้นใจ ซึ่งเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นในเดือนสาม พ.ศ.761 โจโฉสิ้นใจตายอยู่บนเตียงนอน ท่ามกลางเหล่าขุนนางและภรรยา ดังความว่า

...โจโฉจึงให้หาโจหลง ตันก๊วย กาเซียง สุมาอี้ เข้าไปถึงเตียงนอน จึงฝากบุตรภรรยาบ้านเมืองทั้งปวงแก่ขุนนางผู้ใหญ่ทั้งสิ้น...
...สุมาอี้ได้ยินโจโฉว่าดังนั้นก็ร้องไห้ แล้วก็ลาออกไป โจโฉจึงให้คนใช้เอาไม้หอมอย่างดีซื้อเบงเหียงมาแจกให้ภรรยาทั้งปวงแล้วจึงสั่งสอนว่า ถ้าเราหาบุญไม่แล้ว ท่านทั้งปวงจงอุทิศสาหัสสอนในการยับยั้งการบัก จึงจะได้เลี้ยงตัวเมื่อภายหลัง ท่านจงพากันไปอยู่ปราสาทตั้งเข็กไต้เมื่อท่านจะเซ่นเรานั้น ให้มีมโหรีปีพาทย์จงทุกวัน อนึ่งท่านจงสั่งขุนนางให้ก่อกุญแจศพเราที่ท้องสนามนอกเมืองให้ได้เจ็ดสิบสองกุญแจ อย่าให้คนทั้งปวงรู้ว่าศพเราไว้กุญแจไหน เพราะว่ามีคนชั่วตัวเรานั้นมากอยู่ เกลือกคนชั่วมันจะขุดศพเราขึ้นเสีย โจโฉสั่งดังนั้นแล้วทอดใจใหญ่ น้ำตาไหลลงโสมหน้า ก็ผวาล้มลงขาดใจตาย เมื่อโจโฉตายนั้นเดือนสามอายุได้หกสิบหกปี พระเจ้าเหียนเต๋มาอยู่เมืองฮูโตยี่สิบห้าปี (พ.ศ. 763)

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1031- 1032)

หรือฉากตอนที่ เล่าปี่ กวนอู เตียวหุย สาบานเป็นพี่น้องกัน ในสวนดอกไม้วิน บ้านเตียวหุย ซึ่งเป็นฉากที่มีความสมจริงสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังความว่า

เตียวหุยจึงว่าเราทั้งสามคิดการต้องกัน เชิญท่านทั้งสองมาที่บ้านเรา ที่หลังบ้านเรามีสวนดอกไม้วินเป็นที่สงัด ดอกยี่โถก็บานอยู่เป็นอันมาก จะได้บูชาพระแลเทวดาแล้วจะได้ให้สัตย์ต่อกันทั้งสามให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จะได้คิดการใหญ่สืบไป เล่าปี่ กวนอูได้ยินก็ยินดี จึงชวนกันไปยังบ้านเตียวหุย ครั้นรุ่งขึ้นเตียวหุยจึงจัดม้าขาวกระบือดำแลธูปเทียนสิ่งของทั้งปวงแล้วชวนกันออก

มายังสวนดอกไม้ จึงจตุรปูเทียนไหว้พระแลบูชาเทพดาแล้วจึงตั้งสัตย์สาบาน
ต่อกัน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 8)

1.2 ฉากสมมุติ (Nonrealistic Setting) คือฉากที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นใหม่ ซึ่งอาจ
นำมาจากฉากที่มีอยู่จริงมาสมมุติตกแต่งรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยจินตนาการ หรืออาจจะประยุกต์
จากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันในลักษณะที่นำมาแต่งสร้างใหม่

ฉากสมมุติ ที่ปรากฏใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะเป็นฉากที่มีอยู่จริง
นำมาสมมุติตกแต่งใหม่ตามจินตนาการเพื่อสร้างความตื่นเต้นเร้าใจหรือชวนติดตามเหตุการณ์หรือ
เรื่องแก่ผู้อ่าน เช่น ฉากการเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุการณ์แปลกประหลาดซึ่งแสดงถึง
ลางร้ายในตอนที่พระเจ้าเลนเต้เสวยราชสมบัติได้สิบสองปี (พ.ศ. 722) ดังความว่า

ครั้นอยู่มาพระเจ้าเลนเต้เสวยราชสมบัติได้สิบสองปี (พ.ศ. 722) ณ เดือน
สี่ขึ้นสิบห้าค่ำเสด็จอยู่บนพระเก้าอี้ ณ พระที่นั่งอุดกัเตียน เวลาตะวันตกเที่ยง
เกิดลมพายุหนัก มีงูสีเขียวใหญ่ตกลงมาพันอยู่ที่เท้าพระเก้าอี้ซึ่งเสด็จอยู่นั้น
พระเจ้าเลนเต้ตกพระทัยล้มลงจากพระเก้าอี้หาพระสติมิได้ ขาวรักษาพระองค์
เข้าช่วยพยุงเชิญเสด็จเข้าไปที่ข้างใน บรรดาขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งเฝ้าอยู่นั้น
เห็นงูกัดใจกลัว ต่างคนก็วิ่งหนีไป อยู่หน้อยหนึ่งงูนั้นก็หายไป จึงเกิดฟ้าร้อง
ฝนตกหาใหญ่ ลูกเห็บตกลงตึกแลเรือนราษฎรทั้งปวงหักกลายเป็นอันมาก จน
เวลาเที่ยงคืนฝนจึงหยุด ครั้นอยู่ได้สี่ปี (พ.ศ. 726) ณ เดือนยี่เมืองลกเอียง
แผ่นดินไหว น้ำทะเลเกิดไหลท่วมตึกและเรือนอาณาประชาราษฎรซึ่งอยู่ตีนทำ
นั้นถล่มลอยไปเป็นอันมาก ไก่ตัวเมียกลายเป็นตัวผู้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 4)

หรือเหตุการณ์ตอนที่ขงเบ้งรบกับเบ้งเอี๊ยก เบ้งเอี๊ยกหนีไปที่เขาอิมตองสันซึ่งมีเส้นทาง
ลำบาก และมีแม่น้ำพืษขวางกั้นอยู่ ดังคำพูดของได้ผู้ต้องได้บรรยายถึงลักษณะของเขาคิมาตองสัน
ความว่า

ได้รู้ได้อึ้งจึงว่าเขาอิมตองสันนี้มีทางจำเพาะเข้ามาได้ทางทิศตะวันออกซึ่งท่านมานั้นราบคาบ น้ำกินกับบริบูรณ์ แต่เป็นทางแคบส่วนก้อนศิลาแลต้นไม้ใหญ่ ข้าพเจ้าจะล้มต้นไม้ชนก้อนศิลาทับเสียมิให้ขงเบ้งยกขึ้นมาได้ แม้จะย้ายไปเดินทางตะวันตกก็เป็นทางกันดารคับแคบ ทั้งงูร้ายก็ชุม จำเพาะเดินได้ต่อเวลาตะวันบ่าย ครั้นเวลาพลบค่ำแล้ว งูร้ายก็ออกเที่ยวพ่วนอยู่จนเวลาตะวันเที่ยง ทั้งขัดสนด้วยน้ำ จำเพาะมีแต่น้ำร้ายสีธาว ธาวหนึ่งชื่อว่าแอสวน แม้ผู้ใดไม่ทันรู้ตักมากินก็เป็นไข้ถึงกำหนดเจ็ดวันตาย ธาวสองชื่อเบียดสวน น้ำในธาวนั้นร้อนแมลงอาบแลกินก็พุพองเปื่อยพังจนถึงกระดูก ธาวสามชื่อเสดสวน สีนํ้าสีดำ ถ้าผู้ใดลงอาบลงกินตัวก็ดำเหมือนไฟไหม้ เจ็บปวดเป็นกำลังจนขาดใจตาย ธาวสี่ชื่อยิวสวน นํ้ามันเย็นสีขาว ถ้าผู้ใดตักอาบมากินตกถึงคอก็ขาดใจตาย ในทางนั้นก็เสบียงสด จะได้มีสิ่งสัตว์นกนกหาไม่ได้ ต่อพันธาวนั้น ขึ้นมาจึงถึงแดนงูร้าย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1152)

จากข้อความดังกล่าวที่ได้บรรยายถึงสภาพเส้นทางที่ยากลำบาก ทางเดินก็แคบเต็มไปด้วยก้อนหิน ตามเส้นทางก็ขัดสนน้ำดื่ม เพราะแม่น้ำในบริเวณนั้นต่างมีพิษ และยังมีงูพิษ จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้นำสถานที่ที่มีอยู่จริง คือ เขาอิมตองสัน มาแต่งเติมสมมุติตามจินตนาการให้เขาอิมตองสันเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย เพื่อเพิ่มความตื่นเต้นเร้าใจแก่ผู้อ่านให้เกิดความใคร่รู้ ต้องการที่จะติดตามเหตุการณ์ต่อไปว่าจะเป็นอย่างไร

2. ลักษณะของฉาก

ฉากที่ปรากฏใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ไม่ว่าจะเป็นฉากจริงหรือฉากสมมุติจะมีลักษณะของฉากที่ใช้เสนอผลงานการประพันธ์สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 ฉากทางกายภาพ (Physical Local) คือฉากที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้จาก ตา มือ และร่างกาย เช่น พืช สัตว์ วัตถุสิ่งของ สถานที่ ช่วงเวลากลางวัน กลางคืน เป็นต้น ซึ่งฉากทางกายภาพนี้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนถึงเวลาและสถานที่ของเรื่องโดยไม่ต้องอาศัยการตีความจากภาวะแวดล้อม ว่าเหตุการณ์นั้น ๆ ควรเกิดที่ใด เมื่อไร และมีลักษณะอย่างไร เช่น ฉากการจัดทัพของโจโฉในตอนรบกับจิวยี้ ซึ่งจิวยี้ได้ทำกลวงให้บังทองหลอกให้โจโฉเอาไพร่ย่อยเรือเข้า

เป็นแพขนานเหมือนอยู่บนพื้นดิน โดยให้เหตุผลว่าเวลารบจะได้ถนัดเหมือนรบอยู่บนแผ่นดินและทหารก็จะได้ไม่เมาคลื่น ความว่า

ครั้นเวลารุ่งเช้าอีกกับมอกายซึ่งเป็นนายทัพเรือขึ้นไปว่าแก่ใจไฉว่า อันเรือรบใหญ่หน่อยทั้งปวงนั้น ก็จัดแจงเตรียมเครื่องศัสตราวุธพร้อมอยู่แล้ว ท่านจะยกกองทัพเมื่อใดขอให้กำหนดวันมา ข้าพเจ้าจะได้จัดแจงทหารไว้ให้พร้อมใจใจได้ฟังดังนั้นก็ลงมายังเรือรบ ให้เกณฑ์ทหารทั้งทัพบกทัพเรือ แล้วจัดธงสีต่าง ๆ ห้าอย่างสำหรับในกองทัพบกทัพเรือ จะได้ปักเป็นสำคัญทั้งห้ากอง อันเรือขนานแม่ทัพหลวงนั้นปักธงสีเหลือง เรือขนานอีกกับเรือมอกายนั้นเป็นทัพหน้าปักธงสีแดง ให้ลือยเป็นปีกขาวคุมเรือขนานปักธงสีเขียว ขุนเพ่งนั้นคุมเรือขนานเป็นปีกซ้ายปักธงสีขาว ให้เดียดกับคุมเรือขนานเป็นกองทัพหลังปักธงสีน้ำเงิน

ฝ่ายทัพบกนั้นเล่า แต่งให้ลิกองเป็นกองหน้าปักธงสีแดง ให้ลิตีเยนเป็นปีกขาวปักธงสีเขียว จักจั่นเป็นปีกซ้ายปักธงสีขาว แสหัวเอียนเป็นกองหลวงปักธงสีเหลือง ชินหลงเป็นกองทัพหลังปักธงสีน้ำเงิน แล้วให้แสหัวตุ้นกับโจทองเป็นกองขัน สำหรับช่วยเพิ่มเติมทั้งทัพบกทัพเรือ...

ในขณะนั้นพลมอว่าวพัดลง ใจโฉจึงให้ถอนสมอขัดใบเรือขนานทั้งนั้น ขึ้นแล่นลงดูตามชายทะเล แลทหารใหญ่หน่อยทั้งปวงก็วิ่งไปมาเป็นที่ช่วยกันรบพุ่ง บรรดาเรือขนานนั้นต้องลมแลคลื่นก็เอนอยู่ดั่งแผ่นดิน มิได้โคลงระส่ำระสาย แลทหารชาวดอนนั้นก็มิได้เมาคลื่น

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 645)

จากนี้ผู้อ่านจะเห็นภาพการจัดทัพของใจโฉอย่างชัดเจน โดยทัพเรือมีการแบ่งออกเป็นห้ากองมี ทัพหลวง ทัพหน้า ทัพหลัง ปีกซ้าย ปีกขวา ซึ่งแต่ละกองจะนำโซ่มาผูกเรือเป็นแพขนาน และมีธงสีต่าง ๆ ประจำทัพ ส่วนทัพบกนั้นก็จัดในลักษณะเดียวกันคือ มีกองหลวง กองหน้า กองหลัง ปีกขวา ปีกซ้าย มีธงสีต่าง ๆ ประจำกอง นอกจากนั้นยังมีกองขันเพื่อคอยช่วยเสริมทัพบกและทัพเรือ

หรือหากพายุพัดกองทัพเรือของดั่งลิดล่อม ในเหตุการณ์ตอนดั่งลิดเป็นแม่ทัพนำทัพเรือรบกับกองทัพของใจโฉ ความว่า

...ตั้งลิดอยู่ในเรือรบเห็นดังนั้น ก็ให้ทหารตีฆ้องกลองให้ร้องอื้ออึงขึ้น พอลมพายุก่อใหญ่พัดมา เสียงคลื่นแลละลอกนั้นเอกราบ เรือรบทั้งปวงก็จลาจลตั้งจะล่มลง ทหารเลวทั้งปวงตกใจกลัวเรื่อนั้นจะล่ม ก็วิ่งวุ่นย่ำหว่งจะลงเรื่อน้อยหนีขึ้นหาดทรายให้พ้นจากความตาย

ตั้งลิดเห็นดังนั้นก็โกรธ ชักกระบี่ออกไล่ฆ่าฟันทหารเลวตายประมาณสิบสี่สิบห้าคน แล้วร้องประกาศว่า นายเราให้มาขัดทัพอยู่ เกิดลมพายุแต่เพียงนี้ต่างคนต่างจะหนีขึ้นบก แม้จะขึ้นขึ้นไปให้ได้ เราจะฟันเสียให้สิ้น

ขณะนั้นพายุใหญ่ยิ่งพัดหนักมา คลื่นก็กำเริบหนักขึ้น เรือรบซึ่งทอดอยู่นั้นสายสมอขาดลุ่มลงเป็นหลายลำ เรือตั้งลิดนั้นก็ลุ่มด้วย ตั้งลิดว่ายน้ำขึ้นแวงก็ถึงแก่ความตาย ทหารทั้งปวงจมน้ำตายเป็นอันมาก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 906)

จากฉากนี้แสดงภาพความรุนแรงของพายุที่พัดกระหน่ำทัพบเรือ ภาพของทหารที่วิ่งกล่นวุ่นวายเพราะกลัวตาย ภาพซากเรือรบและทหารที่จมน้ำตาย

2.2 ฉากนามธรรม (Nonphysical Environment) คือ ฉากที่ไม่ปรากฏแก่สายตา แต่ช่วยแนะว่าควรเป็นฉากที่เกิดขึ้นที่ใด เวลาใด สมัยใด ฉากนามธรรมนี้จะมารวมเป็นภาพโดยอาศัยการตีความ และจินตนาการ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้อ่าน มักเป็นภาวะที่แวดล้อมตัวละคร ได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ภาพเหตุการณ์ที่ขงเบ้งตั้งพิธีต่อชีวิต ความว่า

...อันการนี้เราแจ้งอยู่ แต่เป็นโบราณกรรมถึงอายุของเราแล้ว จำจะแต่งบูชาขอกำลังเทพดาให้ช่วยตามบุญแล้วสั่งเกียงอยู่ว่า ท่านจงจัดทหารสี่สิบเก้าคน ให้ห่มเสื้อขาวใส่หมวกขาวถือธงขาวล้อมวงเราอยู่ อย่าให้ผู้ใดเข้าออกให้เห็นเป็นอันตราย เราจะนั่งทำการอยู่ในม่านแต่เวลากลางคืนให้ครบเจ็ดวัน แม้เห็นโคมสำหรับตัวเราสุกใสสว่างอยู่ เราก็จะมีอายุสืบไปได้อีกสองปี ถ้าเพลิงในโคมนั้นดับ เราก็จะถึงแก่ความตายเป็นมั่นคง เกียงอยู่ก็ออกมาจัดแจงทำการตามขงเบ้งสั่ง

ครั้นเวลาค่ำขงบังจึ่งจุดโคมไว้นอกมานี่สืบเก่าไป ในมานั้นจุดโคม
ล้อมตัวอยู่เจ็ดใบ แลโคมใหญ่เสียงทายนันจุดไว้กลาง จึ่งตั้งข้าวตอกดอกไม้
จุดรูปเทียนขึ้นค่านับบูชาตามตำรา

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1320)

ฉากในตอนนี้แสดงถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องการต่อชีวิตของขงเบ้ง โดย
แสดงให้เห็นว่าความตายนั้นขึ้นอยู่กับโชคชะตาและกรรมเก่า แต่มนุษย์สามารถต่อชีวิตหรือยืด
ระยะเวลาการมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการทำพิธีต่อชีวิต บูชาบวงทรวงเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

3. กลวิธีในการสร้างฉาก

กลวิธีในการสร้างฉากใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้ประพันธ์สร้างได้
อย่างเหมาะสมกับเรื่องและบรรยากาศของเรื่อง ที่สำคัญยังช่วยให้ภาพและจินตนาการแก่ผู้อ่านอีก
ด้วย ซึ่งกลวิธีในการสร้างฉากที่ปรากฏมีดังต่อไปนี้

3.1 การสร้างฉากให้มีสภาพสมจริง

ผู้ประพันธ์ได้สร้างฉากส่วนใหญ่มีสภาพสมจริง คือ เกิดขึ้นจริงตามหลักฐานทางด้าน
ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เนื่องจาก สามก๊ก เป็นเรื่องราวพงศาวดาร ดังที่
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2543, หน้า 27 – 38) ได้กล่าวไว้ใน “ตำนานหนังสือสามก๊ก” ว่าสามก๊ก
เป็นหนังสือที่นักปราชญ์จีนคนหนึ่งเลือกเอาเรื่องในพงศาวดารจีนตอนหนึ่งมาแต่ง ซึ่งเป็นเหตุการณ์
พงศาวดารจีนในช่วงราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์วุย และสิ้นสุดเหตุการณ์สามก๊กในสมัยของราชวงศ์จิ้น

การสร้างฉาก ผู้ประพันธ์มีการระบุชื่อสถานที่และช่วงระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ทำให้
ฉากมีสภาพที่สมจริง ตัวอย่างเช่น ฉากตอนพระเจ้าเล่าปี่สิ้นพระชนม์ ผู้ประพันธ์ได้ระบุช่วงเวลา
ชัดเจน คือ สิ้นพระชนม์เดือนหก แรมเก้าค่ำ พุทธศักราช 766 รวมอายุได้หกสิบสามปี ดังความว่า

พระเจ้าเล่าปี่ฝันพักรับว่าแก่ขุนนางที่ปรึกษาทั้งนั้นว่า เราป่วยหนัก
อยู่แล้ว ที่สิ่งความทั้งปวงไว้มาถึงประการใดอย่าน้อยใจเลย เราขอภัยกับ
ท่านเกิด ครั้นสั่งสิ้นความแล้วพระเจ้าเล่าปี่ก็เอนพระองค์ลงเหนือที่แล้วก็
ขาดใจตาย พระเจ้าเล่าปี่อายุได้หกสิบสามปี เสวยราชย์ได้สามปี ตาย

เดือนหก แรมเก้าค่ำ (พ.ศ.766) ขุนนางแลทหารทั้งปวงก็ชวนกันร้องไห้เศร้าโศก
เป็นอันมาก ขงเบ้งจึงให้จัดแต่งการเชิญพระศพพระเจ้าเล่าปี่ไป ณ เมืองเสฉวน
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1107)

3.2 การสร้างจากจินตนาการ

เนื่องจากสามก๊กเป็นพงศาวดารที่เล่าสืบต่อกันมา ดังนั้นจากบ้างฉากจึงเกิดจากจินตนาการ
ของผู้ประพันธ์ที่คิดและจินตนาการว่าฉากควรจะเป็นอย่างไร โดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้อง
กับสถานการณ์ของตัวละครและเนื้อหาสาระ เช่น ภาพเหตุการณ์ตอนที่ตั้งโต๊ะย่ายเมืองหลวงจาก
เมืองลกเอียงไปเมืองเตียงฮั่น ดังความว่า

...ตั้งโต๊ะจึงให้ลิฉุย กุยกี ขั้บด้อนอาณาประชาราษฎรในเมืองลกเอียง
ไปตั้งอยู่ ณ เมืองเตียงฮั่นให้สิ้นเชิง

ขณะนั้นลิฉุย กุยกี ก็ด้อนอาณาประชาราษฎรไป แลคนทั้งหญิงทั้งชาย
เด็กเล็กได้ประมาณหกร้อยเจ็ดร้อยหมื่น แลทหารตั้งโต๊ะอพยพเป็นกอง ๆ อาณา
ประชาราษฎรเหยียบกันตายเป็นอันมาก เหล่าทหารก็เข้าช่วงชิงเอาทรัพย์สิ่ง
สินของราษฎร แล้วจุดลากกรรยาของชาวเมือง แลลูกสาวซึ่งพ่อแม่พี่น้องไป
ด้วยมาทำอันตราย บรรดาประชาราษฎรได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก เสีย
ร้องไห้หือคะนึ่งไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 72-73)

ฉากดังกล่าวผู้ประพันธ์ได้ใช้จินตนาการสร้างภาพให้ได้บรรยากาศของการอพยพ
ผู้คนนับหลายร้อยหมื่นคน แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงสภาพของประชาชนที่เกิดความเดือดร้อนจาก
การกดขี่ข่มเหงของทหารและข้าราชการที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีความโลภ และจิตใจที่
โหดร้าย ภาพประชาชนนับหมื่นคนเหยียบกันตาย ภาพของเหล่าทหารเลวที่ช่วงชิงทรัพย์สิ่ง
สินของราษฎร จุดลากลูกเมียชาวเมืองท่ามกลางเสียงร้องไห้หือคะนึ่ง ซึ่งภาพเหล่านี้มีลักษณะที่สมจริง
มีความสอดคล้องและได้บรรยากาศกับเนื้อหาของเรื่อง

3.3 การสร้างฉากให้มีลักษณะเหนือจริง

การสร้างฉากให้มีลักษณะเหนือจริงหรือมีลักษณะเกินจริงกว่าที่ปรากฏอยู่ตามสภาพที่เป็นอยู่จริงตามธรรมชาติ ตามภูมิศาสตร์ หรือตามสภาพที่พบเห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ประพันธ์ได้สร้างที่มีลักษณะเหนือจริงเพื่อมุ่งสร้างความตื่นเต้นทางอารมณ์ ก่อให้เกิดความมหัศจรรย์ใจแก่ผู้อ่าน

การสร้างฉากที่มีลักษณะเหนือจริงที่ปรากฏในเรื่อง สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ส่วนใหญ่จะเป็นฉากเหนือจริงในเรื่อง ความเชื่อเรื่องเทวดา ได้แก่ ม้าอ้วน ซึ่งเป็นเทพารักษ์ ที่มาช่วยชี้แนะยาแก้พิษในแม่น้ำพิษให้ขงเบ้ง ในเหตุการณ์ตอนที่ขงเบ้งรบกับเบ้งเอี๊ยะ ดังความว่า

ม้าอ้วนเทพารักษ์จึงบอกว่า เขาขึ้นชกอยู่ที่ทิศตะวันตกไกลเขาอิมตองสันนี้ แปรร้อยเส้น ข้ามเขาไปอีกยี่สิบเส้นถึงแม่น้ำบันอัน มีคนหนึ่งชื่อเบ้งเจียด ปลุกเรื่อนอยุธยาแม่น้ำนั้นกว่าสิบปีแล้ว หลังเรื่อนเบ้งเจียดมีธำมรงค์จ้าวไหลลงมาตามแม่น้ำนั้น แม้ผู้ใดเป็นโรคได้กินได้อาบน้ำนั้นก็หาย หน้าเรื่อนนั้นมีต้นไม้หอมชื่อสุขุยเหียบอยู่เป็นอันมาก ถึงมาตรว่าผู้ใดจะกินน้ำแลอาบน้ำร้ายทั้งสี่ธำมรงค์ ได้ใบไม้โน้นมาใส่ปากแต่ใบหนึ่งก็แก้พิษนั้นได้ แม้มหาอุปราชาจะใคร่เข้าไปในเมืองอิมตองสันให้ได้ ก็เร่งไปเก็บเอายานั้นมาเถิด

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1155)

หรือฉากเหนือจริงในเรื่องอำนาจทางไสยศาสตร์ เช่น ฉากเกี่ยวกับโจโฉผู้วิเศษ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีวิชาความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ เรียกลมเรียกฝน เหาะเหินเดินอากาศ แทรกตัวไปในภูเขาก่อนหิน และแปลงกายได้ โจโฉได้เข้ามาพบโจโฉและแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้โจโฉละทิ้งอำนาจในเมืองหลวง ไปเรียนวิชากับตนและกล่าวว่าถ้าโจโฉไม่ไปจะแตกอาวุธให้ตัดศีรษะโจโฉ โจโฉโกรธมากจึงสั่งให้จับตัวโจโฉ โจโฉก็ได้แสดงอิทธิฤทธิ์และหายไปจากเมือง ดังความว่า

โจโฉแจ้งดังนั้นก็ให้ช่างเขียน เขียนรูปโจโฉเสียจักรูขั้วขวาเท้าพิการข้างหนึ่ง และแต่งหนังสือส่งรูปโจโฉไปถึงหัวเมืองทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดเห็นรูปดังนั้นก็ให้จับส่งมา จะปูนบำเหน็จเป็นอันมาก บรรดาหัวเมืองเห็นคนเหมือนรูปที่เขียนมา ก็จับส่งเข้าไปให้โจโฉเมืองละเก้าคนสิบคนถึงสามร้อยเศษ

โจโฉเห็นรูปคนทั้งนั้นเหมือนรูปโจจู โจโฉก็คุมทหารออกมานอกเมืองให้
เอาคนทั้งสามร้อยมามัดเข้า ให้เอาโลहितสุกรและสัตว์ทั้งหลายมารดสาคน
โทษ หวังจะให้มนตร์นั้นเสื่อม แล้วให้ทหารตัดศีรษะคนทั้งสามร้อยเศษเสียดิน
คนทั้งนั้นก็นั่งอยู่แต่ตัวเปล่าหาศีรษะมิได้ แลโลहितนั้นกระเด็นขึ้นไปบนอากาศ
กลายเป็นคนขึ้นกระเรียนประมาณสามร้อยเศษ นกนั้นก็บินร่อนอยู่ คนซึ่ง
ขึ้นก็ดับมือร้องเยาะเย้ยโจโฉอยู่่อ้ออิง โจโฉเห็นดังนั้นก็โกรธ จึงให้ทหารเอา
เกาทัณฑ์ระดมยิงขึ้นไป

ขณะนั้นบังเกิดลมพายุใหญ่พัดหนักมา หอบเอาผงคลีฟุ้งตลบมิดมัว
แลรูปคนซึ่งฆ่าเสียนั้น ก็ลุกขึ้นเดินแต่ตัว หัวเอาศีรษะวิ่งวุ่นเข้ามาตีโจโฉ โจโฉ
ล้มอยู่ ชุนนางทั้งปวงเห็นก็ตกใจ เอามือปิดตาร้องกรีดกราดอ้ออิงไป ครั้น
พายุสงบลง ซากศพทั้งนั้นก็หายไป แลโจจูก็ยังเป็นอยู่ แต่ไปจากเมืองเสียบกุ่ม

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 914)

จะเห็นได้ว่าการฉากที่มีลักษณะเหนือจริง ผู้ประพันธ์นั้นมุ่งที่จะสร้างความตื่นเต้น
เกิดความมหัศจรรย์ใจแก่ผู้อ่าน และยังช่วยคลี่คลายสถานการณ์คับขันให้แก่ตัวละครอีกด้วยดัง
ฉากเทพารักษ์ม้าอ้วนที่มาช่วยขงเบ้งแก้ปัญหานี้

แนวคิดและกลวิธีการสร้างแนวคิดใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

แนวคิด หมายถึง ทักษะหรือข้อคิดเห็นของผู้ประพันธ์มีต่อเรื่องต่าง ๆ และแสดงออกในเรื่องเพื่อแสดงให้เห็น สนับสนุนหรือคัดค้านบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งอาจจะถูกหรือผิดจากค่านิยม หรือจากความเป็นจริงของสังคมก็ได้

สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากจะได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทานแล้ว ยังเป็นที่ยอมรับในฐานะที่เป็นตำราพิชัยสงครามที่ดีเยี่ยมเล่มหนึ่งเพราะความดีเด่นและสาระสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอต่อผู้อ่านด้วยจุดประสงค์ที่จะให้ สามก๊ก เป็นตำราพิชัยสงคราม

แนวคิดสำคัญในเรื่อง สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) คือ กลยุทธ์ทั้งด้านการศึกสงครามและด้านการเมืองการปกครองประเทศ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้นั้น นอกจากส่วนหนึ่งต้องอาศัยกำลังพลที่มีความสามารถในการทำสงครามและผู้นำปกครองที่มีคุณธรรมแล้ว กลยุทธ์ที่สำคัญคือ การใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการ การวางแผนอย่างชาญฉลาด ซึ่งสามารถแยกวิเคราะห์ถึง แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์เชิงปัญญาทางด้านการศึกสงคราม และแนวคิดเกี่ยวกับทางด้านการเมืองการปกครองได้ดังนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการเมืองการสงคราม

แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการเมืองการสงคราม คือ การทำสงครามนอกจากจะอาศัยกำลังพลที่มีความสามารถและมีจำนวนมากแล้วนั้น ที่สำคัญจะต้องอาศัยสติปัญญา ความรู้ทางด้านยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีในการทำสงครามเป็นอย่างดี เพื่อให้เข้าศึกเพลี่ยงพล้ำเสียที เพื่อฝ่ายของตนจะได้มีชัยชนะ

การทำสงครามในเรื่อง สามก๊ก เน้นการใช้สติปัญญาสร้างกลอุบาย เพื่อวางแผนล่วงหน้าศึกษาให้เพลี่ยงพล้ำเป็นสำคัญ ตัวอย่างกลอุบายที่ใช้ เช่น

1.1 กลอุบายทางการเมืองการทูต

กลอุบายทางการเมืองการทูต เป็นกลอุบายที่มีวัตถุประสงค์ใช้ในการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายตรงข้ามที่มีกำลังมากกว่า เพื่อการรักษาความมั่นคงของประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ วิธีการดำเนินนโยบายทางการเมืองการทูตของขงเบ้ง ซึ่งพยายามจะสร้างสัมพันธไมตรีกับซุนกวน

ผู้นำออกก็ โดยการเดินทางไปยังเมืองกังตั้งเพื่อยั่วยุให้ขุนทวนและจิวอี้ที่ปรึกษา ตัดสินใจทำสงครามกับโจโฉ เช่น อุบายของขงเบ้งแต่งเรื่องว่าสาเหตุที่โจโฉยกทัพมาก็หวังจะได้นางได้เกี่ยวและนางเสียวเกี่ยวไปอยู่ด้วย โดยสร้างทำเป็นไม่รู้ว่านางทั้งสองนั้นคนหนึ่งเป็นภรรยาของขุนเช็กและอีกคนหนึ่งเป็นภรรยาของจิวอี้ จิวอี้โกรธมากจึงตัดสินใจทำสงครามกับโจโฉ ความว่า

ขงเบ้งจึงว่า อันโจโฉรักหญิงสองคนนี้ได้ผูกเป็นโคลงไว้ ข้าพเจ้าจำได้เป็นสำคัญอยู่ ขงเบ้งก็ว่าโคลงนั้นให้จิวอี้ฟังเป็นใจความว่า ปาร์ศรัยขาวซึ่งเราทำไว้ชื่อว่าหยกหลงกับกิมฮอง ข้าจะกอดนางสองเกี่ยวไว้ทั้งซ้ายขวา ให้มีความสุขทุกเวลามีให้นาทรเลย จิวอี้ได้ฟังออกชื่อนางสองเกียวดังนั้นก็โกรธดังเอาเพลิงไปจุดเข้าในหัวใจ จึงลุกขึ้นขี่มือไปฝ่ายทิศเหนือตรงเมืองเกงจิ๋ว ว่าเหม่อล้ายศัตรูแผ่นดิน มึงโอหังเจรจาประมาททุเล่่น ขงเบ้งเห็นจิวอี้โกรธดังนั้นจึงลุกขึ้นทำเป็นห้ามว่า เหตุใดแผ่นดินท่านมิรัก จะมารักหญิงสองคนนี้ประโยชน์อันใด

จิวอี้จึงว่า ท่านไม่รู้หรือนางได้เกี่ยวผู้พี่นั้นเป็นภรรยาขุนเช็กนายเรานางเสียวเกี่ยวผู้น้องก็เป็นภรรยาเรา โจโฉเจรจาหยาบข้าทั้งนี้เราจึงโกรธขงเบ้งทำเป็นตกใจคำนับแล้วว่าข้าพเจ้าไม่รู้เลย ซึ่งได้กล่าวทั้งนี้ผิดนักหนาขอท่านจงได้อุดโทษเถิด จิวอี้จึงว่า อ้ายศัตรูเผ่าคนนี้ข้ามิขอเหยียบแผ่นดินร่วมเลย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 598-599)

ต่อมาขงเบ้งก็แนะนำให้เล่าปี่แต่งงานกับนางซุนฮูหยินน้องสาวของขุนทวนเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างก๊กทั้งสอง

การดำเนินนโยบายทางการทูตของขงเบ้ง ซึ่งพยายามรักษาสัมพันธไมตรีกับเมืองกังตั้งนั้น ขงเบ้งไม่ได้ทำด้วยความสุจริตใจแต่เป็นอุบายที่จะหาผลประโยชน์มาสู่ฝ่ายตน เมื่อขุนทวนกับโจโฉทำสงครามกัน หากฝ่ายใดเพลี่ยงพล้ำฝ่ายขงเบ้งก็จะคอยซ้ำเพื่อเก็บเอาผลประโยชน์

ประการสำคัญเพื่อความปลอดภัยของจ๊กก๊ก กล่าวคือ การผูกไมตรีกับเมืองกังตั้งเท่ากับการการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายโจโฉ เนื่องจากโจโฉมีกำลังคนและครอบครองอาณาบริเวณมากที่สุดและยังได้เปรียบเล่าปี่และขุนทวนในแง่ที่โจโฉสามารถอาศัยพระบรมราชโองการของพระเจ้าเหี้ยนเต้ทำอะไรได้อย่างสะดวก ถ้าขงเบ้งไม่พยายามผูกไมตรีกับขุนทวน และปล่อยให้ขุนทวนไปสวามิภักดิ์

ต่อโจโฉ ขุนกวนและโจโฉจะต้องยกทัพมารบกับเล่าปี่ แต่เมื่อขงเบ้งได้ดำเนินนโยบายทางการทูต ถ่วงดุลอำนาจของโจโฉไว้ ทำให้โจโฉต้องคอยระวังว่าหากยกทัพไปโจมตีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งก็ อาจจะยกทัพมาตีตอบหลังได้

1.2 กลอุบายการทำให้ข้าศึกแตกความสามัคคี

กลอุบายการทำให้ข้าศึกแตกความสามัคคี เช่น อ้องอุ้นออกอุบายกำจัดตั้งโต๊ะ โดย ให้นางเตียวเสี้ยนใช้เสน่ห์กลอุบายให้ลิโป้ฆ่าตั้งโต๊ะ ดังความว่า

...ตั้งโต๊ะทำการหยาบข้ากำเริบขึ้น จะชิงเอาราชสมบัติ หากผู้ใดจะคิดล้าง ตั้งโต๊ะไม่ แลตั้งโต๊ะนั้นมีบุตรเลี้ยงคนหนึ่งชื่อลิโป้ มีฝีมือกล้าหาญแลน้ำใจ ตั้งโต๊ะกับลิโป้นั้นมักยินดีด้วยสตรีรูปงาม ถ้าเจ้าจะช่วยกู้แผ่นดินแล้วพ่อจะคิด เป็นกลอุบายจะยกเจ้าให้แก่ลิโป้ แล้วจึงจะไปบอกตั้งโต๊ะให้มารับเจ้าไปเป็น ภรรยา เมื่อเจ้าไปอยู่ด้วยตั้งโต๊ะนั้น จงลอบทำกลมารยาต่างๆ ให้ลิโป้มีความรัก ใครในเจ้าแล้วจึงลอบบอกแก่ตั้งโต๊ะด้วยกลมารยาความคิดของเจ้า นานไป เป็นตั้งโต๊ะกับลิโป้จะมีความสงสยกันแห่งแก่กัน ลิโป้ก็จะฆ่าตั้งโต๊ะเสีย เมื่อ ศัตรูราชสมบัติตายแล้ว บ้านเมืองก็จะอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 98)

ด้วยกลอุบายของอ้องอุ้นที่ให้นางเตียวเสี้ยนใช้มารยาอุบายให้ตั้งโต๊ะกับลิโป้ผิดใจกัน และลวงให้ลิโป้ฆ่าตั้งโต๊ะ จึงสามารถกำจัดตั้งโต๊ะศัตรูของแผ่นดินได้

1.3 กลอุบายการโจมตีข้าศึกด้วยน้ำ

กลอุบายการโจมตีข้าศึกด้วยน้ำ ดังจะเห็นได้จากกลอุบายของขงเบ้งที่อาศัยน้ำประกอบ การโจมตีกองทัพโจโฉ ความว่า

ขงเบ้งจึงแต่งให้กวนอูคุมทหารพันหนึ่งยกไปอยู่ต้นน้ำคลองแปะโหล ให้ เอากระสอบใส่ทรายลงทอดทำนบปิดน้ำท่วไว้ให้ข้างปลายน้ำนั้นตื้นแล้วสั่งว่า

ถ้าทหารโจโฉแตกมาลงข้ามแม่น้ำได้ยืนเสียงอื้ออึงแล้วจึงเปิดท่อบนเสียให้น้ำ
ป่าลงไปทหารก็จะจมน้ำตาย จึงคุมทหารยกตามลำน้ำตีกระทบลงมา
(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 825)

จากการที่ขงเบ้งได้ใช้กลยุทธ์ให้กวนอูทำท่อบนน้ำไว้ที่แม่น้ำเปะโหลและสั่งว่าถ้าเห็น
ทหารของโจโฉข้ามแม่น้ำมาก็ให้เปิดท่อบนนั้น ให้น้ำไหลป่ามาท่วมทหารฝ่ายโจโฉเพื่อเอาชนะโจโฉ

1.4 กลยุทธ์การสร้างทำเป็นแพเพื่อลวงข้าศึก

กลยุทธ์การสร้างทำเป็นแพเพื่อลวงข้าศึก จะเห็นได้จากการต่อสู้ระหว่างทหารเอกของ
ก๊กต่าง ๆ จะมีการทำกลยุทธ์สร้างทำเป็นแพถอยหนีเพื่อลวงข้าศึกให้หลงกลติดตาม ตัวอย่าง
เช่น ตอนที่จิวยิมรบกับกวนอู ความว่า

จิวยิมรบกับกวนอูแล้วสร้างทำแพถอยหนี กวนอูหลงกลจึงเสียทีกลับเป็น
ฝ่ายพ่ายแพ้ กวนอูได้ยืนดั่งนั้นจึงว่า เราเป็นทหารพระเจ้าเล่าปี่ เราจะไม่ยอม
เข้าด้วยราชศัตรูไม่ควร ว่าดั่งนั้นแล้วก็เร่งควมม้าเข้ารบกับจิวยิมไม่ทันถึงสาม
เพลง จิวยิมทำเป็นแพขัดม้าหนี กวนอูก็ขับม้าไล่ติดตามไปได้สองร้อยเส้น มี
ทหารขุนกวนสองนายชื่อฮันต้งจิวท่ายตั้งสกัดอยู่ที่ริมทางทั้งสองข้าง ครั้นเห็น
กวนอูควมม้าไล่จิวยิมมาตามทางดั่งนั้นก็โห่ร้องพร้อมกัน ออกตีกระหนาบกวนอู

ฝ่ายจิวยิมควมม้าหนีกวนอูไป ครั้นเห็นพวกกันซึ่งอยู่ในชอกเขาออกมา
ช่วยดั่งนั้นก็มิ้น้ำใจ ชักม้ากลับมารบกับกวนอู ๆ ก็ตกใจกลับม้าหนีมาเชิงเขา
ทิศใต้...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 417-418)

จากการที่จิวยิมแกล้งทำเป็นแพเพื่อลวงให้กวนอูไล่ติดตามนั้น ก็เพราะจิวยิมได้ใช้
กลยุทธ์นัดหมายกับฮันต้งและจิวท่ายให้แอบขุมเพื่อตีกระหนาบกวนอู จนกวนอูต้องพ่ายแพ้นี้ไป

1.5 กลอุบายการลวงข้าศึกว่ามีกำลังมาก

กลอุบายการลวงข้าศึกว่ามีกำลังมาก ตัวอย่างเช่น ขงเบ้งได้คิดกลอุบายเพื่อจะถ่วงเวลาของทัพโจโฉไม่ให้ยกกำลังเข้าเมืองซินเจียในเวลากลางวัน จึงให้บิฮองกับเล่าฮองยกทัพออกไปตั้งรับและยกกองทัพกลับเปลี่ยนไปมา เพื่อให้โจโฉคิดว่าฝ่ายของตนมีกำลังทหารมาก ดังความว่า

...จึงเกณฑ์ให้บิฮองกับเล่าฮองสองนายคุมทหารคนละพันให้ถือธงแดงกองหนึ่ง ถือธงเขียวกองหนึ่งยกไปชุมนุมอยู่ตำบลทุ่งฉนวนนอกเมืองซินเจีย ทางประมาณสามร้อยเส้น สั่งว่าถ้าเห็นกองทัพโจโฉยกมาก็ให้กองซ้ายยกข้ามมาฝ่ายขวา ให้กองขวายกข้ามมาข้างซ้ายเปลี่ยนกันให้สับสนอยู่ กองทัพโจโฉมิรู้ก็จะสำคัญว่าคนเรามาก ก็จะมีออ้อยู่มีอาจเข้าเมืองแต่เวลายังวัน จะให้ทหารเข้าเมืองต่อกลางคืน ถ้าจะมีทำไว้อะไรทหารโจโฉเข้าเมืองได้แต่กลางวันแล้ว การที่เราคิดทำก็จะไม่สำเร็จ...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 826)

1.6 กลอุบายการลวงศัตรูให้ผิดคาด

กลอุบายการลวงศัตรูให้ผิดคาด จะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่สุมาอี้ยกทัพมาซิดกำแพงเมืองเสฉู ในขณะนั้นขงเบ้งมีทหารอยู่ในเมืองเสฉูเพียงสองพันห้าร้อยคน จึงคิดกลอุบายให้สุมาอี้ถอยทัพ ความว่า

...ขณะนั้นม้าใช้มาบอกว่า สุมาอี้ยกทหารมาแล้ว ขงเบ้งแจ้งดังนั้นก็ตกใจ ทหารทั้งปวงก็น้ำซึ้นไปสิ้นทุกคน ขงเบ้งน้อยตัวเลทหารผู้ใหญ่ก็ไม่วินิจฉัยที่จะสู้ประการใด จึงขึ้นไปดูบนเชิงเทิน เห็นทหารสุมาอี้ยกมาเป็นอันมาก ดังหนึ่งจะเหยียบเมืองเสฉู จึงให้ทหารรื้อถอนธงที่ปักไว้บนกำแพงนั้นลงเสียสิ้น แล้วให้เปิดประตูเมืองไว้ทั้งสี่ด้านจัดทหารแลชาวบ้านให้กวาดทางประตูเมืองเป็นปรกติอยู่ประตูละยี่สิบคน มิให้สะดุ้งสะเทือนแล้วก็ขับให้ทหารทั้งปวงเข้าชุมเสฉูมิให้พูดจาเป็นปากเสียง จึงว่าเราจะคิดกลอุบายอันหนึ่งให้สุมาอี้ถอยไปจงได้ ถ้าผู้ใดเจรจากันหรือจะไปจะตัดศีรษะเสีย สั่ง

แล้วขงเบ้งก็แต่งตัวอำเณง พาเด็กน้อยสองคนขึ้นไปบนหอรบ ให้เด็กนั้นถือ กระบี่คนหนึ่ง อีกคนหนึ่งถือฉัตรยืนอยู่ทั้งสองข้าง แล้วตั้งกระถางธูปบูชาไว้ ข้างหน้า ก็นั่งติดกระบี่ปีเล่นอยู่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 1718-1719)

จากกลอุบายดังกล่าว ขงเบ้งสามารถลวงให้สุมาอี้ถอยทัพกลับไปได้สำเร็จ เพราะ ขงเบ้งรู้จักอุปนิสัยใจคอของสุมาอี้ดีว่าเป็นคนที่คิดมากและชอบบระแวงสงสัย ประกอบกับการทำศึกกับสุมาอี้หลายครั้ง สุมาอี้จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อสติปัญญาและกลลวงของขงเบ้งเสมอ ดังนั้นเมื่อสุมาอี้ได้เห็นสภาพการณ์ขงเบ้งดังข้อความข้างต้น สุมาอี้จึงคิดว่าขงเบ้งคงคิดกลลวงไว้เพื่อทำลายฝ่ายตน หากตนเข้าโจมตีก็จะเสียทีพ่ายแพ้แก่ขงเบ้ง ดังนั้นสุมาอี้จึงถอยทัพกลับไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการเมือง

จากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการเมือง ผู้ประพันธ์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการปกครอง คือ ผู้ปกครองที่ประสบผลสำเร็จจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีสติปัญญา ความสามารถในการบริหารบ้านเมือง ใฝ่หาผู้มีความรู้ความสามารถมาช่วยบริหารบ้านเมือง และความจงรักภักดีต่อชนชั้นปกครองของบรรดาข้าราชการบริพาร โดยสามารถแยกวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครอง

โดยมีแนวคิดที่ว่า ผู้ปกครองที่ประสบผลสำเร็จจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีสติปัญญา ความสามารถในการบริหารบ้านเมือง ใฝ่หาผู้มีความรู้ความสามารถมาช่วยบริหารบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จาก การปกครองแผ่นดินในสมัยพระเจ้าเลนเต้ เนื่องจากพระองค์อ่อนแอไร้ความสามารถในการบริหารประเทศ พระองค์จึงตกอยู่อำนาจของเหล่าขันทีทั้งสิบ ทำให้บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ดังความว่า

แลมิได้คบหาคนสัตย์ธรรม เชื้อถือแต่คนอันเป็นอาสัถย์ ประพฤติแต่ตามอำเภอใจแห่งประองค์เสียราชประเพณีไป จึงมีขันทีผู้ใหญ่คนหนึ่งชื่อ

เทาเจียดกับพวกชั้นที่ทั้งปวง เห็นว่าพระเจ้าเลนเต้รักใคร่ไว้พระทัย จึงคิดกัน
กระทำการหยาบฆ่าต่าง ๆ แต่บรรดาราชกิจสิ่งใดนั้น ชั้นที่ว่ากล่าวเอาผิดเป็น
ชอบ ชุนนางแลอาณาประชาราษฎร์ได้รับความเดือนร้อนนัก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 3)

หรือจากลักษณะการปกครองของ เล่าปี่ โจโฉ และซุนกวน กล่าวคือ เล่าปี่ ผู้นำจ๊กก๊ก
เล่าปี่เริ่มต้นจากพื้นฐานของสามกษัตริย์ธรรมดา เล่าปี่เป็นคนที่มีความใจโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือ
ผู้อื่นจึงเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนทั่วไปจึงมีคนดีที่มีฝีมือมาช่วยเหลือนับสนุน เล่าปี่เป็นผู้ปกครอง
ที่รู้จักใช้คนได้ตรงกับความสามารถ เช่น กวนอูและเตียวหุยมีความสามารถในการรบเล่าปี่ก็
ให้เป็นแม่ทัพ ชงเบ้งเป็นผู้มีสติปัญญาเล่าปี่ก็ยกย่องให้เป็นที่ปรึกษาทั้งด้านการสงครามและ
การเมือง เล่าปี่จึงตั้งตัวได้ จนประสบความสำเร็จได้เป็นผู้นำจ๊กก๊ก

โจโฉ ผู้นำอุยจ๊ก โจโฉเริ่มต้นจากพื้นฐานอย่างสามกษัตริย์ธรรมดาเช่นเดียวกับเล่าปี่
ต่อมาได้เข้ามารับราชการอยู่ในเมืองหลวง โจโฉเป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถใน
การบริหารบ้านเมืองเป็นอย่างดี ในการทำสงครามเมื่อแม่ทัพ นายกองทำความดีความชอบก็
ให้รางวัลตอบแทน แต่ถ้าทำความผิดก็ต้องรับโทษ จากการปกครองที่ได้ดีขาดจึงส่งผลให้โจโฉ
ประสบความสำเร็จ ได้รับอำนาจหรือตำแหน่งเป็นผู้นำก็ถูก

ซุนกวน ได้รับตำแหน่งเป็นผู้นำจ๊กก๊กจากการสืบทอดตำแหน่งตามระบบครอบครัว มี
บ้านเมืองที่เข้มแข็งสมบูรณ์ มีกำลังคนและทรัพยากรที่เพียงพอในการป้องกันตนเอง ซุนกวนเป็น
ผู้ที่มีความใจโอบอ้อมอารี แต่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและอำนาจในการบริหารไม่มากนัก
ทั้งยังขาดความมั่นคงเด็ดขาดในการตัดสินใจ แต่ซุนกวนก็สามารถบริหารบ้านเมืองได้ด้วย
การดำเนินการตามรูปแบบหรือแนวทางในการบริหารที่ผ่านมามากกว่ามีเหล่าขุนนางและทหาร
ผู้ได้บังคับบัญชาที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี จึงทำให้ซุนกวนสามารถรักษาความมั่นคงปลอดภัยของบ้าน
เมืองและตั้งตัวเป็นอิสระได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองของข้าราชการ

แนวคิดด้านการเมืองการปกครองใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่เกี่ยวกับ
ความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองของข้าราชการนั้น ใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จะ
เน้นความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองเป็นรายบุคคลแต่ไม่เน้นความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ เช่น

เหตุการณ์ตอนที่ทวนถูกขุนทวนจับตัวได้ ฝ่ายขุนทวนได้เกลี้ยกล่อมให้ขุนทวนไปอยู่กับตนแต่ทวนไม่ตกลงเพราะความจงรักภักดีต่อเล่าปี่ ความว่า

...ทวนอุ้ได้ฟังขุนทวนว่าดังนั้นก็โกรธนึกจึงว่า อ้ายเด็กน้อยตัวทวนหาเป็น บ่าวมึงไม่ อนึ่งก็ได้อ่านพิพัฒน์สัจจาไว้ต่อเล่าปี่จะช่วยเอาราชสมบัติให้ เล่าปี่ อันเป็นเชื้อพระวงศ์ ซึ่งกูจะอยู่ด้วยมึงอันเป็นศัตรูราชสมบัตินั้นไม่อยู่แล้ว ครั้น นี้กูแพ้ความคิดมึงจับกูได้อย่าพิศพุดเกลี้ยกล่อมเลยให้บ่วยการปาก กูเป็นชาติ ทหารจะกินข้าวแดงเป็นสองเจ้านั้นหามิได้

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 428)

หรือเหตุการณ์ตอนที่ขงเบ้งกล่าวคำหยาบคายที่ทำผิดไปรับใช้พวกเชื้อสายของโจโฉแทนที่จะยอมรับใช้เล่าปี่ผู้สืบเชื้อสายราชวงศ์ฮั่น ความว่า

...ขงเบ้งได้ฟังดังนั้นก็หัวเราะแล้วจึงว่าตัวเราเป็นข้าพระเจ้าเล่าปี่ พระเจ้า เล่าปี่พระราชทานเบี้ยหวัดผ้าป่าชุบเลี้ยงมากี่ช้านาน แลเมื่อพระองค์ประจักษ์จะ สิ้นพระชนม์นั้นได้ตรัสสั่งไว้แก่เราว่า ให้ช่วยทำนุบำรุงแผ่นดินของพระเจ้า เห็นแต่ผู้มีคุณสืบไป ตัวเราก็ตอบรับคำไว้เป็นข้อใหญ่ควรหรือจะมานอนนิ่งเสีย มิได้ คิดอ่านทำการกำจัดศัตรูแผ่นดินดังคนหากตัญญูมิได้ ตัวท่านนี้บิดา มารดาเป็นข้าราชการพระเจ้าเหี้ยนเต้มาก่อนควรที่จะเจ็บร้อนด้วยเจ้าอีก มาก กลับเข้าด้วยอ้ายศัตรูแผ่นดินนี้หาควรไม่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 790)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่า ข้าราชการและเหล่าแม่ทัพต้องมีความจงรักภักดีต่อตัวผู้นำหรือผู้ปกครอง ดังที่ทวนอุ้ที่มีความจงรักภักดีต่อเล่าปี่ หรือขงเบ้งที่มีความจงรักภักดีต่อเล่าปี่แม้ว่าเล่าปี่จะเสียชีวิตไปแล้วแต่ขงเบ้งยังจงรักภักดีจนตัวตาย

นอกจากแนวคิดทางการเมืองและการสงครามซึ่งเป็นแนวคิดหลักแล้ว ในสามก๊กฉบับ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ยังได้แทรกปรัชญาการดำเนินชีวิต และแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ อีกด้วย

กลวิธีการสร้างแนวคิด

กลวิธีการสร้างแนวคิด ที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้ในการแสดงทัศนะหรือข้อคิดเห็น มีดังนี้

1. ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีสร้างแนวคิดโดยกำหนดจากสาระที่นำมาปรุงแต่งในเรื่อง จะเห็นได้ว่าสามก๊กเป็นวรรณคดีที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระเรื่องการทำศึกสงครามด้วยการใช้สติปัญญา คิดสร้างกลลวงต่าง ๆ เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม

2. ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการสร้างแนวคิดโดยมุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ใช้อารมณ์ความรู้สึกมากำหนดแนวคิด จะเห็นได้ว่านอกจากผู้อ่านจะเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผู้อ่านยังเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำมากำหนดแนวคิด เช่น ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกรักและสงสารเล่าปี่เพราะเป็นคนที่มีความใจโอบอ้อมอารี ซื่อสัตย์สุจริต แต่ต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ดังในตอนเล่าปี่ได้เป็นผู้นำเมืองอันห้อก้วน ก็ต้องหนีออกจากเมืองเนื่องจากเตียวหุยได้ทำร้ายตีก๊อว์ ผู้ตรวจราชการแผ่นดินเพราะโกรธตีก๊อว์ที่เรียกร้องจะเอาสินบนจากเล่าปี่ ดังความว่า

เล่าปี่ตกใจจึงวิ่งเข้าไปถามเตียวหุยว่า เอาท่านข้าหลวงมาตีด้วยเหตุใด เตียวหุยจึงบอกว่าอ้ายนี้มันซี้ชั่วใหญ่ แล้วเป็นคนหยาบซ้ำไว้มันมิได้ชอบดีเสียให้ตาย ตีก๊อว์เห็นเล่าปี่มาจึงร้องว่าเล่าปี่เอ๋ยช่วยชีวิตข้าพเจ้าด้วยเล่าปี่ได้ยินดังนั้นมีใจเมตตาสดำทวงความพยายามมิได้จึงห้ามเตียวหุยเตียวหุยก็หยุดมือลง พอกวนอุเดินออกมาจึงว่าแก่เล่าปี่ว่า เราทำความชอบอาสาแผ่นดินมาเป็นหลายครั้งก็ได้เป็นแต่เพียงนี้ แต่ตีก๊อว์ถือรับสั่งมาแล้วว่าหยาบซ้ำดูหมิ่นนอกรับสั่งให้ได้อัปยศดังนี้ อันเราพี่น้องสามคนอุปมาประดุจหงส์ ซึ่งจะอาศัยในป่านนี้ไม่สมควร เราจะฆ่าตีก๊อว์เสียแล้วชวนกันไปอยู่บ้านเมืองที่อาศัยแห่งเราดีกว่า ภายหลังจึงจะค่อยคิดการใหญ่เสียสืบไปเล่าปี่ได้ยินกวนอุว่าดังนั้นเห็นชอบด้วย จึงกลับเข้าไปเอาตราสำหรับที่มาผูกคอตีก๊อว์ไว้แล้วจึงว่า ตัวเองเป็นข้าหลวงมาททซี้ชื้อดังนี้ควรแต่เราตัดศีรษะเสีย นี่เราให้ชีวิตตัวไว้ บัดนี้เราไม่พอใจอยู่ทำการราชการแล้ว เอ็งจงเอาตรานี้กลับไปเมืองด้วยเถิด เราก็จะไปบ้านเมืองที่อาศัยแห่งเรา แล้วเล่าปี่ก็พา กวนอุ เตียวหุยกับพรรคพวกยี่สิบคนนั้นออกจากเมืองอันห้อก้วน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 22)

จากลักษณะนิสัยความโอบอ้อมอารีในการปกครองและความซื่อสัตย์ของเล่าปี่ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกรักและชื่นชมแล้วนั้นยังส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบระหว่างเล่าปี่และโจโฉ ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกชื่นชมความสามารถสติปัญญาในการทำสงครามของโจโฉแต่จะรู้สึกไม่ชอบการปกครองที่เผด็จการและกลอุบายที่โหดเหี้ยมของโจโฉ เช่น เหตุการณ์ตอนที่โจโฉทำกลอุบายที่จะเอาตัวซี้ชีมาอยู่กับตนโดยการจับตัวแม่ของซี้ชีมาอยู่กับตน และปลอมจดหมายไปถึงซี้ชีเพื่อล่อลวงให้ซี้ชีมาอยู่ด้วย แม่ซี้ชีเมื่อรู้ว่าลูกของตัวเองหลงกลโจโฉจึงผูกคอตาย ดังความว่า

ฝ่ายมารดาครั้นเห็นซี้ชีมาตกใจ จึงถามว่าเหตุใดจึงมาดังนี้ ซี้ชีได้ฟังมารดาถามดังนั้นจึงเล่าความซึ่งอยู่กับเล่าปี่จนกลับมาให้มารดาฟังทุกประการ มารดาได้ฟังดังนั้นก็โกรธ เอามือตบแก้มอึ้งลงแล้วก็ด่าว่า อ้ายจัญไรโฉดเขลาหาปัญญามีได้ ธรรมนิยมมีหรือเกิดมาเป็นชายมิได้พิเคราะห์ ได้แต่หนังสือแล้วก็เชื่อฟังเอา เสียแรงเที่ยวเรียนวิชามาแต่น้อยคุ่มใหญ่ คิดว่าจะดีเทียมคนมิรู้เลยว่าจะกลับซ้ำร้ายไปอีก ภูจะอยู่ให้คนเห็นหน้าก็จะพลอยอายด้วย ด่าดังนั้นแล้วก็ถูกเข้าไปผูกคอตายเสียในห้อง ซี้ชีหมอบก้มหน้าอยู่หาทันทู้ไม่คนใช้จึงวิ่งออกไปบอกซี้ชีว่า มารดาท่านเข้าไปผูกคอตาย ซี้ชีตกใจวิ่งเข้าไปจะแก้มารดาก็มีทันพอสายใจตาย ซี้ชีก็ร้องไห้สลับอยู่

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 512-513)

จากอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวผู้ประพันธ์ได้นำมากำหนดแนวคิดด้านการเมืองการปกครอง คือ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีสติปัญญาความสามารถควบคู่ไปกับคุณธรรม

หรือความรู้สึกชื่นชมของผู้อ่านที่มีต่อสติปัญญาของตัวละคร โดยเฉพาะ ขงเบ้ง ที่คิดกลอุบายต่าง ๆ เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจากกลอุบายต่าง ๆ นั้นได้ก่อให้เกิดความรู้สึกชื่นชมของผู้อ่านต่อตัวละคร ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้เป็นกลวิธีการสร้างแนวคิดที่ว่า ในการทำสงครามนั้น ต้องใช้สติปัญญาคิดกลอุบายลวงข้าศึกให้เพลี่ยงพล้ำเพื่อชัยชนะของฝ่ายตน

จากเนื้อเรื่อง เหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดทั้งเรื่องจะแสดงให้เห็นภาพรวมของแนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอก็คือ กลอุบายทางการเมืองและการสงคราม ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการประพันธ์ที่ผู้แต่งมุ่งหวังให้ สามก๊ก เป็นตำราพิชัยสงคราม

กลวิธีการเล่าเรื่องใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

กลวิธีการเล่าเรื่อง เป็นจุดยืนหรือตำแหน่งหรือมุมมองของการเล่าเรื่องหรือผู้เล่าเรื่อง (Focus of Narration or Narrator's Position) เพื่อเสนอเรื่องราว เหตุการณ์ ฉาก และตัวละคร ในเรื่องให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน

สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องโดยใช้ สรรพนามบุรุษที่ 3 กล่าวคือผู้เล่าเรื่องไม่ใช่ตัวละคร เป็นมุมมองของเรื่องจากภายนอก โดยที่ผู้เล่าเรื่องสามารถรู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง (Omniscient) เกี่ยวกับตัวละครหลาย ๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ความคิด หรือการกระทำของตัวละคร เช่น การเล่าเรื่องตอนกองทัพเรือของโจโฉถูกไปเผา ดังความว่า

ขณะนั้นพอเกิดลมสลาตันหนักมาก ทั้งเดือนก็สว่าง โจโฉจึงออกไปนั่งอยู่หน้าเรือกับทหาร แลเห็นคลื่นใหญ่มีมาตามลม โจโฉคิดประมาณว่าจิวยี่นั้นเห็นจะไม่พัวมือเรา พอทหารมาบอกว่า บัดนี้อุยกายให้เรือน้อยมาแจ้งข้อราชการว่า ตัวอุยกายนั้นคุมเรือเสบียงมาแล้ว โจโฉได้ฟังดังนั้นก็มีความยินดีจึงว่าซึ่งอุยกายมานี้เป็นบุญของเรานัก เทพดาหากช่วยดูแลใจให้มา พอแลเห็นเรื่อนั้นเข้ามาใกล้ เทียหยกจึงแลไปเห็นเรื่อนั้นเบาฟองอยู่ก็มีความสงสัยจึงว่าแก่โจโฉว่า บัดนี้ลมสลาตันก็เกิดหนักอยู่ ซึ่งจะไว้ใจให้อุยกายเข้ามานั้นไม่ได้เกลือกจะเป็นกลอุบาย ถ้ามีเหตุขึ้นจะแก้ไขขัดสนนัก โจโฉจึงถามว่า ท่านเห็นอย่างไร เทียหยกจึงตอบว่า อันธรรมชาติเรือบรรทุกเสบียงอาหารก็จะเพียบหนักอยู่ บัดนี้ข้าพเจ้าแลเห็นว่าเรืออุยกายซึ่งมานั้นเขาฟองน้ำอยู่ เกรงจะมีเหตุข้าพเจ้าจึงห้ามท่าน โจโฉเห็นชอบด้วยจึงให้บุ๋นเฟ่งออกไปห้ามไว้ก่อน บุ๋นเฟ่งกับทหารประมาณสิบสี่สิบห้าคนก็ลงเรือเร็วออกไปร้องห้ามว่า มหาอุปราชาสั่งมาให้เรืออุยกายนั้นทอดไว้แต่ไกลก่อน อย่าเพ่อเข้ามา ด้วยเป็นเวลากลางคืนอยู่ ครั้นว่าพอขาดคำลงทหารอุยกายก็ยิงเกาทัณฑ์มาถูกไหล่ขวาบุ๋นเฟ่งล้มลง แล้วให้ถอยเรือมาจึงจุดประทัดสัญญาณขึ้น อุยกายได้ยินเสียงประทัดสัญญาณดังนั้นก็รีบยกธงสัญญาณขึ้น พอลมสลาตันพัดหนักมา เรือทั้งยี่สิบลำก็ชักใบแล่นตามลมเข้าไปจุดเพลิงขึ้น แล่นประดากันเข้าไปประเรือขนานกองทัพโจโฉ

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 660)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องราวโดยการมองเหตุการณ์จากภายนอก
เสนอเรื่องราวให้แก่ผู้อ่านเห็นภาพตามทีผู้ประพันธ์เล่า โดยที่ผู้ประพันธ์รู้แจ้งถึงความคิด ความรู้สึก
ของตัวละคร ดังที่ผู้ประพันธ์รู้ถึงความรู้สึกของจิตใจที่คิดประมาทจิวี่

และบางครั้งผู้ประพันธ์จะแทรกความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ประเมินค่าบทบาทและ
พฤติกรรมของตัวละคร หรือวิจารณ์เหตุการณ์ สภาวะในตอนนั้น ๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น ผู้ประพันธ์
ได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ฝ่ายโจโฉและขุนกวน ดังความว่า

อยู่มาวันหนึ่งขงเบ้งจึงว่าแก่เล่าปี่ว่า บัดนี้โจโฉบุตรสะทึงใหญ่ไว้สระหนึ่งชื่อ
ว่าเหียนหมูตั้งอยู่ในเมืองก๊กจิ๋ว ข้อมหาดทหารทั้งปวงให้ขานขานาญในการเรือ
เห็นจะยกไปตีเมืองก๊กตั้งเป็นมั่นคงอยู่แล้ว ขอให้ท่านแต่งคนไปสืบดูรา
ชการเมืองก๊กตั้งว่าจะรู้จัดแจงบ้านเมืองพร้อมพร้อมอยู่แล้วหรือไม่ เล่าปี่ได้ฟัง
ดังนั้นก็เห็นด้วย จึงแต่งคนให้ไปสืบ ณ เมืองก๊กตั้ง

ฝ่ายขุนกวนมีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่ออาณาประชาราษฎรทั้งปวง จึงสร้าง
ตึกใหญ่ตึกหนึ่ง ไว้เป็นที่พำนักแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวงอันมีสุขทุกข์ ตั้ง
ให้เกียง เตียวเหียนเป็นผู้ใหญ่สำหรับรับรองผู้มีปัญหาซึ่งไปมา เลขาของสุม
เกลี้ยกล่อมผู้คนทั้งปวงไว้เป็นอันมาก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 526)

กลวิธีการเล่าเรื่องโดยผู้เล่าไม่ใช่ตัวละคร แต่เป็นการมองภาพจากภายนอก และเลือกที่
จะเข้าถึงความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตัวละครบางตัวโดยเฉพาะตัวละครเอกเพื่อที่จะให้ผู้อ่าน
ได้เห็นภาพที่กว้างและเจาะลึกในเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องได้
อย่างเหมาะสมไม่ซับซ้อน สวมกักเป็นวรรณคดีที่มีระยะเวลาการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ยาวนานและมี
ตัวละครมากมาย การเล่าเรื่องโดยวิธีนี้ทำให้ผู้อ่านไม่สับสนและใคร่ที่จะติดตามเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่อง

กลวิธีการเสนอผลงานใน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

วิธีการเสนอผลงาน หรือรูปแบบในการเสนอผลงาน หมายถึงวิธีการที่จะแสดงสาระ
โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่ง

สามก๊ก เป็นพงศาวดารจีนที่นิยมแปลเป็นภาษาต่าง ๆ หลายภาษา และในประเทศไทยก็มี สามก๊ก หลายฉบับหลายสำนวนทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่ฉบับที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ที่ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างและมีอิทธิพลต่อสามก๊ก
ฉบับอื่น ๆ ด้วยรูปแบบการนำเสนอผลงานที่โดดเด่น

ผู้ประพันธ์ใช้ลักษณะการเสนอผลงาน ใน 2 ลักษณะ คือ 1. การใช้การพรรณนาและ
การบรรยาย 2. การใช้บทสนทนาสลับกับการบรรยายและพรรณนา ดังต่อไปนี้

1. การใช้การพรรณนาและการบรรยาย

การใช้การพรรณนาและการบรรยายเสนอเนื้อหาอย่างถี่ถ้วนหรือเล่าเรื่องราวอย่าง
ละเอียด ใช้ภาษาที่กระตุ้นความรู้สึกคล้อยตามทำให้เกิดมโนภาพเป็นการเสนอเรื่องราวทำนอง
ถ่ายทอดเหตุการณ์ เช่น การพรรณนาและบรรยายให้เห็นภาพตอนที่โจโฉพาเหล่าขุนนางเที่ยวชม
ปราสาทตั้งเข็กใต้เพื่อประลองฝีมือทหาร ดังความว่า

ฝ่ายโจโฉตั้งแต่แตกทัพเรือเสียทหารครั้งนั้นก็ได้รับความอัปยศ คิดจะ
แก้แค้นอยู่เนือง ๆ มิได้ขาด แต่เห็นขุนกวนกับเล่าปียังทำการประνομ
พร้อมใจกันอยู่จึงไม่อาจยกกองทัพไปรบเมืองกังต้ง ครั้นพระเจ้าเหี้ยนเต้
เสวยราชสมบัติได้สิบหกปี ถึงเทศกาลร้อน โจโฉจึงพาขุนนางทั้งปวงไปชม
ปราสาทตั้งเข็กใต้ซึ่งสร้างใหม่ริมแม่น้ำเจียงโฮ โจโฉแต่งตัวห่มเสื้อเขียวใส่
หมวกทองขึ้นนั่งบนปราสาท แต่บรรดาขุนนางแลทหารทั้งปวง ยืนเป็นชนัด
กันอยู่ริมปราสาท โจโฉจะใคร่ดูฝีมือทหารทั้งปวง จึงให้เอาเสื้อแพรแดง
อย่างดีไปแขวนไว้ที่กิ่งสน แล้วให้เอาเป่าไปปักไว้ตรงหน้าปราสาทใกล้ยี่สิบ
ห้าวา ให้ทหารแต่งตัวเป็นสองเหล่า ทหารซึ่งแซ่เดียวกับโจโฉ โจโฉให้ใส่
เสื้อแดงหมวกแดง ทหารนอกนั้นให้ใส่เสื้อเขียวหมวกเขียว ยืนเรียงกันอยู่

ตรงปราสาท แล้วสั่งว่า แม้ผู้ใดยังถูกเป้าตรงใจดำ เราจะให้เสียแก่ผู้นั้น
เป็นบำเหน็จ ถ้ายังไม่ถูกเราจะให้กินน้ำจอกหนึ่ง

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 729)

หรือการบรรยายและพรรณนาเหตุการณ์จุล่งรบตีฝักกองทัพโจเพื่อช่วยอาเต๊า
ความว่า

จุล่งเห็นดังนั้นก็ร้องไห้ จึงกวาดเอาดินถมบ่อเสียหวังจะมีให้ทหาร
โจเห็นซากศพ จึงเอาผ้าห่ออาเต๊าเข้าทำเป็นอุสุมคองแล้ว ปลดกระดุม
เกราะเสีย แหวกออกออก เอาอาเต๊าซ่อนไว้ในเกราะกลัดดมหุ้มตัวไว้แล้วก็ขึ้น
ม้าขับออกมา พอพบฮั่นเป้งซึ่งเป็นทหารรองโจคุมทหารเดินเท้ากองหนึ่ง
ออกสกัดทางไว้ จุล่งก็ขี่ม้าเข้ารบด้วยฮั่นเป้งได้สามเพลง ฮั่นเป้งเสียที่ จุล่ง
แทงด้วยทวนตักม้าตาย ก็รีบหักฝ่าออกมา พอพบกองทัพเตียวคับตั้งสกัดอยู่
อีก จึงขี่ม้าเข้ารบด้วยเตียวคับได้สิบห้าเพลงก็ชักม้าควบนี เตียวคับเห็นได้
ทีก็ขี่ม้าไล่ตามไป จุล่งขี่ม้าหนีไปโดยเร็ว ปะหลุมเก่าแห่งหนึ่งม้ายังตั้งมีต้น
กิตกลงเตียวคับได้ที่ขี่ม้าสะอึกกระโจนมาจะแทงด้วยทวน ขณะนั้นเป็นบุญ
ของอาเต๊าซึ่งจะได้เป็นกษัตริย์ มีควรรที่จะตายด้วยอาวุธ ก็ให้บันดาลเป็นแสง
เพลิงวาบสว่างเป็นเปลวขึ้นจากหลุม เตียวคับเห็นดังนั้นก็ตกใจ ม้านั้นก็ยืน
ชะงักอยู่จุล่งกระที่บเดือนผนังข้างม้าโดดแผ่นขึ้นจากหลุมหนีไปได้ เตียวคับ
เห็นประจักษ์ดังนั้นก็มีอาวที่จะตาม แต่ม้าเอียนแลเตียวคับสองคนคุมทหารวิ่ง
ตามร้องมาข้างหลังว่า จุล่งครั้งนี้จะหนีเราไม่พ้นแล้ว ฝ่ายเจียวเหี้ยแลเจียวหล้า
สองคนคุมทหารก้าวสกัดอยู่ข้างหน้า จุล่งก็ขี่ม้าเข้ารบด้วยทหารทั้งสองนาย
เป็นสามารถแลทหารเลวทั้งนั้นก็เข้าล้อมรุมบพุ่งเป็นอลหม่าน จุล่งก็ชักกระบี่
ออกไล่ฟันทหารทั้งปวงล้มตายเป็นอันมาก

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 571-572)

การบรรยายและพรรณนาที่เป็นวิธีการแสดงผลงานโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นฉาก ตัวละคร
หรือสภาวะแวดล้อมในเรื่องให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน

2. การใช้บทสนทนาสลับกับการบรรยายและพรรณนา

การใช้บทสนทนาสลับกับการบรรยายและพรรณนา โดยที่ไม่แยกบทสนทนาออกจากบทพรรณนาหรือบรรยาย กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ใช้บทสนทนาโดยไม่มีเครื่องหมายคำพูดแสดง

ผู้ประพันธ์จะใช้คำต่าง ๆ เช่น ...จึงว่า... หรือ ...จึงถามว่า... หรือ ...จึงบอกว่า... หรือ ...จึงกล่าวว่า... หรือ...จึงตอบว่า... เป็นต้น เพื่อแทนเครื่องหมายคำพูด ตัวอย่างเช่น บทสนทนายระหว่างกวนอู เตียวหุย และเล่าปี่ ความว่า

กวนอูจึงถามเตียวหุยว่า ตัวเจ้ามาครั้งนี้ได้ครอบครองของพี่เรามาด้วยหรือ เตียวหุยจึงบอกว่าพี่สะใภ้เราทั้งสองนั้นยังตกอยู่ในเมืองซีจิ๋ว กวนอูได้ยินดังนั้นก็โกรธ จึงกระหึ่มเท้าลงแล้วว่าเมื่อเล่าปี่จะยกมานั้นตัวเราจะอยู่รักษาเมืองครั้นเล่าปี่มิให้อยู่ตัวก็สัญญาประการใดยังคิดได้หรือไม่ แลเมื่อเสียเมืองซีจิ๋วแล้ว มิหนำซ้ำเสียทั้งครอบครัวของพี่เราจะเป็นตัวจะคิดประการใด เตียวหุยได้ยินกวนอูว่าดังนั้นก็นิ่งไปมิได้ตอบคำ คิดอัปยศแก่ทหารทั้งปวง จึงชักเอากะบือออกจะเชือดคอตาย เล่าปี่เห็นก็ตกใจวิ่งเข้ากอดเอาเตียวหุยไว้แล้วชิงเอากะบือเสียจากมือ แล้วจึงว่าคำโบราณกล่าวไว้ว่า ธรรมชาติบรรยายอุปมาเหมือนอย่างเสื้อผ้า ขาดแลหายแล้วก็หาได้ ฟืน้องเหมือนแขนซ้ายขวา ขาดแล้วยากที่จะต่อไป...

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ,2543. หน้า 196)

หรือบทสนทนายระหว่างขงเบ้งกับจิวยี่ ในเหตุการณ์ตอนที่ขงเบ้งเดินทางไปยังอ๊ก เพื่อย่วยให้ขุนกวนทำสงครามกับโจโฉ ความว่า

ขงเบ้งจึงว่า อันใจใคร่รักหญิงสองคนนี้ได้ผูกเป็นโคลงไว้ ข้าพเจ้าจำได้เป็นสำคัญอยู่ ขงเบ้งก็ว่าโคลงนั้นให้จิวยี่ฟังเป็นใจความว่า ปารศว์ซ้ายขวา ซึ่งเราทำไว้ชื่อว่าหยกหลงกับกิมฮอง ข้าจะกอดนางสองเคียงดังนั้นก็โกรธ ดังเขาเพลงไปจุดเข้าในหัวใจ จึงลุกขึ้นขี่มื่อไปฝ่ายทิศเหนือตรงเมืองเกงจิ๋ว ว่าเหมอ้ายศัตรูแผ่นดินเผ่า มึงโง่หงเง่าประมาทภูเล่น ขงเบ้งเห็นจิวยี่โกรธดังนั้นจึงลุกขึ้นทำเป็นห้ามว่า เหตุใดแผ่นดินท่านมิรัก จะมารักหญิงสองคนนี้ประโยชน์อันใด

จิวอี้จึงว่า ท่านไม่รู้หรือนางได้เกี่ยวผู้พี่นั้นเป็นภรรยาขุนเช็กนาย
เรา นางเสียวเกี่ยวผู้น้องก็เป็นภรรยาของเรา โจโฉเจรจาหย่าบ่าทั้งนี้เราจึง
โกรธ ขงเบ้งทำเป็นตกใจคำนับแล้วว่าข้าพเจ้าไม่รู้เลย ซึ่งได้ว่ากล่าวทั้งนี้ผิด
นักหนา ขอท่านจงได้อุดโทษเถิด จิวอี้จึงว่า อ้ายศัตรูเผ่าคนนี้ข้ามขอเหยียบ
แผ่นดินร่วมเลย

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 598-599)

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีลักษณะการประพันธ์เป็นร้อยแก้ว และด้วย
สำนวนภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ ใช้ถ้อยคำและประโยคกะทัดรัด ภาษาไม่ซับซ้อน
เช่น "ขณะนั้นพอเกิดลมสลาตันหนักมาก ทั้งเดือนก็สว่าง โจโฉจึงออกไปนั่งอยู่หน้าเรือกับทหาร
แลเห็นคลื่นใหญ่มีมาตามลม โจโฉคิดประมาทว่าจิวอี้ขึ้นเห็นจะไม่พ่นมือเรา พอทหารมาบอกว่า
บัดนี้อุยกายให้เรื่อน้อยมาแจ้งข้อความราชการว่า ตัวอุยกายนั้นคุมเรือเสบียงมาแล้ว โจโฉได้ฟัง
ดังนั้นก็มีความยินดี" (เจ้าพระยาพระคลัง (หน), 2543. หน้า 658) นอกจากนั้นยังมีการพรรณนาที่
เด่นชัด มีบทอุปมาอุปไมยที่มีความลึกซึ้งและคมคาย เช่น "คำโบราณกล่าวไว้ว่า ธรรมดานุตร
และภรรยาอุปมาเหมือนอย่างเสื้อผ้า ขาดแลหายแล้วก็หาใหม่ได้ พี่น้องเหมือนแขนซ้ายขวา ขาด
แล้วยากที่จะต่อได้"

กล่าวโดยสรุป เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้เสนอสามก๊กด้วยภาษาร้อยแก้วที่สละสลวย
การพรรณนาและบรรยายที่ให้อ่านเกิดภาพอย่างชัดเจน โดยสลับกับบทสนทนาของตัวละครที่
เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมตัวละครนั้น ๆ ให้อ่านเห็นรายละเอียดในด้านลักษณะนิสัย
บุคลิกและภาวะอารมณ์ของตัวละครได้อย่างชัดเจน สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จึงได้
รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของร้อยแก้วประเภทความเรียงเรื่องนิทาน (บรรเทา
กิตติศักดิ์, 2533. หน้า 42-43)